

Uluslararası Akademik

ISSN 2757-6469

Birikim Dergisi

31 OCAK 2024 Cilt /7 Sayı/1

International Journal of ACADEMIC Accumulation

Uluslararası Hakemli E-Dergi

<https://akademikbirikimdergisi.com>

YIL: 2024 CİLT: 7 SAYI: 1

JENERİK / GENERIC PAGE

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ (UABD) uluslararası hakemli bir dergidir. Dergimiz 2021 yılına kadar yılda bir yayın yapmakta iken 2021 yılından itibaren Mayıs ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki kez 2022 yılından itibaren ise Ocak-Mart-Mayıs-Ekim ve Aralık ayları olmak üzere yılda 5 kez yayınlanmaktadır.

UABD, sosyal bilimlerin her alanından yazı yayınlayan bir dergidir. Bu çerçevede özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, röportajlar, kitap, makale, sempozyum, panel ve bilimsel etkinlik tanıtma çalışmaları ile nekroloji metinleri yayınlar. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayınlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirimleri de yayınlanabilir. Ancak bu yayının etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir. Yayınlanması için UABD Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayını organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

UABD Dergisi, yayınlamış olduğu metinleri çeşitli mecralarda yayınlatabilir. UABD Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.

UABD Dergisi'nin yayını dili Türkçe ve İngilizce'dir.

SAHİBİ/OWNER

Doç.Dr. Vedat YILMAZ

GENEL EDİTÖR / GENERAL EDITOR

Doç.Dr. Vedat YILMAZ

Malatya Turgut Özal Üniversitesi

Editör Yardımcısı / Associate Editor

Ar. Gör. Tuğba ÖZDOĞAN

Malatya Turgut Özal Üniversitesi

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK

Prof. Dr. Ali AZAD

Prof. Dr. Emmy INDRAYANI

Prof. Dr. Erdiñ TUTAR

Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT

Prof. Dr. İsmail BAKAN

Prof. Dr. Jayesh KUMAR

Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI

Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA

Prof. Dr. Milind SATHYE

Prof. Dr. Mohga BASSIM

Prof. Dr. Muhsin KAR

Prof. Dr. Murat TUNCER

Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN

Prof. Dr. Mücahit KAĞAN

Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH

Prof. Dr. Partha SARKAR

Prof. Dr. Tahir AKGEMCI

Prof. Dr. Şafak KAYPAK

Prof. Dr. Yakup BULUT

Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE

United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES

Gunadarma University / ENDONEZYA

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE

Yozgat Bozok Üniversitesi / TÜRKİYE

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE

Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA

Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND

Wayne State University / USA

Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE

University of Canberra / AUSTRALIA

Buckingham University / UNITED KINGDOM

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE

Fırat Üniversitesi / TÜRKİYE

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / TÜRKİYE

Multimedia University / MALAYSIA

The University of Burdwan / INDIA

Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE

Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE

YAYIN KURULU / PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	Harran Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. A.Menaf TURAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Ferit İZCİ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Veysel EREN	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Abdullah AYDIN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Abdulsemet YAMAN	Ardahan Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Ahmet ŞİT	Malatya Turgut Özal Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Aziz BELLİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Berat AKINCI	Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Oktay KIZILKAYA	Malatya Turgut Özal Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Habibe POLAT	Malatya Turgut Özal Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Kürşad ÖZKAYNAR	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi / TÜRKİYE
Öğr. Gör. Mehmet MECEK	Afyon Kocatepe Üniversitesi / TÜRKİYE

SAYI HAKEM KURULU / REWIEVER BOARD

Prof.Dr. Hakan CANDAN	: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Mustafa GÖRÜN	: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Mustafa KOCAOĞLU	: Necmettin Erbakan Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Sefa USTA	: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Taşkın KILIÇ	: Ordu Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Abdullah AYDIN	: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Aziz BELLİ	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Çağrı GÜMÜŞ	: KTO Karatay Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Gökhan OFLUOĞLU	: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Hakan ALP	: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa (TÜRKİYE)
Dr. Musa YILMAZ	: Ankara Üniversitesi (TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Semiha KILIÇASLAN	: Malatya Turgut Özal Üniversitesi (TÜRKİYE)

İNDEKSLER / INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Open AIRE, Idealongline, Ojop

YEAR: 2024 VOLUME: 7 ISSUE: 1

GENERIC PAGE

INTERNATIONAL ACADEMIC ACCUMULATION JOURNAL (IJAA) is an international refereed journal. While our journal is publishing once a year until 2021, it is published twice a year, in May and December, from 2021 on, and 5 times a year, as January-March-May-October and December from 2022.

IJAA is a journal that publishes articles from all areas of social sciences. In this context, it publishes original scientific articles, translations, translation-texts, interviews, books, articles, symposiums, panels and scientific events promotion works and necrology texts. In addition, symposium papers can be published, provided that the place, meeting and date of the presentation is recorded and not published elsewhere. However, the responsibility of any problem likely to arise from this publication activity belongs to the author. The printing and publication rights of the articles sent to the IJAA Journal for publication will be transferred to the journal. These articles cannot be published, reproduced or used without reference to any other publication without the permission of the journal management.

IJAA Journal can publish the texts it has published in various media. Any legal, legal, economic and ethical responsibility that may arise from the articles submitted to the IJAA Journal belongs to the authors even if the article in question has been published. The journal does not accept any liability.

The language of publication of IJAA Journal is Turkish and English.

OWNER

Assoc.Prof. Vedat YILMAZ

GENERAL EDITOR

Assoc.Prof. Vedat YILMAZ Malatya Turgut Ozal University

Associate Editor

Res.Asst. Tuğba ÖZDOĞAN Malatya Turgut Ozal University

SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK	Selçuk University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Erdiñ TUTAR	Niğde Ömer Halisdemir University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT	Yozgat Bozok University / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	Gazi University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Murat TUNCER	Fırat University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Binali Yıldırım University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Tahir AKGEMCI	Selçuk University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep University / TÜRKİYE

PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	Harran University / TÜRKİYE
Prof. Dr. A.Menaf TURAN	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Ferit İZCİ	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Veysel EREN	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Abdullah AYDIN	Niğde Ömer Halisdemir University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Abdulsemet YAMAN	Ardahan University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Ahmet ŞİT	Malatya Turgut Özal University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Aziz BELLİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Berat AKINCI	Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Oktay KIZILKAYA	Malatya Turgut Özal University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Asistant Prof. Habibe POLAT	Malatya Turgut Ozal University / TÜRKİYE
Asistant Prof. Kürşad ÖZKAYNAR	Sivas Cumhuriyet University / TÜRKİYE
Lecturer Mehmet MECEK	Afyon Kocatepe University / TÜRKİYE

INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Open AIRE, Idealonline, Ojop

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ

International Journal of Academic Accumulation

Open Access Refereed e-Journal

TABLE OF CONTENTS / İÇİNDEKİLER

s. 01-09	Öğr. Gör. Cemile ŞEKER & Dr.Öğr.Üyesi Ash KAYA Çalışanların Duygusal Zekâsının Örgüt Performansına Etkisi
s. 10-22	Doktorant Erol AKYILDIRIM Türkiye’de Yapılan Göçlerin Başlıca Faktörlerin İrdelenmesi ve Çözüm Önerileri
s. 23-40	Doktorant Ali TOSUN Türkiye’de Yerel Yönetimlere Yönelik İdari Vesayet İlkesinin Yerel Demokrasi Açısından Değerlendirilmesi
s. 41-55	Doç.Dr. Sanem BERKÜN E Belediye Hizmetlerine Yaşlı Vatandaşların Erişimi: Bursa Yıldırım Belediyesi Örneği
s.56-67	Öğr.Gör. Muhammed Mustafa KILIÇEL Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Kamu Hizmeti Sunma Yöntemleri
s.68-75	Dr.Öğr.Gör. Gözde ÖZALTUN & Doç.Dr. Mehmet Emin KAHRAMAN The Effects of The Bauhaus School on Present-Day Basic Design Education

Çalışanların Duygusal Zekâsının Örgüt Performansına Etkisi

Cemile ŞEKER

Öğr. Gör., Yakın Doğu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm
Araştırma Merkezi, Lefkoşa, KKTC, cemile.seker@neu.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-9150-6845>

Aslı KAYA

Dr.Öğr.Üyesi,İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sağlık Yönetimi, askaya@gelisim.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0001-6818-3868>

Makale Başvuru Tarihi : 16.12.2023

Makale Kabul Tarihi :22.01.2024

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2024

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.10599829

Özet

Anahtar Kelimeler:

Duygusal Zekâ
Örgüt performansı,
Örgütsel
Vatandaşlık, İş
tatmini, Dönüşümcü
Liderlik, Öğrenme

Bu araştırmanın amacı duygusal zekânın örgüt performansı üzerindeki etkisini literatür bağlamında incelemek ve hazırlanmış olan araştırmaların yetersizliğini vurgulamaktır. Literatür taraması yapılırken Google Akademik, ScienceDirect, Wep of Science gibi indeksler taranmıştır. Yapılan literatür taramasında, duygusal zekânın bir çok değişkeni etkileyerek örgütsel performansa katkı sağladığı tespit edilmiştir. Bu değişkenler; lider etkinliği, iş tatmini, yaratıcılık, öğrenme, motivasyon, ağ oluşturma, iletişim becerileri, örgütsel vatandaşlık, dönüşümcü liderlik özellikleri, işten ayrılma niyeti gibi değişkenlerdir. Literatür taraması sonucu elde edilen bilgilere göre; duygusal zekâ ile ilgili yapılmış birçok çalışmaya rağmen, şu ana kadar bu değişkenler, duygusal zekâ ve örgüt performansı arasındaki ilişki ve etkilere net bir bakış açısı sağlayan, özellikle yurt içinde yeterli sayıda araştırmannın olmadığı görülmektedir. Duygusal zeka ve örgüt performansı ilişkisin de yukarıda ifade edilen değişkenlerin etkilerinin, ilişkilerinin ve rollerinin neler olduğu hakkında yapılan çalışmaların yetersizliği literatür için büyük bir kayıptır. Bu sebeple, bu kavramlar arasındaki ilişkilerin sistematik bir bütünlük içinde incelenmesi gerekliliği, bu araştırmanın temel gerekçesini oluşturmaktadır.

The Effect Of Employees' Emotional Intelligence On Organisational Performance

Abstract

Keywords:

Emotional
Intelligence,
Organizational
performance,
Organizational
Citizenship, Job
satisfaction,
Transformational
Leadership,
Learning

The aim of this research is to examine the effect of emotional intelligence on organizational performance in the context of the literature and to emphasize the inadequacy of the prepared research. While scanning the literature, indexes such as Google Scholar, ScienceDirect, and Web of Science were scanned. In the literature review, it was determined that emotional intelligence contributes to organizational performance by affecting many variables. These variables are leader effectiveness, job satisfaction, creativity, learning, motivation, networking, organizational citizenship, transformational leadership characteristics, and intention to leave. According to the information obtained as a result of the literature review; Despite many studies on emotional intelligence, it seems that there are not enough studies, especially domestically, to provide a clear perspective on the relationship and effects between these variables, emotional intelligence and organizational performance. The inadequacy of studies on the effects, relationships and roles of the above-mentioned variables in the relationship between emotional intelligence and organizational performance is a great loss for the literature. For this reason, the necessity of examining the relationships between these concepts in a systematic integrity constitutes the main justification of this research.

GİRİŞ

Çevrenin sürekli olarak değiştiği günümüz dünyasında örgütler, çalışanların yaratıcılığına ve desteğine özellikle yeniliklerin uygulanmasında ve öğrenmede her zamankinden daha çok ihtiyaç duymaktadır. Stratejik yönetimin temel anlayışı, örgütlerin rakipleri ile rekabet yarışında mümkün olduğunca üstün gelmesi için kritik kararların alınması ve gerekli adımların atılmasıdır. Bu nedenle, örgütler için en önemli stratejik kaynak insan gücüdür ve bu gücün en iyi şekilde yönetilebilmesidir.

Bir örgütü amaçlarına ulaşmada başarılı kılabilecek yegâne güç hiç kuşkusuz ki insan kaynağıdır. Bir kuruluşun başarısının ve sürdürülebilirliğinin en önemli itici gücü, çalışanlarıdır. Bilişsel, yaratıcı ve işbirlikçi yeteneklere sahip kişiler kurumsal stratejinin tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanmasında kilit rol oynarlar. Bilginin, becerilerin ve uzmanlığın koruyucuları olarak, bir örgüt içindeki çalışanlar yalnızca günlük görevleri yerine getirmekle kalmaz, aynı zamanda modern iş ortamının sürekli değişen karmaşıklığıyla da ilgilenir, gelişen pazar dinamiklerine uyum sağlar ve yeniliği teşvik eder ve böylece kurumsal dayanıklılık için önemli bir unsur görevi görür (Doğan,2023:135). Duygusal zekânın örgütsel bağlamlardaki önemi, yapılan çeşitli araştırmalar sonuçlarında açıkça görülmektedir (Kaçan vd., 2023). Duygusal zekâ, etkili liderlik ve yönetimin temelini oluşturarak karar vermenin, çatışma çözümlemenin ve kişilerarası etkililiğin geliştirilmesini sağlar (Ünlü, vd., 2014). Duygusal açıdan zeki bireyler, örgütsel zorluklara ve stres faktörlerine karşı daha fazla uyum ve dayanıklılık sergileme eğilimindedir ve bu da genel refah ve iş tatminine katkıda bulunur (Bal ve Gül, 2016; Demir ve Kara, 2019). Ayrıca duygusal zekâ, çalışanlar arasında güveni, işbirliğini ve empatiyi teşvik ederek olumlu bir çalışma ortamını destekler (Maamari ve Majdalani, 2017). Üyeleri arasında yüksek duygusal zekâyâ sahip örgütlerin yeniliğe açık olmaları, ekip çalışmasını teşvik etme olasılığını ve genel performansı artırma olasılığını yükseltir (Liao, Hu ve Huang, 2022). Duygularını tanıma, yorumlama ve ifade etme konusunda duygusal zekâsı daha yüksek kişiler, hayatlarında oldukça başarılıdırlar (Turnipseed ve Vandewaa, 2012). Duygusal zekâsı düşük olan kişiler yaşamda daha kaygılı, çevreye karşı daha saldırgan, stresle daha az baş edebilen kişilerdir (Armağan vd., 2020:134). Duygusal zekâsı yüksek insanlar, özsaygısı yüksek, duygusal farkındalığı yüksek, sorumluluk duygusu olan, empati kurabilen, iletişim ve ifade becerisine sahip, sosyal sorumluluk sahibi, duygusal kontrol sahibi, problem çözme becerisine sahip, mutlu, iyimser insanlardır (Somoğlu ve Ricci, 2023). Duygusal zekânın bireylere birçok faydası vardır. Yüksek düzeyde duygusal zekâyâ sahip kişiler, bir görevi başarıyla tamamlama yeteneklerine olan inançlarını kolaylıkla gösterebilirler. Ayrıca bu kişiler duygu ve davranışlarını daha kolay kontrol edebilme becerisi göstererek birçok olumsuz duyguyu; kaygı, stres, endişe, korku gibi en aza indirerek yaşam kalitesini arttırırlar (Baltaş, 2006). Daha fazla sosyal ilişkilere, bağlantılara sahip kişilerin duygusal zekâlarının yüksek olması beklenir (Himes, 2019). Duyguların doğru yönetilmesini sağlayan ve duyguların rehberliğinde hareket edebilme yeteneği sağlayan duygusal zekâ, bireyler için en önemli motivasyon ve enerji kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir (Uzunoğlu ve Misci; Kip, 2007: 339). Duygusal zekâsı yüksek olan kişiler çevreleriyle ve kendileriyle barışıktırlar. Bu tür insanlar karşılaşılan sorunları çok çabuk kavrayıp analiz edebilirler. Çevrelerindeki insanların kendilerini iyi hissetmediklerini nasıl anlayacaklarını ve onları nasıl mutlu edeceklerini bilirler. İletişim becerileri o kadar gelişmiştir ki genellikle her yaş grubundan insanla rahatlıkla iletişim kurabilirler (Üzel ve Hangül, 2011: 41).Duygusal zekâyâ sahip çalışanların bütün bu özellikleri örgütlerde başarıyı arttıran dolayısıyla örgütsel performansı etkileyen unsurlardır.

Bu araştırmada duygusal zekâsı yüksek olan çalışanların, örgütlerin amaçlarına ulaşmada, önemli birer unsur olduklarını ve bu özellikleri sayesinde çalıştıkları örgütlerde birçok faktörü olumlu etkileyerek (öğrenme, motivasyon, lider etkinliği, yaratıcılık, iş tatmini, ağ oluşturma, örgütsel vatandaşlık, işten ayrılma niyeti, dönüşümcü liderlik, iletişim becerileri) örgüt performansına katkı sağladıklarının altı çizilecektir. Bu çalışmanın önemi, yöneticilerin ve örgütlerin duygusal zekâsı yüksek iş görenlerle çalışmalarının, örgütün stratejik amacı ve adımları için değerli bir kaynak olduğuna değinerek duygusal zekâsı yüksek olan çalışanların örgüt performansı üzerinde olumlu etkilerinin olduğuna dikkat çekmesidir. Dolayısıyla bu araştırmanın sonuçları

sayesinde, yöneticilere ve örgütlere örgütün başarısı için yeni bakış açıları sağlanacaktır. Ayrıca yeni araştırma konuları için bu araştırmanın sonuçları, araştırmacılara rehberlik edecek ve araştırmacılara yeni yönler sağlayarak literatüre katkıda bulunacaktır. Türkiye, gelişmekte olan bir ülke statüsündedir. Ülkenin gelişmiş bir konuma yükselmesi, ileri teknoloji gerektiren katma değerli ürünleri üretebilme ve pazarlayabilme yeteneğine sahip olmasına bağlıdır. Bu hedefe ulaşmak için daha fazla öğrenme, daha fazla değişim ve bu değişim sürecinde ortaya çıkabilecek sonuçların daha etkili bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Örgütleri rekabet yarışında bir adım öne taşıyacak kaynaklardan bir tanesinin duygusal zekâsı yüksek olan çalışanlar olduğu da unutulmamalıdır. Yapılan literatür taramasında, duygusal zekânın birçok değişkeni etkileyerek örgütsel performansa katkı sağladığı tespit edilmiştir. Bu değişkenler arasında iş tatmini, motivasyon, öğrenme, yaratıcılık, iletişim becerileri, örgütsel vatandaşlık, dönüşümcü liderlik özellikleri, işten ayrılma niyeti, ağ oluşturma, lider etkinliği gibi faktörler bulunmaktadır. Ancak, literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler ışığında, bu değişkenler ve duygusal zekâ arasındaki ilişki ve etkilere net bir bakış açısı sağlayan özellikle yurt içinde yeterli sayıda araştırmanın olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, bu kavramlar arasındaki ilişkilerin sistematik bir bütünlük içinde incelenmesi gerekliliği, bu araştırmanın temel gerekçesini oluşturmaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Duygusal Zekâ

Duygusal zekâ ilk olarak 1990 yılında Salovey ve Mayer tarafından kavramsallaştırılmıştır. Duygusal zekâ, hem kişisel hem de kişiler arası duyguları etkili bir şekilde algılama, anlama, düzenleme ve kullanma yeteneğini ifade eder şeklinde tanımlanmıştır (Salovey ve Mayer, 1990).

Duygusal zekâ genellikle dört boyutta incelenir. Bunlar; kişinin kendi duygularını değerlendirmesi, diğer insanların duygularını değerlendirmesi, duyguları kullanması ve duyguları düzenlemesi şeklindedir (Khalid vd., 2018: 232).

Duygusal zekâ, 1995 yılında Goleman'ın Duygusal Zekâ kitabıyla dikkatleri üzerine çeken bir kavram haline dönüşmüştür. Goleman (2021) duygusal zekâyı beş ana başlıkta toplamıştır, bunlar aşağıdaki gibi açıklanmıştır.

- 1.Öz farkındalık, bireyin hissettiği duyguların farkında olması ve duygularını anlayabilmesidir.
- 2.Duygular ile baş edebilme, kişilerin duygularla doğru şekilde baş edebilme becerisidir.
- 3.Kendini harekete geçirme, kişinin eylemlerini, dürtülerini ve duygularını yönlendirme yeteneğidir.
- 4.Empati, başkalarının duygularını içselleştirme yetisidir.
- 5.Motivasyon, bireylerin, kişisel arzuları ve belirli hedeflere ulaşma isteği ile yaptığı eylemler olarak ifade edilir.

Duygusal Zekâ İle İlgili Son Yıllarda Yurt İçi ve Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar

Yapılan yazın taraması sonucunda son yıllarda duygusal zekâ ve örgüt performansı, öğrenme, motivasyon, lider etkinliği, yaratıcılık, iş tatmini, ağ oluşturma, örgütsel vatandaşlık, işten ayrılma niyeti, iletişim becerileri dönüşümcü liderlik ilgili yapılmış araştırmalar ve sonuçları aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Özcan (2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, Türkçe öğretmenlerinin duygusal zekâları ile iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektir. İlişkisel tarama modeline dayanan bu çalışmaya 284 gönüllü Türkçe öğretmeni katılmıştır. SPSS 22.0 programı ile yapılan analiz sonuçlarına göre, Türkçe öğretmenlerinin iletişim becerileri ile duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Hwang ve Kim (2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, hemşirelik öğrencilerinde iyimserlik, duygusal zekâ ve akademik dayanıklılık arasındaki ilişkilerde öz-yönetimli öğrenme yeterliliğinin aracılık etkisinin incelenmesidir. Güney Kore'de 195 hemşirelik öğrencisi üzerinde anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirdikleri

çalışmanın sonucuna göre; öz-yönetimli öğrenme yeterliliği, iyimserlik, duygusal zekâ ve akademik dayanıklılık arasında anlamlı pozitif ilişkiler vardır. Öz-yönetimli öğrenme yeterliliği sırasıyla; iyimserlik, duygusal zekâ ve akademik dayanıklılık arasındaki ilişkinin açıklanmasında aracı görevi görmektedir.

Stawicki vd. (2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, işle ilgili duygusal zekânın, bilgi yoğun çalışanlar arasında iş performansına fayda sağlayıp sağlamadığını incelemektir. Araştırma sonucunda, duygusal zekâ, görev performansı ve yaratıcı performans arasında pozitif ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Winton,(2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, duygusal zekânın boyutlarının her birinin iş tatmini üzerindeki etkisini incelemektir. ABD'de yaşayan 427 işçi üzerinde anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmanın sonucuna göre; duygusal zekâ boyutlarının iş tatmini üzerinde olumlu etkisi vardır.

Deb vd.(2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, iş tatmini ve firma performansı arasındaki ilişkide duygusal zekânın aracı etkisini incelemektir. 355 katılımcı üzerinde anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmanın sonucuna göre; duygusal zekâ iş tatmini ve örgüt performansı için çok önemli bir unsurdur. Ayrıca duygusal zekâ, beş iş tatmini faktörü (çalışma saatleri, örgütsel altyapı, liderlik ve yönetim, çalışma ortamı, maaş ve diğer faydalar) ile örgüt performansı arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir.

Win (2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, çalışanların motivasyonu, iş performansı, İK yönetimi uygulamaları, duygusal zekâsı ve örgütsel öğrenme kültürü arasındaki ilişkileri incelemektir. Yazar araştırma sonucunda, İKY politika ve uygulamalarının, duygusal zekânın ve örgütsel öğrenme kültürünün iyileştirilmesinin çalışanların motivasyonunu ve iş performansını artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Saha vd.(2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, duygusal zekâ ve liderlik konusunda en son gelişmeleri araştırmaktır. Makalede, 25 yıllık duygusal zekâ ve liderlik araştırmasını ortaya çıkarmak için bibliyometrik analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Makale sonucunda, duygusal zekânın, lider etkinliğini artırmak için geliştirilebilecek ve güçlendirilebilecek bir liderlik yeterliliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Noori vd.(2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, müdürlerin dönüşümcü liderliği ile öğretmenlerin duygusal zekâsı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Yazarlar bu amaçla Takhar liselerinde görev yapan 395 öğretmenden veri toplamışlardır. Verilerin analizi için SPSS programı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, müdürlerin dönüşümcü liderliği ile öğretmenlerin duygusal zekâsı arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin duygusal zekâ düzeylerinde demografik faktörlere (cinsiyet, eğitim, iş deneyimi ve okul konumu) göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Thapa vd.(2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, duygusal zekânın dönüşümcü liderlik üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmaya farklı akademik kurumlardan toplam 133 akademik yönetici katılmıştır. Verilerin test edilmesi ve yorumlanmasında basit yüzde, ortalama, standart sapma ve doğrusal regresyon gibi istatistiksel araçlar kullanılmıştır. Regresyon analizi sonucunda, duygusal zekânın dönüşümcü liderlik üzerinde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan (2023), Antalya'da faaliyet gösteren bir plastik fabrikasında çalışan 434 kişi üzerinde anket yöntemi kullanarak gerçekleştirdiği çalışmada, kişi-örgüt uyumu ve duygusal zekânın örgütsel vatandaşlık üzerindeki etkisini incelemiştir. Anket yolu ile elde edilen veriler, regresyon analizi yöntemi kullanılarak analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda, kişi-örgüt uyumunun ve duygusal zekânın örgütsel vatandaşlığı geliştirdiği, örgütlerin işe alım sürecinde bireysel-örgüt uyumunu sağlamaya ve duygusal zekâ kullanımını teşvik etmeye yönelik stratejiler geliştirmesi durumunda örgütsel vatandaşlığın geliştiği ve buna bağlı olarak örgütsel başarının arttığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Kaçan vd. (2023), Kastamonu Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde görev yapan 150 hemşire üzerinde anket yöntemi kullanarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında, hemşirelerin duygusal zekâ ve kişilik özelliklerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisini incelemiştirlerdir. Araştırma sonucunda, hemşirelerin örgütsel

vatandaşlık davranışı ile duygusal zekâsı arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki bulunmasına rağmen kişilik tipinin duygusal zekâ ve örgütsel vatandaşlık davranışı ile anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı, hemşirelerin kişilik tipleri, duygusal zekâ ölçeğinin alt maddelerinden biri olan ben odaklı duygusal değerlendirme ile pozitif yönde, başkası odaklı duygusal değerlendirme de ise negatif yönde ilişkili olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Eryılmaz ve Uzun (2023) tarafından hazırlanan araştırmanın amacı, pozitif öğretmen özelliklerinin; duygusal zekâ, öz anlayış ve yaşama anlam yükleme ile ilişkisini incelemektir. Araştırma çeşitli kamu ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya altı bölümden toplam 210 öğretmen katılmıştır. Araştırma sonucunda, pozitif öğretmen özelliklerinin; duygusal zekâ, öz-anlayış ve mevcut anlam ile pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur. Pozitif öğretmen özellikleri ile yaşama anlam yükleme arasında önemli ve anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Serinkan ve Mengüoğlu (2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, yabancılaşmanın işten ayrılma niyetleri üzerindeki etkisinde duygusal zekânın aracılık rolünü incelemektir. Veriler anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Anket Denizli'de faaliyet gösteren iki alışveriş merkezi çalışanları arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, yabancılaşma duygularının işten ayrılma niyeti üzerinde olumlu, duygusal zekâ üzerinde ise olumsuz etkisi olduğunu göstermektedir. Duygusal zekânın işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisi incelendiğinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca duygusal zekânın, yabancılaşmanın işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisinde aracı rol oynamadığı tespit edilmiştir.

Mercan ve Günay (2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, yeme-içme sektörünün gizli kahramanları olan şeflerin duygusal zekâları ile iş motivasyonları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve duygusal zekâ ile iş motivasyonu arasındaki buna bağlı farklılıkları tespit etmektir. Araştırma sonucunda, şeflerin duygusal zekâsı ile iş motivasyonu arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca şefler arasında hem duygusal zekâ hem de iş motivasyonunun da işyerine bağlı olarak farklılıklar gözlemlense de, iş motivasyonundaki farklılıkların yalnızca medeni durum, yaş ve eğitim ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Dıblan ve Turan (2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, ağ oluşturma davranışının öznel kariyer başarısına etkisinde duygusal zekâ ve formalizasyonun düzenleyici bir rol oynayıp oynamadığını ortaya koymak ve bu doğrultuda literatüre uygun bir model önermek ve uygulamalı alanlara katkı sağlamaktır. Bu amaçla, Temmuz 2019 ile Ocak 2020 tarihleri arasında, Adana'da kamu veya özel sektörde çalışan farklı banka çalışanlarından, geçerliliği ve güvenilirliği yüksek ölçümler kullanılarak 360 kişiden veri toplanmış ve anket verileri analiz edilmiştir. Veri analizi sonuçlarına göre, ağ oluşturma davranışının öznel mesleki başarı üzerinde küçük ama anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca duygusal zekânın ve formalizasyonun ağ oluşturma davranışı ile kariyer başarısı arasındaki ilişki üzerinde düzenleyici bir etkiye sahip olduğu da bulunmuştur.

Baydar (2023) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören öğretmen adaylarında duygusal zekâ ile etkili vatandaşlık becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmaya 42'si kadın, 21'i erkek olmak üzere toplam 63 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırma sonucunda, duygusal zekâ ile etkili vatandaşlık becerileri puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur, buradan hareketle katılımcıların duygusal zekâsının etkili vatandaşlık becerileri puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elçi vd. (2017) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, duygusal zekânın akademik yaşamdaki lider etkinliği üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bu amaca ulaşmak için veriler farklı eyaletlerde çalışan 118 kadın akademisyenden toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS istatistik programı kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Hipotez testi sonuçları, duygusal zekânın akademik liderlik etkinliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Araştırma sonucunda, duygusal zekânın “başkalarının duygularının farkında olma”, “motivasyon” ve “başkalarının duygularını yönetme” alt boyutları ile “lider etkinliği” arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişkiler tespit edilmiştir. Ancak; duygusal zekânın “kendi duygularının

farkında olma” ve “kendi duygularını yönetme” boyutları ile “lider etkinliği” arasında istatistiki olarak anlamlı ilişkiler tespit edilememiştir.

Wujiabudula (2016) tarafından hazırlanan çalışmanın amacı, kamu ve özel sektörde çalışan orta ve üst düzey yöneticilerin duygusal zekâsı ile örgütsel öğrenme, ürün inovasyonu, yönetim inovasyonu ve firma performansı arasındaki ilişkiyi incelemektir. İstanbul'da faaliyet gösteren 12 farklı kamu ve özel sektör kuruluşundan toplam 295 orta ve üst düzey yönetici, araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırma verileri SPSS 21 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Frekans analizleri, tanımlayıcı istatistikler, güvenilirlik analizi, Pearson Korelasyon analizi, faktör analizi ve regresyon analizleri, verilerin çözümlenmesinde kullanılan yöntemler arasındadır. Araştırma sonuçları, duygusal zekâ ile örgütsel öğrenme, ürün inovasyonu, yönetim inovasyonu ve firma performansı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, örgütsel öğrenme ve ürün inovasyonunun duygusal zekâ ile firma performansı ilişkisinde aracılık ettiği, ancak yönetim inovasyonunun bu ilişkide aracılık etmediği sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Örgütler hiç kuşkusuz yoktur ki; insan sermayesine diğer bir deyişle insan gücü kaynağına ihtiyaç duyar. Bu değerli kaynağın etkin kullanımı, sürdürülebilir başarı ve stratejik yönetim için kritik bir unsurdur. Duygusal zekâ örgütlerde, örgüt performansını etkileyecek birçok değişkenle ilişkilidir. Bu değişkenler; öğrenme, motivasyon, lider etkinliği, yaratıcılık, iş tatmini, ağ oluşturma, örgütsel vatandaşlık, işten ayrılma niyeti, dönüşümcü liderlik gibi değişkenlerdir. Duygusal zekâ kavramı işletme literatüründe önemi giderek artan ve kendisine genişçe bir yer bulmayı başaran önemli bir değişkendir.

Geleneksel zekâ (IQ), bireylerin işe alınmalarında önemli bir rol oynarken, duygusal zekâ (EQ) işteki başarı için kritik bir faktör olarak değerlendirilmektedir. (Eröz,2013:214). Çalışanların bilgi, beceri ve yeteneklerinden oluşan insan sermayesi, bir işletmenin tüm unsurlarını doğrudan etkiler. Bu noktada duygusal zekâ önem kazanmaktadır. Duygusal zekâ, çalışanların kendi motivasyonlarını sağlayarak ayrıca çalışma arkadaşlarının motivasyonuna destek olarak, onlar için belirlenmiş görevlerinin ötesine geçme ve örgütün amaçlarını destekleyen eylemlere katılma isteklerini yansıtan davranışları içerir.

Duygusal zekâ, çalışanlar arasında işbirliği ve dostluğu teşvik ederek olumlu bir çalışma ortamının oluşturulmasına önemli katkılarda bulunur. Bu durum, işyeri uyumunu, iş tatminini ve işletmenin genel refahını artırabilir. Duygusal zekânın iş yerindeki etkileri, mikro ve makro düzeyde incelenebilir. Bu bağlamda, bireyin duygusal zekâsı mikro düzeyde, örgütlerin oluşturduğu duygusal zekâ ise makro düzeyde ön plana çıkar (Eröz, 2013:225). Bu nedenle; duygusal zekâ örgüt performansının belirlenmesinde önemli bir değişkendir. Mercan ve Günay'a (2023) göre; bireyin kendisinin ve başkalarının duygularını tanıma ve yönetme yeteneği, duygusal zekânın varlığını gösterir. Duygusal zekânın iş başarısı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu bilinmektedir. Saha ve diğerlerine (2023) göre; duygusal zekâ, liderlerin duygularının ve eylemlerinin organizasyondaki çevrelerinde insanları nasıl etkilediğini anlama yeteneğini yansıtan, liderliğin kritik bir bileşenidir. Liderlik literatür taramasına göre; örgüt performansını etkileyen bir değişkendir. Somoğlu ve Zengin'e (2023) göre; duygusal zekâsı yüksek olan kişiler, benlik saygısı yüksek, duygusal farkındalığı yüksek, sorumluluk duygusu yüksek, empati yeteneği olan, iletişim kurma ve kendini ifade etme becerisine sahip, sosyal sorumluluk sahibi, duygusal kontrolü olan, problem çözme becerisine sahip, mutlu, iyimser kişilerdir. Çalışanların bu özellikleri örgüt performansını etkileyebilir. Doğan'a (2023) göre: örgütsel vatandaşlık, çalışanlar arasında işbirliği ve dostluğu teşvik ederek olumlu bir çalışma ortamı yaratılmasına yardımcı olur. Bu durum, işyeri uyumunu, iş tatminini ve kurumsal performansı olumlu etkileyerek önemli bir faktör olan genel kurumsal refahı artırır. Bu nedenle örgütsel vatandaşlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi örgütler için önemlidir. Örgütsel vatandaşlığı etkileyen faktörlerden bir tanesi yapılan yazın taramasına göre duygusal zekâdır. Baydar'a (2023) göre; duygusal zekâ; akademik performansı, takım performansını, çatışma ve kriz çözme becerilerini, sosyal ilişkileri ve bağlantıları, vatandaşlık becerilerini, aktif katılımı, kurumsal vatandaşlık davranışını, görev performansını ve birçok sosyal

beceriyi etkiler ayrıca duygusal zekâ sivil katılımı sağlar ve katılım isteğini artırır. İş dünyasında başarılı olmak, sadece teknik bilgi ve becerilerle değil, aynı zamanda etkili iletişim, liderlik, işbirliği ve çatışma çözme gibi becerilerle de ilişkilidir. Duygusal zekâ, bu tür becerilere odaklanarak, bireylerin iş ortamında daha etkili ve başarılı olmalarına katkıda bulunabilir. IQ, genellikle bilgiye erişim, analitik düşünme ve problem çözme yeteneklerini test eder. Fakat, günümüz iş ortamında, sadece bu tür yeteneklere sahip olmak yeterli değildir. İş yerindeki karmaşık ilişkileri yönetmek, ekip içinde uyum sağlamak ve duygusal zekâ becerilerini kullanarak etkili iletişim kurmak da çok önemlidir. İş dünyasında başarıya ulaşmak için hem geleneksel zekâ hem de duygusal zekâ kritik faktörlerdir. İşe alım süreçlerinde ve profesyonel gelişimde, çalışanların bu iki zekâ türünü birleştirmeleri ve dengelemeleri teşvik edilmelidir. Bütün bunlardan yola çıkarak duygusal zekânın örgüt performansını arttırdığı söylenebilir. Özellikle ülkemizde duygusal zekâ değişkeni ile ilgili yapılan çalışmaların yetersizliği yazın için büyük bir kayıptır.

Özet olarak, şirketlerin sermayesinin insanlardan oluştuğu ve çalışanların duygusal zekâsı ne kadar yüksekse örgütün başarısının da örgütün zekâsının da o kadar yüksek olacağı unutulmamalıdır. Duygusal zekâyâ sahip örgütler insan odaklıdır, çalışanlarını motive edebilir ve bu sayede etkin rekabet avantajı geliştirebilirler. Dolayısıyla örgüt performanslarını arttırabilirler. Bu özellikler günümüz dünyası rekabet şartlarında başarılı olmanın kilit noktalarıdır. Bir örgütün en değerli rekabet üstünlüğü insan sermayesidir. Bir kişinin çalışma ortamındaki başarısı ve performansı çeşitli faktörlerden etkilenir. Bu faktörlerden biri de hiç kuşku yoktur ki, çalışanların duygusal zekâlarının yüksek olmasıdır. Örgüt yöneticilerine, yüksek duygusal zekâyâ sahip çalışanlar ile çalışmaları ve onların değerli bir kaynak olduklarını fark etmeleri tavsiye edilir. Ayrıca duygusal zekâsı yüksek yöneticilerle çalışmak örgütler için rekabet avantajıdır. Bu çerçevede literatüre dayalı yapılan bu çalışmada; duygusal zekâ kavramının önemi ile ilgili genel bilgilere yer verilerek, duygusal zekâ ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Yapılan bu çalışma ile çalışanların duygusal zekâlarının örgütler açısından önemli bir unsur olduğu, örgütsel performansı arttırdığı ve bu değişken ile ilgili yapılan çalışmaların özellikle ülkemizde yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Armağan, V., Karakulle, İ. ve Karademir, Ö. (2020). *Sağlık Çalışanlarının İş Tatmininin Sağlanması Duygusal Zekânın Aracılık Rolü*. V. Yavuz içinde, *Güncel İletişim Çalışmaları* (s. 127-145). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Bal, C. G., & Gül, N. (2016). Duygusal zekânın iş tatminine etkisi: Örgütsel bağlılığın aracılık rolü. *International Journal of Academic Values Studies*, (7), 117-128.
- Baydar, A. (2023). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Duygusal Zekâları ve Etkili Vatandaşlık Yeterlikleri Arasındaki İlişki. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 4(1), 72-86.
- Baltaş, Z. (2006). *Duygusal Zekâ: İnsanın Dünyasını Aydınlatan Ve İşine Yansıyan Işık*. Remzi Kitabevi.
- Dıblan, S. R., & Turan, M. (2023). Ağ Kurma Davranışlarının Öznel Kariyer Başarısı Üzerindeki Etkisinde Duygusal Zekâ ve Formalleşmenin Düzenleyici Rolü. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(2), 568-590.
- Doğan, H. B. (2023). Kişi-Örgüt Uyumu ve Duygusal Zekânın Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisi. *Artikül International Journal of Social Science*, 1(2), 133-150.
- D'Souza, GS, Irudayasamy, FG ve Parayitam, S. (2023). COVID 19 Küresel Salgını Sırasında Eğitim Kurumlarında Çalışanların Duygusal Tükenmesi, Duygusal Zekâsı Ve Görev Performansı: Modernli Bir Aracılık Modeli. *Personel İncelemesi*, 52 (3), 539-572.
- Demir, T., & Kara, E. (2019). Duygusal Zekâ Ve Örgütsel Stres: Osmaniye'de Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Örnek Olay Araştırması. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 1-16.

- Deb, S. K., Nafi, S. M., Mallik, N., & Valeri, M. (2023). Mediating effect of emotional intelligence on the relationship between employee job satisfaction and firm performance of small business. *European Business Review*.
- Elçi, M., Eminoğlu, G. M., Şerifoğlu, F. S., Ay, Ş. Ç. & Keçeci, A. (2021). Lider Etkinliği Ve Duygusal Zekâ Arasındaki İlişkiler: Kadın Akademisyenler Üzerinde Bir Çalışma, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*.
- Eröz, S.S. (2013). Örgütlerde Dygusal Zekâ, *Balikesir University, The Journal of Social Sciences Institute* Volume: 16 - Number: 29, June 2013.
- Eryılmaz, A., & Uzun, A. E. (2023). Pozitif Öğretmenin Özelliklerinin Duygusal Zekâ, Yaşama Anlam Yükleme ve Öz-Anlayış Açılarında İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, (19), 1-14.
- Goleman D (1995).Emotional Intelligence. *PsychosomaticMedicine* 8(95): 160-168 Üzel, D. –Hangül, T., (2011).Duygusal Zeka ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Goleman, D. (2021). *Duygusal Zeka Neden IQ'dan daha Önemlidir?* (Çev. B, Seçkin-Yüksel). İstanbul: Varlık Yayınları
- Himes, B. (2019). An Investigation of the Relationships among Emotional Intelligence, Compassion, and Organizational Citizenship Behaviors (Unpublished Doctoral Dissertation). San Diego State University.
- Hwang, E. H., & Kim, K. H. (2023). Relationship between optimism, emotional intelligence, and academic resilience of nursing students: the mediating effect of self-directed learning competency. *Frontiers in Public Health*, 11, 1182689.
- Kaçan, H., Karakulle, İ., & Aydın, e. (2023). Örgütsel Vatandaşlık Davranışın Yordacıları Olarak Duygusal Zekâ ve Kişilik Özellikleri: Hemşireler Üzerinde Kesitsel Bir Çalışma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (39), 170-193.
- Khalid, J., Khaleel, M., Ali, A. J. ve Islam, M. S. (2018). Multiple Dimensions Of Emotional Intelligence And Their Impacts On Organizational Commitment And Job Performance. *International Journal of Ethics and Systems*, 34(2), 221-232.
- Lee, CC, Yeh, WC, Yu, Z. ve Lin, XC (2023). Liderin Duygusal Zekâsı, Dönüşümcü Liderlik Ve Etkileşimci Liderlik İle İş Performansı Arasındaki İlişkiler: Aracı Güven Modeli. *Heliyon*, 9 (8).
- Liao, S. H., Hu, D. C., & Huang, Y. C. (2022). Employee Emotional Intelligence, Organizational Citizen Behavior And Job Performance: A Moderated Mediation Model Investigation. *Employee Relations: The International Journal*, 44(5), 1109-1126.
- Maamari, B. E., & Majdalani, J. F. (2017). Emotional Intelligence, Leadership Style And Organizational Climate. *International Journal of Organizational Analysis*, 25(2), 327-345.
- Mercan,Ç. Y., & günay, g. Y. (2023). Duygusal Zekâ İle Çalışma İradesi Arasındaki İlişki: Aşçılara Yönelik Bir Araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(Özel Sayı), 321-340.
- Noori, AQ, Orfan, SN ve Noori, N. (2023). Müdürlerin Dönüşümsel Liderliği Ve Öğretmenlerin Duygusal Zekâsı: Afganistan'daki Takhar Liseleri Üzerine Kesitsel Bir Çalışma. *Okullarda Liderlik ve Politika*, 1-16.
- Özcan, s. (2023). Türkçe Öğretmenlerinin Duygusal Zekâları İle İletişim Becerilerinin İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(1), 221-238.
- Saha, S., Das, R., Lim, WM, Kumar, S., Malik, A. ve Chillakuri, B. (2023). Duygusal Zekâ Ve Liderlik: İşin Geleceğini Hissederek Liderlik Etmeye Yönelik İçgörüler. *Uluslararası İnsan Gücü Dergisi*, 44 (4), 671-701.
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition And Personality*, 9(3), 185-211.

- Sezen, Ü. N. L. Ü., Özcihan, T., ÖZBAŞ, Z., & Bakiner, A. (2014). Örgütsel Çatışma Çözüm Yöntemleriyle Duygusal Zekâ Arasındaki İlişki: Bir Tasarım Mühendisliği Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 251-263.
- Serinkan, C., & Mengüloğlu, M. A. (2023). Yabancılaşmanın İşten Ayrılma Niyetine Etkisinde Duygusal Zekânın Aracılık Rolü: AVM Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 14(37), 1-23.
- Stawicki, C., Krishnakumar, S., & Robinson, M. D. (2023). Working With Emotions: Emotional Intelligence, Performance And Creativity In The Knowledge-Intensive Workforce. *Journal of Knowledge Management*, 27(2), 285-301.
- Sezen, Ü. N. L. Ü., Özcihan, T., ÖZBAŞ, Z., & Bakiner, A. (2014). Örgütsel Çatışma Çözüm Yöntemleriyle Duygusal Zekâ Arasındaki İlişki: Bir Tasarım Mühendisliği Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 251-263.
- Somoğlu, M. B., & Zengin, S. (2023). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Belirlenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 6(3), 817-834.
- Thapa, P., Bhattarai, H., Bharti, DV ve Khanal, J. (2023). Katmandu, Nepal'deki Seçilmiş Akademik Kurumlarda Duygusal Zekânın Dönüşümcü Liderlik Üzerindeki Etkisi. *Int Multidiscip Res J*, 4 (4).
- Turhan, M. O. Ç., & Gülbetekin, E. (2023). Sağlık Bölümlerindeki Öğrencilerin Covid 19 Fobisinin Sağlık Algılarına Etkisinde Duygusal Zekânın Rolü. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32), 164-185.
- Turnipseed, D. L. ve Vandewaa, E. (2012). Relationship between Emotional Intelligence and Organizational Citizenship Behavior. *Psychological Reports*, 110(3), 899-914.
- Uzunoğlu, Ebru. Mişçi – Kip, Sema. (2007). Müşteri Sadakatinde Başarının Anahtarı: Duygusal Zekâ Örnek Olay İncelemesi – Garanti Bankası, Uluslararası Duygusal Zekâ ve İletişim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- VanDun, DH ve Kumar, M. (2023). Endüstri 4.0 Teknolojisinin Benimsenmesini Sağlayan Sosyal Faktörler: Dönüşümsel Liderlik Ve Duygusal Zekâ. *Uluslararası Operasyon ve Üretim Yönetimi Dergisi*, 43 (13), 152-182.
- Win, H. Y. (2023). Getting Ready for Business Expansion: To Enhance Employee Motivation and Work Performance Through HR Management Practices, Emotional Intelligence and Initiating Organization Learning Culture: A Study of a Fintech Company in Myanmar. *AU-GSB e-JOURNAL*, 16(1), 160-171.
- Winton, B. G. (2023). Disaggregating Emotional Intelligence: Building Job Satisfaction Through Emotional Abilities. *International Journal of Organizational Analysis*, 31(3), 569-586.
- Wujiabudula, A. (2016). Duygusal Zekâ, Örgütsel Öğrenme, Yönetim İnovasyon, Ürün İnovasyon Ve Firma Performansı İlişkisi (Doctoral dissertation).

Türkiye’de Yapılan Göçlerin Başlıca Faktörlerin İrdelenmesi ve Çözüm Önerileri

Erol AKYILDIRIM

Doktora Öğrecisi Iğdır Üniversitesi

akyildirimerol@gmail.com

0000-0003-2333-6044

Makale Başvuru Tarihi : 16.12.2023

Makale Kabul Tarihi : 23.01.2024

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2024

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.10599873

Özet

Anahtar Kelimeler:

Göç, İklim, Sulu
Tarım, Kır, Kent

Çalışmada Türkiye’de yapılan göçlerin başlıca faktörlerinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Kırın itici yönü ile kentin çekici faktörlerinin neler olduğu hususları tartışılacaktır. Kent merkezlerine göre sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamda gelişmemiş olan kırsal bölgeler, göçün temel belirleyicileri olmaktadır. Kırsal bölgelerdeki ulaşım, eğitim, sağlık, terör, doğal faktörler, geleneksel yaşam tarzı, modern anlamda teknolojinin tarımda kullanılmaması, tarımın iklime bağlı olması vb. etkenler göçün başlıca nedenleri olarak sıralanmaktadır. Bu etkenler arasında tarımın iklime bağlı olması başka bir ifade ile sulanabilir tarımın yapılmaması göçün önemli sebepleri arasında görülmektedir. Çünkü kırsal bölgelerden kent merkezlerine yapılan göçlerde en büyük etkenin ekonomik -zorunlu göçler dışında- temelli olduğu düşünülmektedir. Kırsal bölgelerde sulanabilir tarım imkânlarının geliştirilmesi ile göç akımı önemli ölçüde minimize edilebilir. Sulanabilir tarım arazilerin geliştirilmesi ekonomik getirisi yüksek tarım ürünlerinin üretilmesine yol açacaktır. Bu durum tersine göçü teşvik edebileceği gibi kırsal bölgelerdeki yılda birden fazla ürün hasat edebilme imkânı doğuracaktır. Böylece göçün temel sorunu olarak görülen ekonomiyi canlandıracağı söylenebilir. Sonuç olarak sulu tarım ile küçük işletmelerin canlandırılarak kırsal bölgelerdeki üretim potansiyelinin geliştirileceği düşünülmektedir.

Examination Of The Main Factors Of Migrations In Turkey And Solution Suggestions

Abstract

Keywords:

Migration,
Climate, Irrigated
Agriculture,
Rural, Urban.

The study aimed to examine the main factors of migration in Turkey. The unattractive aspects of the countryside and the attractive factors of the city will be discussed. Rural regions, which are underdeveloped in social, cultural and economic terms compared to urban centers, are the main determinants of migration. Transportation in rural areas, education, health, terrorism, natural factors, traditional lifestyle, lack of use of modern technology in agriculture, agriculture being dependent on climate, etc. These factors are listed as the main reasons for migration. Among these factors, the dependence of agriculture on climate, in other words, the lack of irrigated agriculture, is among the important reasons for migration. Because it is thought that the biggest factor in migration from rural areas to urban centers is economic - other than forced migrations. Migration flows can be significantly minimized by developing irrigated agricultural opportunities in rural areas. Development of irrigable agricultural lands will lead to the production of agricultural products with high economic returns. This situation may encourage reverse migration and will enable rural areas to harvest more than one crop per year. Thus, it can be said that it will revitalize the economy, which is seen as the main problem of immigration. As a result, it is thought that the production potential in rural areas will be improved by revitalizing small businesses through irrigated agriculture.

GİRİŞ

21. yüzyıl dünyasının karşı karşıya kaldığı en önemli problemlerden birisi küresel ısınma ile birlikte yaşanan su kıtlığı hususudur. Kurak geçen mevsimler, artan dünya nüfusuna rağmen insanların bilinçsizce su kaynakları kullandığı görülmektedir. Yaşamın olmazsa olmazı olan su aynı zamanda tarımın da temel unsurları arasındadır. 21. yüzyılda su kaynaklarının kullanımını etkileyecek olan temel faktörün nüfus olduğu düşünülmektedir. 2018 yılında dünya nüfusunun 7 milyarı geçtiği ve 2050 yılında bu rakamında 9.15 milyar olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda nüfus tarımsal su kaynakları üzerinde baskı yapmaktadır (Ağızan vd., 2018: 164-172).

Türkiye Cumhuriyetin kuruluşu (1923) sırasında nüfusun % 80'i kent merkezleri dışında yaşamakta iken, 1950'li yıllardan sonra kırsal bölgelerde yaşanan yapısal değişimlerle birlikte, nüfusun topraktan koparak kent merkezlerine göç ettiği görülmektedir. Göçlerin denetimsiz bir şekilde kent merkezlerine akması, kent merkezlerinde çarpık kentleşmenin oluşmasına zemin hazırlamıştır. 1960-1970 dönemleri arasında yapılan çalışmalarda kır ile kent arasında yaşanan göçlerin başlıca faktörlerinin öğrenmeye yönelik olduğu görülmektedir. Ruşen KELEŞ'in öncülük ettiği çalışmalarda, kırsal bölgelerin itici sebeplerinin neler olduğuna yönelik çalışmalar yapılmıştır. 1970 ile 1980'li yıllarda kırsal bölgelerden kent merkezlerine yapılan göçlerin oluşturduğu problemlerden dolayı göçlerin durdurulmasına yönelik tartışmalar yoğunluk kazanmıştır (Aksu Kocatürk, 2021: 20).

Türkiye'de göç eylemi 1950'li yıllardan itibaren hız kazanan ve günümüze kadar varlığını devam ettiren bir sosyal hareketliliklerdir. Göç, her birey için farklılık arz eden ve bu eyleme yol açan süreçtir. Arzu ve istekler nasıl ki her birey için farklılık arz ediyorsa aynen öylede göç süreci de –zorunlu göçler dışında- sosyal yapının tüm katmanları için de değişkenlik arz etmektedir. Çünkü insanlar aynı biyolojik vasa sahip olmalarına rağmen bazılarının göç ettiği ve bazı kitlelerin de göç etmediği görülmektedir (Petersen, 1958: 258). Dolayısı ile göç etme süreçlerinde her bireyin farklı bir tercihi bulunmaktadır.

Kırsal bölgeler genel manada kentsel mekânların dışında konumlanmaktadır. Bu yerleşim yerlerinde nüfusun homojen olduğu yüz yüze ilişkiler söz konusudur. Ayrıca mesleklerde farklılaşma ve uzmanlaşmanın olmadığı, seyrek nüfuslu alanlardır. Emek gücünün yaygın olduğu ve ulaşım, sanayileşme, güvenlik, sosyo-kültürel faaliyetleri son derece az olduğu yerleşim yerleridir. Doğa güzelliklerinin çok olduğu, kültürel denetim mekanizmaların yaygın olduğu ve dayanışma kültürünün yaygın olduğu söylenebilir (Nerse, 2014: 168). Genel anlamda kırsal yaşam Tönnies'in "cemaat ve cemiyet" kavramında, Durkheim'in "mekanik ve organik" kavramlaştırmasına bakıldığında, cemaat kavramında samimi ilişkilerin grup içerisinde olduğu yüz yüze ilişkilerdir. Bu grup üyeleri arasında kan bağı ilişkilerinin olduğu, sıkı bağlardan oluşmaktadır. Buna karşılık cemiyet ilişkilerinde de tersi bir durum olarak bireyler arasında resmi ilişkilerin yaşandığı, gruplar arasındaki sosyal bağların çıkar, menfaat ilişkilerine dayandığı bireyci bir toplumsal örgütlenmedir (Sağlam, 2006: 42). Toplumsal bütünleşmenin sıkı olduğu kırsal bölgelerde sosyal ahlaki kontrollerin kent merkezlerine göre daha etkin olduğu görülmektedir. Dini öğretilerin ya da geleneksel kültürel kalıpların zamanla burada yaşayan toplum/toplulukların bilinçlerinde kolektif bir şuur oluşturmaktadır. Durkheim İntihar isimli eserinde Katolik inancın yaygın olduğu geleneksel toplumlarda toplumsal bilincin kent merkezlerine göre daha yaygın olduğunu, bu durumun toplumsal yapıda intihar vakalarını önemli oranda azaltmakta etkili olduğunu ifade etmektedir. Buna karşılık Protestanlıkta bireyci bir yaşam tarzı olduğundan toplumsal bütünleşmenin olmadığını ve bu durumun bireyin yabancılaşmasına sebep olduğunu ifade etmektedir (Durkheim, 1986: 187-188). Fakat kırsal bölgeler ile gelişmiş kent merkezleri arasındaki gelir dağılımı, sosyal ve kültürel bağlamdaki eşitsizliklerin artması ile birlikte göç süreci kaçınılmaz olmaktadır. Göç ile birlikte az gelişmiş bölgelerde çeşitli problemler olduğu gibi, gelişmiş kent merkezlerinde de başta çarpık kentleşme olmak üzere hava ve çevre kirliliği, alt yapı yetersizliği, ulaşım sağlık vb. birçok sorunsalın baş gösterdiği süreç yaşanmaktadır. Örneğin geleneksel davranış kalıpların kırsal bölgelerdeki sosyal kontrol görevinin kent merkezlerindeki etkisinin silikleştiği bir süreç yaşanmaktadır. Geleneksel kültürlerdeki bu çözülme ile birlikte uyum problemi yaşayan göçmenlerin belli bir süre sonra gasp, uyuşturucu gibi anomik davranışların yaşandığı bir mekân oluşmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2016: 24). Bu sebeple kent merkezlerine yaşanan göçlerin dozunun aşılması birçok kentsel problemin oluşmasına yol açmaktadır.

Türkiye'de yapılan göçlere genel anlamda bakıldığında –zorunlu göçler dışında- ekonomik temelli bir göç sürecinin yaşandığı görülmektedir (Deniz ve Etlan, 2009: 480). Ekonomik faktörden kaynaklı yapılan

göçlere yönelik çözüm yolu olarak kırsal bölgelerde sulu tarım imkânlarının artırılması ile önemli oranda göçün durdurulabileceği düşünülmektedir. Çalışmada Türkiye’de yapılan göçlerin başlıca etkenlerine değinilerek zorunlu göçlerin dışında yapılan göçlere çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmaktadır.

KIRIN İTİCİ FAKTÖRLERİ

Sosyo-Kültürel Faktörler

Kent yaşamının dışında kalan kırsal bölgelerde konut yapımı, geçim kaynakları, evlilik, çocuk sayısı, akrabalık ilişkileri, tarım arazilerinde kullanılan teknolojik aletlerin tercihi vb. durumlar kırsal bölgelerde yaşayan bireylerin kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Kitle iletişim ağları ile kır ile kent yaşamı arasındaki farkın kolay bir şekilde öğrenilmesi sonucu, kırsal bölgelere kentin çekiciliği ön plana çıkmaktadır. Kent merkezlerindeki ekonomik, kültürel ve sosyal olanakların kırsal bölgelere göre fazla olması, kırdaki çocuk-ebeveyn arasında çatışmaların yaşanmasını olanaklı kılmaktadır. Köy mekânlarında evlilik tercihleri, geçim kaynakları vb. etkenlerin sınırlı olması bireysel ve kitlesel göçü kımıldatmaktadır. Bu bölgelerdeki hayvancılık ya da tarım eksenli geçim kaynağının olması kültürel bir tercih sonucu olduğu görülmektedir. Bu durumda iklim şartlarında yaşanabilecek olası kuraklık, hastalık gibi sorunların, ekonomik kazanımda yıldan yıla dalgalanmalara yol açabilmektedir. Sonuç olarak ekonomik anlamda geleceğe karamsar bakan kır topluluklarının göç etme seçeneklerini zorunlu kılmaktadır. Çünkü kültür kaynaklı ekonomik kazanç şekli ve kırsal bölgelerdeki geleneksel taş yapılar, sosyal çevreden ve sosyalleşme imkânlarından yoksun olması gibi durumlar göçün başlıca kültürel sebepleri olarak sıralanabilir.

Köydeki zor yaşam şartlarından dolayı, ebeveynlerin çocuklarının kırdaki yaşamalarını istemedikleri görülmektedir. Evlilik tercihlerinde çocukların üzerinde baskı oluşturarak kente yönelik mesleği olanlarla evlenmeleri talep edilmektedir. Çünkü ebeveynler, çocuklarının kırsal bölgelerde evlenerek zor olan sosyal yaşamı sürdürmelerini istememekteler. Ayrıca köydeki erken yaşta evliliğin de caydırıcı olduğu görülmektedir (İncirlioğlu, 1993: 121-123). Bu sebepler köyün kültürden kaynaklı itici durumları olarak bakılabilir.

Ekonomik Faktörler

1950 ile 1960 yılları arasında traktörün kırsal bölgelerde tarıma sokulması sonucu, kol gücüne olan ihtiyacın azalması ile gizli işsizliğin oluşması, göç etme fikri üzerinde önemli oranda etkili olmaktadır (Yalçın, 2004: 115). Ücretli emeğe duyulan ihtiyacın azalması ve kent merkezlerinde yaşanan çekici etmenler, göçü kaçınılmaz kılmıştır. Kentlere kırsal bölgelerden yapılan göçlerin temel ve belirleyici sebebi olarak köylerdeki ekonomik kaynaklı sebepler olduğu söylenebilir. Bu göç süreçleri başlangıçta kırdan büyük kent merkezlerine gerçekleşirken, sonrasında orta büyüklükteki kentlerden gelişmiş büyük kentlere yapılmaktadır (Bostan, 2017: 5-14). 1960 ile 1980’li yıllar arasındaki iç göçler kentlerin sahip olduğu çekici etkenlerle açıklanmaktadır. 1960 ile 1980 sonrası dönemleri Lee kuramı ile değerlendirildiğinde ilk göç eylemlerinin kırdaki düşük gelir, işsizlik, makineleşme, tarımdaki toprak yetersizliği, artan nüfus hızı ve alt yapı yetersizliği kaynaklı göçler olarak başlıca örnekler verilebilir (Akyıldız ve Ertürk, 2021: 14). Ekonomik faktörler olarak tarımda makineleşme ile birlikte kırdaki gizli işsizlik, göçün önemli sebepleri olarak ifade edilebilir. Miras yolu ile parçalanmış tarım arazilerinin ailelere ekonomik bağlamda yeterli gelmemesi sonucu, göçün bir başka sebebi olarak görülmektedir (İçduygu ve vd, 1998: 207-249).

Şekil 1: Miras sonucu küçülen tarım arazileri

<https://nevsehir.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?OgeId=31&Liste=Haber> (04.01.2024).

Ebeveynler ekonomik güvensizlik sonucu, çocukların tarımla uğraşmasını istemediği görülmektedir. Arslan 1987-1992 ve 2000-2001 yılları arasındaki çalışmada yöre halkına “Çocuklarınızın tarımla uğraşmasını istiyor musunuz” sorusuna sırasıyla % 94 ve % 100 oranında gelecek nesillerin tarımla uğraşmasını istemediği görülmüştür (Arslan, 2003: 18-22). Kıra yönelik yapılan teşviklerin yetersiz olduğu sonucu çıkarılabilir. Ayrıca kırsal yaşamda sosyo-kültürel ve ekonomik şartların getirdiği zorlukların kırsal yaşamı gelecek nesiller için itici bir konuma getirmektedir. Örneğin 1980 'ler öncesine bakıldığında kırsal bölgelerde topraksızlık, geçim sıkıntısı, kan davası, nüfustaki ani artış, ağa baskısı ve kentlere olan yaşama isteği şeklinde başlıca göç nedenleri olarak sıralanabilir. Ayrıca kentlerdeki sanayileşme hareketleri, kentleşme süreçlerinin hızla artması, kenti çekici konumuna getirmektedir (Türkdoğan, 2011: 15-16).

Bu bağlamda kırsal yaşamın yeniden üretilmesini talep etmeyen bir düşünce oluşmaktadır. Bu sonuçlar tarımsal üretimin belli bir süre sonra duracağı ve tarım üretiminde oluşacak olan eksiklik sonucu, dışa bağımlı hale gelecek sinyali vermektedir. Bu ve benzeri çalışmaların, devlet erkânları tarafından zamanında müdahale edilerek gereken önlemlerin alınması gerekmektedir.

Sonuç olarak kırsal bölgelerde yaşanan göç süreci ile birlikte kırsal nüfusun hızla azalması, köyün gelir kaynaklarındaki değişimler, genç nüfusun göç etmesi ile tarımsal faaliyetlerin azalması sonucu birçok noktadan kırsal yaşamın caydırıcı olan yönü ortaya çıkmıştır (Bostan, 2017: 5-14). Özellikle göç akımına etki eden etmenlerin başında ekonomik temelli faktörlerin geldiği söylenebilir. Akyıldız ve Ertürk Bursa'ya yapılan göçlerin % 76.8 oranında ekonomik temelli bir hareketlilik olduğu sonucuna varmışlardır (Akyıldız ve Ertürk, 2021: 14).

Kırsal bölgelerdeki diğer bir itici etmen olarak tarımdaki girdi maliyetlerin artması ve elde edilen verimliliğin düşük olması itici faktör olarak görülmektedir. Üretim girdilerindeki maliyetlerin sürekli olarak artış göstermesi çiftçileri zor duruma sokmaktadır. Burada çözüm önerileri olarak yörenin içsel dinamiklerine göre kalkınma modelleri geliştirilmesi ve bu sürecin de uzman sosyologlar ile devlet ve halk üçgeninde yapılması gerektiği düşünülmektedir. Yöre halkında değişim arzusu uyandırılarak bilinçlendirilmesi gerekmektedir (Arslan, 2003: 24). Ayrıca eski tarımsal aletlerin yerine modern tarım tekniklerin tarıma girmesi teşvik edilmelidir. Çünkü kültürel kaynaklı ya da etnik kültürden dolayı değişimin önünden engel

teşkil eden durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu durumun atlatılması için devleti öncü olması önemli bir gelişme olarak görülmektedir.

Doğal Faktörler

Kırsal bölgelerde rakımın genel anlamda yüksek olması buradaki yaşamı birçok yönde zor duruma getirmektedir. Örneğin sert geçen kış şartları buralarda yaşayan hem köylüyü hem de hayvanları negatif yönde etkilemektedir. Ayrıca uzun süren kışların kırsal bölgelerde yaşayan bireyler için hayvanların beslenmesi, ısınma maliyetleri ve eğitim, ulaşım gibi imkânları zorlaştırmaktadır.

Sulu tarımın yapılmaması ve tarımsal üretimin iklim şartlarına bağlı olması köylüleri karamsarlığa sürüklemektedir. Çünkü sonbahar ya da baharda ekmiş olduğu ürünlerden gelir elde etmesi, anca iklim şartlarına bağlı olarak gerçekleşebilecektir. Kırsal bölgelerdeki bu belirsizlik, göçün önemli bir faktörü olarak bakılmaktadır.

Benzer şekilde iklimden kaynaklı bozulan yollar hem eğitim sürecini hem de sağlık kurumlarına ulaşımında aksamalara neden olduğundan göçün önemli doğal sebepleri olarak görülmektedir.

Kırsal bölgelerde deprem gibi doğal felaketler sonucu durumlar da göç sürecini tetiklemektedir. Heyelan, su baskınları vb. doğal etkenler kaynaklı oluşan olaylar göç sürecini etkilemektedir (Özkan, 2019: 130).

Şekil 2: Kırsal bölgelerde sel

*<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/yagmur-yagmayan-koyu-su-basti-atlari-olen-koylu-gozyaslarina-boguldu-703107h.htm> (04.01.2024).

Kırsal kentlere yapılan göçlerde, genel anlamda köy yaşamının oluşturduğu doğal zorluklar kaynaklı yapıldığı söylenebilir. Çünkü kent yaşamındaki ekonomik ve konforlu olan yaşam tarzı, ulaşım, eğitim ve alt yapı gibi olanaklara ulaşabilme imkânları, kırsal itici, kenti de çekici konuma getirmektedir. Kırsal bölgelerde ısınma olarak sobanın yakılması ve sıcak su temini gibi durumların oluşturduğu zorluklar düşünüldüğünde göçün rasyonel bir karar olduğu görülmektedir.

Şekil 3: Kırsal bölgelerde yaşam

<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/gocebe-yasamin-son-temsilcileri-yorukler/157031>. (04.01.2024).

Resimde görüldüğü üzere doğal gaz kırsal bölgelerde olmaması yaşamı güçleştirmektedir. Bu durum belli bir süre zarfından sonra kırsal bölgelerdeki yaşamı terk etme ile sonuçlanmaktadır. Sağlık ve eğitim imkânların kent merkezlerine göre kısıtlı olması, kültürel faktörlerin davranışlar üzerindeki etkilerinden dolayı sürdürülen geleneksel yaşam tarzları gençler açısından caydırıcı bir etki oluşturmaktadır.

Güvenlik Temelli Faktörler

1985'lerden itibaren Türkiye'nin Doğu ve Güneyinde başlayan terör faaliyetlerinin, bireysel ve kitlesel göçlerin kırsal bölgelerden kent merkezlerine ve özellikle de Türkiye'nin Batısına doğru bir hareketliliğin yaşanmasında etkili olmuştur. Örneğin 2009 yılında Van ilinde yapılan çalışmada kırsal alanlardan kent merkezlerine yapılan göçlerin % 75'i güvenlik amaçlı gerçekleştirilen bir hareketlilik olduğu görülmektedir (Deniz ve Etlan, 2009: 480).

Tarımsal ürünlerin iklime bağlı olması da ayrıca ekonomik bağlamda güvensiz bir durum oluşturmaktadır. İklimle ilgili olarak yaşanan sel felaketleri, heyelan, kuraklık, iklimsel etkenlere bağlı olarak tarımsal gelirlerin düşmesi vb. etkenlerin küçük işletmeler konumunda olan üreticilerin göç etme süreçlerinde etkili olmaktadır. Çünkü ekonomik bağlamdaki gelirleri genel anlamda iklim koşullarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu dalgalanmalara karşı çözüm üretilmemesi göçü kaçınılmaz kılmaktadır.

Şekil 4: Kuraklık nedeniyle cılız kalan tarım ürünleri

<https://www.urfanatik.com/haber/7051142/kentte-yetersiz-yagislar-meralari-ciliz-birakti> (05.01.2024)

Şekil 5: Sel nedeni ile zarar gören tarım ürünleri

<https://www.bloomberght.com/tarim/haber/2124766-mayis-yagislari-tarim-arazilerini-vurdu> (05.01.2024)

Doğu ve Güneydoğu başta olmak üzere hala var olan güvensiz olan taş evlerin varlığı, kırsal sosyal yaşamı caydırıcı konuma getirmektedir. Yapılan konutların harçlarında çamur ve damlarında toprağın kullanılması, yoğun yağış ve deprem gibi durumlarda risk oluşturmaktadır. Kent merkezlerindeki yapılarla kıyaslandığında güvensiz olan bu yapıların da göç etme süreçleri üzerinde dolaylı da olsa etkisinin olduğu söylenebilir. Kırsal bölgelerdeki güvensizlik itici bir etken oluşturduğundan bu duruma karşı kentin çekici bir konumda olduğu görülmektedir. Kırsal bölgelerin güvensiz olan etkenleri düşünüldüğünde , kırsal iticiliği

ile kentin çekiciliğinin göç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır (Akyıldız ve Ertürk, 2021: 14).

Şekil 6: Kırsal bölgelerdeki taş evler

<https://mardinhaber.com.tr/haber/9590136/hizanin-tas-evleri-gorenleri-kendine-hayran-birakiyor>
(08.01.2021)

Kentin Çekici Faktörleri

Türkiye’de göçler genel anlamda kırsal bölgelere tarım aletlerinin girmesi ile kol gücüne duyulan ihtiyacın azalması ve buna bağlı olarak kent merkezlerinde ücretli emeğe olan ihtiyaç ile yaşanan göçler söz konusudur. Bu sürecin başlangıcı olarak 1950-1960 tarihleri arasında modern tarım aletlerin tarıma girmesi şeklinde örnek verilebilir (Yalçın, 2004: 115). Ayrıca kent alanlarında kıra göre yüksek ücret alınması, kentlerin sosyo-kültürel imkânlarının kıra göre yüksek olması, alt yapı imkânlarının gelişmiş olması, sağlık, ulaşım, haberleşme sistemlerinin gelişmiş olması vb. etkenlerin kentin başlıca çekici faktörleri olarak sıralanabilir (Akyıldız ve Ertürk, 2021: 14).

Kenti cazip kılan ve göçü önemli derecede akışkan hale getiren tarihsel ve toplumsal bir durumdan kaynaklı olan kent merkezlerindeki arazilerin devletin tasarrufu altında bulunması gelmektedir. Bu arazilerin devletin mahiyetinde olması, kent merkezlerine gelen göçmenlerin kısa sürede herhangi bir tepki ile karşılaşmadan gecekonduya sahip olması, göçü çekici bir duruma getirmiştir. Çünkü çok kısa bir süre zarfında kentin mahallelerinde gecekondular gibi yapıların inşa edilerek mesken edinmesi kolay olmaktadır. Bireylerin özel mülkiyetinde olan yerleşim alanlarına yapılacak gecekonduların büyük çatışmalara, kavgalara yol açma riski oluşturacağından, göçmenlerin genel olarak tercih etmediği bir durumdur. Bu sebeple devlet arazilerin göçmenler tarafından gecekondular gibi faaliyetler sonucu rant sürecine dönüşmektedir. Bu durum kırdan kente olan göçü önemli oranda akışkan hale getirmektedir. Seçim öncesi politik etkenlerden dolayı bu alanların sürekli imara açılarak göçmenlere tapuları verilmektedir (Sağlam, 2006: 8-42). Böylece kısa sürede kent merkezlerinde konut ve arazi sahibi olma süreci illegal yollarla gerçekleşmektedir.

Kentin çekici faktörü olarak kent merkezleri ve merkeze bağlı bölgelerde sulu tarım yapılması ile yılda birden fazla ürünün hasat edilmesi, kenti cazip ve çekici konuma getirmektedir. Kırsal üreticiliğini ekonomik bağlamda tarım ürünlerinin iklime bağlı olması hususu önemli bir etken oluşturmaktadır. Kent merkezlerinin bu anlamda iklime bağlı olmaması köylü kesimin arzu ettiği bir durumdur. Çünkü sulu tarım ile kuraklık riski ortadan kalkmaktadır.

Türkdoğan çalışmasında (2011) Diyarbakır'a yapılan göçlerin sebeplerine baktığında hızlı bir nüfus artışı gerçekleştiğini görmektedir. Bu durumun sebepleri olarak doğum oranlarının ölüm oranlarından yüksek olması, sanayi ve petrol bölgelerine olan yakınlık göç üzerinde önemli bir etki oluşturmaktadır. Sözer, bu göç süreçlerinde gelir düşüklüğü, asayiş ve kan davası gibi etkenlerin etkili olduğunu ifade etmektedir. DPT'nin yaptığı bir çalışmada (477 hane) kırdan kente göçü ulaşım ve tarım arazilerin yetersizliği, kan davası, kentteki istihdam imkânları, evlilik amaçlı yapıldığı görülmüştür. Ayrıca Erzurum'a yapılan göçmenler üzerindeki çalışmada göçün sebepleri olarak kan davası, ekonomik problemler, kentte yaşama talebi, eğitim ve meslek sahibi olma gibi etkenler göçün önemli belirleyicileri olarak sıralanmaktadır (Türkdoğan, 2011: 15-16).

1930 yılından itibaren küçük üreticiyi destekleyen tarımsal desteklemelerin sonlandırılması, göç sürecini durduraktan ziyade göçü daha da belirgin hale getirmiştir. Küçük üreticilerin destekleme faaliyetlerinden mahrum bırakılması göçü zorunlu kılmıştır. 2001 yılı itibari ile 'güçlü ekonomiye' geçiş söylemiyle tarımsal desteklemelerin kaldırılarak Türk tarımın dokusu ile uyuşmayan doğrudan gelir desteği politikalarına geçilmiştir. Bu süreç tarımsal üretimin düşmesine yol açmıştır (Cengiz ve Baydur, 2010: 87-95). Sonuç olarak tarım politikalarındaki verimli olmayan adımların atılması, kentin ekonomik getirisini cazip kılarak göçe yol açmaktadır.

Sulanabilir Tarım ve Göç

Türkiye uzun zaman geçmesine rağmen göç sorunu ile alakalı etkili bir çözüm üretememiştir. 50-60 yıl gibi uzun bir zaman geçmene rağmen, göç ile alakalı birçok çalışma yapıldı fakat faydasının olmadığı görülmektedir (Çakır, 2011: 140). Bu durumun en belirgin sebeplerinden birisi Todaro'ya göre kırsal ve kent bölgeleri arasındaki verim farklılığının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Verim farklılığı arasındaki makasın giderek açılması ilerleyen süreçlerde göç sürecini daha da artıracığa benziyor. Çünkü Todaro Türk tarımında tarımsal verimliliği artırmanın güç olduğunu belirterek, bu durumun temel sebebinin sulu tarımın yapılmaması, miras, kredi sisteminin yetersizliği, eğitimsiz bir kırsal nüfus, zirai ilaç gibi yetersizlikler olduğunu ifade etmektedir (Cengiz ve Baydur, 2010: 87-95).

Sulu tarım ile birlikte üreticinin yaşam standartları, gelir ve iş olanaklarının yükselmesi gibi birçok alanda fırsat doğacaktır. Ayrıca sulama sonucu kırsal bölgelerin kültürel ve sosyal yapılarında da değişimler yaşanacaktır. Buna bağlı olarak tarımsal ürünlerdeki çeşitlilik ile birlikte, bu bölgelerin ekonomik gelir düzeyleri iyileşecektir (Ağızan vd., 2018: 164-172).

Türkiye, tarım üretiminde iklim şartlarına bağlı olan bir ülkedir. Bu durumda yapılması gereken kırsal bölgelerde sulanabilir tarımın geliştirmesi ile tarımsal verimliliği maksimum düzeye çıkarmaktır. Çünkü genel anlamda iklim şartlarına bağlı olan tarımsal üretimin kuraklık gibi faktörlerin üretici için önemli oranda risk oluşturduğu söylenebilir. Ekonomik bağlamda karamsar olan üreticilerin düzenli bir yaşam için iklim koşullarına bağlı olan ve dalgalı bir gelir kaynağı olan tarımsal üretimin üreticiler için gelecek kaygısı oluşturmaktadır. Bu nedenle sulu tarımın sondaj, baraj vb. yöntemlerle küçük işletmeler olan üreticilere yapacağı ekonomik verimliliğin yüksek olacağı görülmektedir. Sulanabilir tarım ile birden fazla ürünün hasat edilebilme imkânı doğmakla birlikte, en önemli fayda olarak çiftçilerin kuraklık gibi etkenlerden dolayı kaygı ve endişeden kurtulacağı düşünülmektedir.

Şekil 7: Kırsal bölgelerde sulu tarım.

<https://www.bizimsivas.com.tr/sulu-tarim-sart/22829/> (08.01.2024)

Kitle iletişim araçlarındaki gelişme ile birlikte küresel çapta ekilebilir ürünlerin insanlar arasında tanınma olanağının doğması, tarımsal üretim çeşitliliğine fırsat sağlamaktadır. Bu çeşitliliğin verimli bir şekilde elde edilmesi sulu tarım arazilerinin yaygınlaştırılması ile sağlanabilir. Türkiye şartlarına bakıldığında sulu tarımın gerekliliği azımsanmayacak miktarda olan süssüz tarım arazisi ile anlaşılmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi döviz kurlarının yüksek olduğu günümüzde dışa bağımlılığı önemli oranda azaltarak, ihracat imkânını yükseltebilir. Çünkü verim düşüklüğünün en önemli kaynağının doğa koşullarına bağlı bir sulama durumunun olduğu görülmektedir. Tarımsal üretim yoğun emek isteyen bir konumda olup yatırımla desteklenmesi gereken bir durumdur. Verimliliğin artırılması tarımdaki ekonomik kazancı artıracığından istihdam imkânlarını da artıracaktır. Bu süreç de kırsal bölgelerden kent bölgelerine yapılan göçleri önemli oranda azaltabilir. Fakat Türkiye'nin kamu yatırımları arasındaki paylarına bakıldığında, toplam yatırımlardan aldığı pay %13 oranında iken 2008 yılında %5'e düşmüştür. Bu hususlar, kırsal bölgelerden kent merkezlerine doğru göçü önemli oranda yükseltecek bir durumdur (Cengiz ve Baydur, 2010: 87-95).

Yapılan çalışmalara bakıldığında kırsal bölgelerin gelir düzeyinin kent merkezlerine yaklaştırılması gerektiği hususu genel anlamda tartışılmaktadır. Çelik: "göç veren yerleri ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan göç alan yerlerin konumuna yaklaştıracı politikaların belirlenip uygulanması" (Çelik, 2007: 103) gibi söylemlerin çok fazla yapıldığı anlaşılmaktadır. Fakat ilgili merciler tarafından somut adımların atılmadığı ya da kırsal ruhuna aykırı politikaların ve yatırımların yapıldığı, kırsal bölgelerin hayalet bölgelere dönüşmesinden anlaşılmaktadır.

Türkiye'de ovada bulunan ve sulu tarımın yapıldığı alanlarda verimin yüksek olduğu görülmektedir. Ovada bulunan köy yerleşimlerinin tarımsal verimliliğinin yüksek olması kırsal bölgeler kadar göçü tetiklemediği söylenebilir. Çünkü sulu tarımın yapıldığı ova köylerinde istihdam, tarımsal çeşitlilik, ekonomik, sosyal ve kültürel gibi birçok alanda verimliliği olumlu yönde etkilediğinden (Ağızan vd., 2018: 164-172) göç üzerinde pozitif yönde etki etmektedir. Ova köylerdeki tarımsal üretim ile kırsal bölgelerdeki tarımsal verimin birbirine yaklaştırılması gerekmektedir. Bu yakınlaşmada sulanabilir tarımın yaygınlaştırılması önemli etken olarak görülmektedir.

Şekil 8: Kırsal bölgelerde sulu tarım.

<https://www.canakkalehaber.com/tokat-ta-55-bin-550-dekar-tarim-arazisi-modern-sulama-sebekesine-kavusacak/7168/> (08.01.2024)

Barutçu ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada sulu tarım ile birlikte tarımsal üretimde yaklaşık 5-6 kat daha fazla gelir elde ettiği görülmüştür. Kurum tarımda birim hektarda elde edilen gelir 500 \$ iken, bu meblağ sulu tarım ile birlikte 3.000 \$'a yükselmiştir (Barutçu vd, 2013).

Günümüz enformasyon toplumunda eğitilmiş kitlenin sayısı gittikçe yükselmektedir. Eğitilmiş kitlenin kırsal bölgelerde modern tarımsal üretimi gerçekleştirebilmesi için tarımın iklim şartlarına olan bağıllığını ortadan kaldırılması gerekmektedir. Çünkü eğitilmiş insanlar için kırsal kesimdeki tarımsal üretimin doğa koşullarına bağlı olması, göçü tetikleyen bir süreçtir (Cengiz ve Baydur, 2010: 87-95). Bu sebeple günümüzde modern eğitim alan kitlenin kırsal bölgelerde istihdamını sağlamanın yolu, mevcut tarımsal desteklemenin yanında sulanabilir tarım yönteminin geliştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 9: Kırsal bölgelerde karık sulama.

<https://www.toprak.org.tr/images/meetings/7adcc17a-3672-4162-af0c-0dace050f88b.pdf> (08.01.2024)

Ekonominin göç üzerinde en belirleyici bir faktör olduğu söylenebilir. Göçün gerçekleşmesinde kırsal alternatif olan beklentileri belirleyici olmaktadır. Göç sürecinde kırsal tarımsal verimliliği ile kentin ekonomik

geliri arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir. Çünkü küçük aile işletmelerinde girdi fiyatlarının yüksek olması ve iklime bağlı olan süreçler de düşünüldüğünde, üreticilerin ekonomik bağlamda karamsar bir hayatı tercih etmediklerini, yapılan göçler ve boşalarak hayalet durumuna gelen köylerden anlaşılmaktadır. Ayrıca yetkililer tarafından üreticiden tarım ürünlerini makul bir ücretten satın alınmaması ve tarım ürünlerin düşük ücretle (Cengiz ve Baydur, 2010: 87-95) müşteri bulması Türk tarımının sonunu getirerek dışa bağımlı duruma getirmeye yol açmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Yukarıda kırdan kentlere yapılan göçlerde başta ekonomik etken olarak eğitim, ulaşım, sağlık, miras yolu ile küçülen tarım arazisi, kan davası, doğal koşullar (deprem, heyelan), baraj yapımı vb. kırsal yaşamdaki itici etkenleri ile kent yaşamının başlıca çekici faktörleri olan sosyal yaşam, istihdam olanakları, sosyal kontrollerin etkin olması, ulaşım, sağlık, eğitim vb. pozitif etkenlerin göç üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Göçün minimize edilmesinde kırsal bölgelerdeki ilgili eksiklerin giderilerek kent yaşamına yakınlştırılması göçü önemli oranda yavaşlatacağı söylenebilir. Ekonomik kaynaklı göçlerde kır ile kent arasındaki gelir farklılıkların azaltılması gerekmektedir (Selod ve Shilpi, 2021: 9). Ayrıca kırsal alanların sosyal yaşamı, ekonomik refah seviyesi ve kültürel yapısının kent merkezlerine yakınlştırılması göç üzerinde önemli etkide bulunacağı düşünülmektedir.

Sulu tarım ile birlikte “Sulama projeleri, kırsal kesimde yoksulluğun azaltılmasında, kırsaldan kente göçün önlenmesinde temel hareket noktası konumundadır” (Ağızan vd, 2018: 164-172). kırsal bölgedeki göç ve yoksulluğun önemli oranda azalacağı söylenebilir. Göçün başlıca itici ve çekici etkenlerinin yanında kırsal bölgelerde göç üzerinde tarımsal üretimin iklim şartlarına bağlı olması göç üzerinde önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Çünkü tarımsal girdi maliyetlerinin yükselmesinin yanında kuraklık gibi faktörlerin küçük işletmeler üzerinde ekonomik bağlamda önemli oranda risk oluşturmaktadır. Küçük işletme sahiplerinin doğa koşullarına bağlı olan bu süreç karşısında, karamsar bir duruma düşmektedir. Küçük aile işletmelerin hasat sonucunda zarara uğraması sonucu tüm aile bireylerini üzüntüye sokmaktadır. Bu durum göçü kaçınılmaz kılan önemli bir sebeptir. Burada ivedi ile sulu tarım sisteminin yayınlştırılması ve bu anlamda köylüye eğitim verilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de üniversitelerin Ziraat Fakültelerinde çalışan öğretim üyelerinin dönüşümlü bir şekilde devlet-sosyolog-halk üçgeni ekseninde tarımsal üretimi gerçekleştiren çiftçiye sürekli olarak teorik ve uygulamalı eğitimi vermesi gerekmektedir. Bu süreçte devlet erkânlarının kırsal bölgelerde sulanabilir tarımı yaygınlaştırması ile birlikte köylü ve alanında yetkin öğretim üyeleri ile sıkı bir etkileşim içerisinde eğitim verilmelidir. Böylece sulu tarıma geçiş ile birlikte köylünün katma değeri yüksek tarım ürünleri öğrenmeleri sağlanmış olacaktır. Çünkü kırsal bölgeler sürdürülebilir sulu tarımla birlikte katma değeri yüksek tarım ürünlerinin yetiştirilmesi sürecinde, öğretim üyelerinin köylü ile buluşturulması köylü için pusula görevi sağlayacaktır. Ayrıca her bir kırsal bölgenin toprak yapısı farklı olduğundan ve ekonomik getirisi farklı ürünlerin ekilmesi gerekeceğinden yetkililer tarafından durum değerlendirmesi yapılarak çiftçilerin yönlendirilmesi gerekmektedir.

Kırsal bölgelerde sulu tarımın devlet gündemine alınmaması ile özellikle ülkemizdeki bölgeler arasındaki işsizlik ve yoksulluk gelir düzeyinin farklı olduğu (Bostan, 2017: 5-14) düşünüldüğünde göçün daha da yükseleceği aşikârdır.

Sonuç olarak gerek ülke içinde gerekse de ülkeler arasında itici ve çekici faktörlerin belirgin olması her yıl yüzbinlerce kitlesel göçlerin yaşanacağı ve bu durumun hem kırsal üretim hem de kent merkezleri açısından büyük ekonomik, siyasal, alt yapı hizmeti eksikliği, çarpık kentleşme ve kültürel uyumsuzluk vb. zararlara yol açacağı unutulmamalıdır. Ayrıca göçmenlerin göç ettiği bölgelerde konut, istihdam, gıda ve etnik kültür üzerinde oluşturduğu olumsuzlukların etkisinin payı oldukça yüksek görünmektedir (Demirhan ve Aslan, 2016: 24).

Kapitalist gelişmenin küresel çapta sosyal iletişim ağlar ile daha da güçlü olduğu bir dönemde, küçük işletmelerin kapitalizm karşısında alternatif bir konumda olduğu görülmektedir. Küçük işletmelerin geliştirilerek kapitalist tekelciliğin önüne geçilerek kapitalist tekelciliğin gelişmesi az da olsa durdurulabilir.

KAYNAKÇA

- Ağızan, S. & Bozdemir, M. & Ağızan, K. & Bayramoğlu, Z. (2018). Sulanabilir Nitelikteki Arazilerin Ekonomik Değerlendirilmesi. 5. ASM Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi 3-5 Mayıs 2018, Antalya, 164-172.
- Aksu Kocatürk, G. (2021). Türkiye’de Kentleşme ve Göç Olgusuyla İlgili Makalelerin Dönemsel Olarak İncelenmesi, Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi, 3 (1), 20.
- Akyıldız, İ.E. ve Ertürk, E. (2021). Lee Kuramı Perspektifinden Kırdan Kente Göçün Mekaniği: Bursa Örneği. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30 (2), 14.
- Arslan, A. (2003). Kavaközü Köyü’nün Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Sorunları. Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (1), 18, 22.
- Barutçu, F. & Bülbül, T. & Tepeli, E. & Çınar, M. & Sarıtaş, H. (2013). Adana Sulama ve Altyapısının Analizi Sulamanın Sorunları ve Çözüm Önerileri, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. Adana Zirai Üretim İşletmesi. Tarımsal Yayım ve Hizmet İçi Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Yayın 26.
- Bostan, H. (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler. Coğrafya Dergisi, (35), 5, 13, 14.
- Cengiz, S. ve Baydur, M. (2010). Kırdan Kente Göç ve Tarımsal Verimlilik: Türkiye Örneği. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi, 19(2), 87-95.
- Çakır, S., (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2011 (24), 140.
- Çelik, F. (2007). Türkiye’de İç Göçler: 1980-2000. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22 (1), 103.
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2016). Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. Bilgi ve Toplum, 5(9), 24.
- Deniz, O. ve Etlan, E. (2009). Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6 (2), 480.
- Durkheim, E. (1986). İntihar., Çeviren: Prof. Dr. Özer OZANKAYA, Ankara: Cem Yayınevi .
- İçduygu, A., Sirkeci, İ. ve Aydıngün, İ. (1998). Türkiye’de içgöçün işçi hareketine etkisi. A. İçduygu (Ed.), Türkiye’de İçgöç Konferans Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 207-249.
- İncirlioğlu, E.O. (1993). Marriage, gender and rural transformation in central anatolia. In P.Stirling (Ed), Culture and economy: Changes in Turkish village. London: The Eothen Press. P. 121-123.
- Nerse, S. (2014). Türkiye Kır Çalışmalarında Paradigma Değişimi. Sosyoloji Dergisi, 3 (29), 168.
- Özkan, R. (2019). Göç Olgusu ve Toplumsal Yapıya Etkisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2019/2, 130.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. Amerikan Sociological Review, (23). s. 258.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme, Türkiyat Araştırmalar Dergisi, (5), 8, 42.
- Selod, H. and Shilpi, F. (2021). Rural-urban migration in developing countries: Lessons from the literature. Regional Science and Urban Economics, 91, Kasım 2021, 103713, 9.
- Türkdoğan, O. (2011). Kırsal Kalkınma Modelleri Doğu ve Güneydoğu Gerçeği, Sosyoloji Konferansları, sayı 43, 15-16
- Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi , Ankara: Anı Yayıncılık .

Türkiye’de Yerel Yönetimlere Yönelik İdari Vesayet İlkesinin Yerel Demokrasi Açısından Değerlendirilmesi

Doktora Öğrencisi Ali TOSUN

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

atosun@kmu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7908-964X>

Makale Başvuru Tarihi : 18.12.2023

Makale Kabul Tarihi : 24.01.2024

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2024

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.10600615

Özet

Anahtar Kelimeler:

Yerel Özerklik, Yerel Demokrasi, İdari Vesayet, İdarenin Bütünlüğü, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı.

Çalışmanın temel amacı, idari vesayet yetkisinin çeşitli yönlerden ele alınarak, yerel demokrasi açısından nasıl bir durumu yarattığına yönelik bir analizi ifade etmektedir. Bu bağlamda idarenin bütünlüğü ilkelerinden biri olan idari vesayet yetkisinin merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki seyri değerlendirilecektir. Yerel demokrasinin günümüzde önemli bir hale geldiği düşünüldüğünde idari vesayet yetkisinin bu kapsamda olumlu ve olumsuz yansımalarının ortaya konulması söz konusu olacaktır. Yerel yönetimlerin merkezi yönetim dışında kamusal faaliyetlerde bulunmasının; hem yerel demokrasi açısından hem de kamu yararının gerçekleştirilmesinde önemli hale geldiği savunulabilir. Bu kapsamda çalışmanın yerel otoritelerin özerkliğinin mevcut durumunun analiz edilmesindeki önemi söz konusudur. Yerel yönetimlerin yasal olarak kendilerine verilen olanaklar çerçevesinde yerel kamu faaliyetlerinin gerçekleştirilmesindeki etkisi önemli bir hale gelmiştir. Çalışmanın yerel otoritelerin kamusal alandaki çalışmalarını ortaya koyarak ülkedeki bir analizini içerdiği söylenebilir. Bu kapsamda alanyazından yararlanarak çeşitli örneklere de yer verilerek idari vesayet ilkesinin merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki durum ele alınmış ve Türkiye'nin güçlü bir merkezîyetçi yapıda olmasından dolayı yerel yönetimlerin çeşitli yollarla baskılandığı ortaya konulmuştur. Bu durumun yerel demokrasi ile kamu yararının hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesinde olumsuz bir tabloyu ortaya çıkardığı savunulabilmektedir. Çalışmada idari vesayet ile ilgili çalışmalar incelenmiş ve buna göre açıklayıcı bir yöntem kullanılmıştır.

Yerel yönetimler günümüzde önemli bir hale gelmiş ve yerel demokrasinin gelişmesine paralel bir şekilde kamusal alanda önemli yetkilere haiz olmuşlardır. Demokratik toplum gereklerine uygun bir şekilde ortaya çıkan yerel demokrasi anlayışının yerel özerkliğe önemli katkıları olduğu görülmektedir. Yerel demokrasinin bu kapsamda idari vesayet yetkisi ile ilişkili olarak nasıl bir seviyeye geldiği önem arz etmektedir. Yerel demokrasinin uygulanması ve yerel otoritelerin bu kapsamda hareket etme alanı bulması, merkezi yönetimin kullandığı idari vesayet yetkisi ile zaman zaman olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Bu durum, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki paylaşımı noktasında çeşitli sorunların ortaya çıkmasına bağlanabilmektedir. Kamusal hizmetlerin yürütülmesi ve bu hizmetlerin yakınlık ilkesine göre en yakın yönetim birimi tarafından sağlanması yerel demokrasinin bir gereği olarak ifade edilebilmektedir. Yerel yönetimlerdeki yöneticilerin bu kapsamda seçimle gelen kişilerden oluşmaları, yerel demokratik değerlerin gelişimi açısından meşru bir yönetimin tecelli etmesine katkı sağlamaktadır. Seçimle işbaşına gelen yerel yöneticilerin buna göre hukuka uygun olarak kendi kararlarını alabilmeleri önemlidir. Ancak devletlerin yapıları, idari açıdan merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin kararlar alma noktasında çekişmeli durumların yaşanmasına da neden olabilmektedir. Bu çelişkili durumun merkezi yönetimlere önem veren ve buna göre güçlendirilmiş merkezi yönetim yapısına sahip ülkelerde yerel yönetimlerin kararlarını sorgulanmasına hatta verdikleri kararların engellenmesine neden olduğu söylenebilir. Çalışmamızın bu kapsamda bir analiz ortaya koyduğu ifade edilebilir. Sonuç olarak idari vesayet ilkesi Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, merkezi yönetimin çeşitli faktörleri ön planda tutarak yerel yönetimlerin faaliyetlerini sınırladığı ve bu kapsamda yerel demokrasi ile yerel özerkliğin istenilen seviyelerde olmadığı görülmektedir.

Evaluation of the Administrative Guardianship Principle for Local Governments in Turkey in terms of Local Democracy

Abstract

The main purpose of the study is to analyze the situation that the administrative tutelage authority creates in terms of local democracy by examining it from various aspects. In this context, the course of administrative tutelage authority, which is one of the principles of the integrity of the administration, between the central government and local governments will be evaluated. Considering that local democracy has become important today, it will be possible to reveal the positive and negative reflections of the administrative tutelage authority in this context. Local governments engaging in public activities outside the central government; It can be argued that it has become important both for local democracy and for the realization of the public interest. In this context, the importance of the study in analyzing the current situation of the autonomy of local authorities is in question. The influence of local governments in the realization of local public activities within the framework of the opportunities legally granted to them has become important. It can be said that the study includes an analysis of local authorities in the country by revealing their work in the public sphere. In this context, by using the literature and giving various examples, the situation between the administrative tutelage principle and the central government and local governments is discussed and it is revealed that local governments are suppressed in various ways due to Turkey's strong centralist structure. It can be argued that this situation creates a negative picture in the rapid realization of local democracy and public interest. In the study, studies on administrative tutelage were examined and an explanatory method was used accordingly.

Keywords:

*Local Autonomy,
Local Democracy,
Administrative
Guardianship, Unity
of Administration,
European Charter of
Local Self-
Government.*

Local governments have become important today and have gained important powers in the public sphere in parallel with the development of local democracy. It is seen that the understanding of local democracy, which emerged in accordance with the requirements of a democratic society, makes important contributions to local autonomy. In this context, it is important to see what level local democracy has reached in relation to administrative tutelage authority. The implementation of local democracy and local authorities finding room to act within this scope can sometimes lead to negative consequences due to the administrative tutelage authority exercised by the central government. This situation can be attributed to the emergence of various problems in terms of sharing authority between the central government and local governments. The execution of public services and the provision of these services by the closest administrative unit according to the principle of proximity can be expressed as a requirement of local democracy. In this context, the fact that the administrators in local governments consist of elected people contributes to the manifestation of a legitimate administration in terms of the development of local democratic values. It is important that elected local administrators are able to make their own decisions in accordance with the law. However, the structures of states can also cause conflicting situations in terms of administrative decision-making between the central government and local governments. It can be said that this contradictory situation causes the decisions of local governments to be questioned and even to be blocked in countries that attach importance to central governments and have a strengthened central government structure accordingly. It can be stated that our study presents an analysis in this context. As a result, when the principle of administrative tutelage is evaluated in the context of Turkey, it is seen that the central government limits the activities of local governments by prioritizing various factors and in this context, local democracy and local autonomy are not at the desired levels.

GİRİŞ

Modern devletlerin ortaya çıkışı ve kentleşme hareketlerinin yoğunlaşmasının insanların hayatlarını çeşitli yönlerden etkilediği görülmektedir. Özellikle kentsel alanlardaki gelişmelerin insan hak ve hürriyetlerinin gelişimine önemli katkıları olduğu savunulabilir. Kentsel alanlardaki gelişmeler, toplumsal alanda yeni ilişkilerin kurulmasına olanak sağlamıştır. Ortaya çıkan ilişkiler hem toplumsal alanda hem de siyasal alanda yeni durumları da beraberinde getirmiştir. Bu durumun devletin yapısını etkilediği söylenebilir. Yerel yönetimlerin ortaya çıkmasına ve yerel demokrasinin toplumsal alanda gelişmesini tetikleyen bu gelişmelerin merkezi yönetimlerin de yapısını belirli bir oranda etkilediği görülmektedir.

Demokrasinin bireylerin talep ve beklentilerinin karşılanması noktasındaki etkisi, yadsınamaz bir boyuta gelmiştir. Kamusal alanda bireylerin kendilerini temsil etmeleri ve merkezi yönetimlerin keyfi uygulamalarının engellenmesi adına demokratik ilkelerin yerel yönetimlerde önemli bir faktör haline geldiği savunulabilir. Küreselleşmenin bir boyutunu da ifade eden yerel demokrasinin, kamusal hizmetlerin en yakın birimden sağlanması ilkesine uygun olduğu söylenebilir. Bu durumun kamusal alanda siyasi ve idari

yetkilerin bölüşümünü ifade ettiği görülmektedir. Yerel yönetimler ile merkezi yönetimler arasındaki bu yetki bölüşümünün ülkelere göre değişiklikler gösterdiği ifade edilebilir. Kamusal alandaki yetkilerin büyük bölümünü elinde bulunduran devlet yapılarının daha merkezi bir yapılanmada olduğu söylenebilir. Ancak yerel yönetimlerin güçlü olduğu ve yerel hizmetlerin buna göre sürdürüldüğü birimlerin daha demokratik bir yapıda olduğu ifade edilebilir. Bu durumun âdem-i merkeziyetçi bir yerel yönetim anlayışını ortaya koyduğu söylenebilir.

Yerel yönetimlerin demokratik ilkelere göre ön plana çıkması ve hizmet sunumunda bulunması, merkezi yönetim ile ilişkilerini doğrudan ilgilendirmektedir. Yerel yönetim birimleri olan belediyeler, köyler ve il özel idareleri yerel yönetim birimleri olarak anayasal bir çerçevede kurulmuşlardır. Kentlerin yoğun göçlerle kalabalıklaşan yapıları ele alındığında kentsel alanlardaki belediyeler ile il özel idarelerinin daha önemli bir hale geldiği savunulabilir. Köylerin ise yapıları gereği dar bir kapsamda olduğu görülmektedir. Yerel yönetimlerin görevleri ve çalışmaları, merkezi yönetimin aldığı kararlara göre biçimlenebilmektedir. Bu durumun özellikle merkezi yönetimleri güçlü olan devletlerde ön plan çıktığı söylenebilir. Yerel ihtiyaçların karşılanması, yerel demokratik değerlerin yaşatılması ve geliştirilmesi, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılabilmesi, yetkileri artırılmış yerel birimlerle olanaklı hale gelebilmektedir. Ancak yetkilendirilmiş ve güçlendirilmiş yerel yönetimlerin üniter devlet yapısına büyük önen atfeden devletlerde hoş karşılanmadığı düşünülmektedir. Günümüzde ortaya çıkan gelişmelerin ve insan hak ve hürriyetlerinin kullanılmasının güçlü yerel yönetimlerin varlığına bağlı olduğu görüldüğü edilmemelidir.

Merkezi yönetimlerin yerel yönetimler üzerindeki idari vesayet yetkisi, idarenin bütünlüğü ilkesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Görev ve yetki paylaşımının idari vesayet ilkesine göre dengeli bir şekilde olması gerekmektedir. Ancak merkezi yönetimlerin ön plana çıktığı devlet yapılarında yerel ile merkezi yönetim arasındaki dengenin merkezi yönetimin çıkarına bir uygun bir yapıya dönüşmesi ve idari vesayet yetkisinin yerel yönetimler üzerinde bir güç olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun merkezi yönetimlerin güç alanlarını korumak ve yerel yönetimlerde ortaya çıkması muhtemel yönetsel sorunları engellemek amacıyla ortaya çıktığı söylenebilir. Devletlerin üniter yapılarının da yerel yönetimlerin uygulamalarını kontrol altında tutmak amacıyla yönelik olarak idari vesayet ilkesini sürekli kullandığı düşünülmektedir. Bu kapsamda yerel yönetimlerin aldıkları kararların iptal edilmesi veya yargıya götürülmesi şeklinde vesayet ilkesinin kullanıldığı görülmektedir. Yerel yönetimlerde idari bir özerkliği üniter devlet yapısına uygun görmeyen merkezi yönetim anlayışının bu bağlamda yerel demokrasinin gelişmesine de zarar verdiği düşünülebilir. İdari vesayet yetkisinin yerel yönetimlerin kararları ve yetkileri üzerinde bir kontrol gücü olarak kullanıldığı ve yerel demokrasinin bu açıdan olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kaldığı savunulabilmektedir. Ülkelerin demokratik değerlerinin yerel ve merkezi yönetimler arasındaki görev ve yetkileri tanımlamada önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Özellikle batı ülkelerindeki yetki paylaşımının daha dengeli bir şekilde olduğu ve yerel yönetimlerin özerk bir yapıda olduğu savunulabilir. Demokrasi süreci geç başlamış olan devletlerin veya toplumların merkezi bir yapılanmada olduğu ve yerel yönetimlerin çeşitli araçlarla kontrol altında tutulduğu/tutulmaya çalışıldığı ifade edilebilir.

Çalışmada merkezi yönetim ile yerinden yönetime kavramsal bir çerçevede yer verilecek olup, yerel demokrasi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Türkiye’de yerel yönetimlerde idari vesayet ilkesi ortaya konulacaktır. Bu bağlamda Türkiye’deki idari vesayet ilkesinin yerel otoritelerin faaliyetleri açısından ne şekilde etkili olduğu ortaya konulacaktır.

1. MERKEZDEN YÖNETİM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Merkezden yönetim, kamu hizmetlerinin bir bütünlük içerisinde planlı bir şekilde merkezi hükümet tarafından gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Anbarlı Bozatay ve Kızılkaya, 2016: 611-612). Merkezi yönetimin siyasi ve idari yönetim olarak ikiye ayrıldığı söylenebilir. Siyasi yerinden yönetimin devletin

üniter yapısı ile ilgili olduğu ve hukuki bir temele dayandığı ifade edilebilir. İdari yönetim ise merkezi yönetimin oluşturduğu alt birimlere kamu hizmetlerini karşılanması ve yürütülmesi bakımından bir yapılanmayı belirtir.

Merkezden (Merkezi) yönetim yani "devlet idaresi" kendi içerisinde "devlet idaresinin merkez teşkilatı (başkent teşkilatı)" ve "devlet idaresinin mülki teşkilatı (taşra teşkilatı)" olmak üzere ikiye ayrılır. Akademik yazında devlet idaresi tasnif edilirken yaygın olarak "başkent teşkilatı" ve "taşra teşkilatı" şeklinde bir ayrıma gidilmektedir (Mecek, 2020: 297). Merkezi yönetimin kamu hizmetlerinin sağlanması amacıyla ülkenin çeşitli yerlerinde oluşturduğu taşra teşkilatının faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir (Gözler ve Kaplan, 2013). Taşrada oluşturulan ve merkezi yönetimin hiyerarşisine tabi olan teşkilatlanmanın yerinden yönetim birimleri gibi kendi yetkileri bulunmamaktadır. Merkezi yönetimin belirlediği ilkelerin taşra teşkilatında merkezi yönetim ilkesine bağlı olarak kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde sorumlulukları bulunmaktadır. Merkezden yönetimin taşra teşkilatının bu esaslara göre hareket alanı bulunmaktadır (Anbarlı Boztaş ve Kızılkaya, 2016: 610-613).

Merkezi yönetimin özelliklerinin aşağıdaki gibi sıralandığı görülmektedir (Demir, 2019: 12-25; Gözübüyük, 2000):

- Gelir ve giderlerini belirlenmesi amacıyla tek bir bütçesi bulunmaktadır.
- Yapılan iş ve işlemlerden merkezi yönetim olarak kendileri sorumlu tutulmaktadır.
- Gelir ve giderlere ilişkin işlemler merkez tarafından yürütülür.
- İllerde yetki genişliği ilkesi dışında taşra teşkilatlarının merkezi yönetimin hiyerarşisinde bulunduğu ve merkezi yönetimin emir ve talimatlarını uyguladığı görülmektedir.
- Merkezi yönetimin yerel değerlerden ziyade bir bütünlük içerisinde ülkedeki birçok kamu politikasını aynı şekilde uyguladığı ve buna göre hükümet projeleri oluşturduğu söylenebilir.
- Merkezi yönetimde tek bir tüzel kişilik bulunmaktadır ve bu tüzel kişilik merkezi yönetimdir,
- Merkezi yönetimin bir bütün olarak faaliyetlerini sürdürdüğü ve bakanlıkların buna göre ülkenin her yerinde yapılandığı görülmektedir.

Merkezi yönetimin devletlerin üniter yapısına bağlı olarak ülkenin her bölgesinde etkin bir şekilde faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. Bu durumun merkezi yönetimin egemenlik sahasının geniş olması ile açıklanması mümkündür. Merkezi yönetimin ülkenin tümünde bir bütünlük içerisinde kamu hizmetlerinin yürütülmesine gayret etmesi, yerel birimlerle olan farklılığı ortaya koymada önemli bir ilkedir. Zira çeşitli bölgesel farklılıkların merkezi yönetim bağlamında dikkate alınmadığı savunulabilir.

Merkezi yönetimin yapısı ve yaptığı faaliyetler ele alındığında çeşitli olumlu özelliklerinin ifade edilebildiği görülmektedir (Barış, 2010: 6-8):

- Bir bütünlük içerisinde kamu hizmetlerinin yürütülmesi sağlanabilmektedir.
- Uzman işgücü ve maddi kaynakların temin edilmesi kolaylaşabilmektedir.
- Kaynakların uygun bir şekilde kullanımı ile maliyetlerin azalması söz konusu olmaktadır.
- Ülkenin her bölgesine eşit bir şekilde kaynak dağılımı ve kamu hizmetinin götürülmesi sağlanabilmektedir.

- Merkezi denetim sayesinde bütçe imkânlarının kamu hizmetinin yerine getirilmesinde kolaylık sağlanmaktadır.

Merkezi yönetimde kamu görevlilerinin birbirlerine hiyerarşik bir şekilde bağlı olmaları idarenin bütünlüğü ilkesinin (Gözler, 2003; Gündüz, 2015) bir sonucu olarak görülmektedir. Bu durumun sert bir yapılanmayı beraberinde getirdiği ve katı bürokratik bir yapının ortaya çıktığı söylenebilir. Merkezi yönetimdeki kamu görevlilerinin yerel birimlerde olduğu gibi seçimle gelmemesi ve atanmasının bu hiyerarşik ilişkiyi beslediği ve emir ve talimatların ön planda olduğu savunulabilir. Merkezi hükümetin faydalı yanlarının, kamu harcamalarının hakkaniyet ilkesine göre dağıtımını ve bölgeler arası kaynak aktarımını dengeli bir düzeye getirdiği savunulabilir. Merkezi yönetimin kamu hizmetlerinin tek elden yürütülerek eşit bir şekilde dağılımına önem vermesi, yer yer bölgeler arasındaki eşitsizliğin giderilmesi bakımından olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Özellikle dezavantajlı konumda olan bazı bölgelerin bu kapsamda diğer bölgelerle eşit bir duruma gelmesinin kolay olmayacağı ifade edilebilmektedir.

Merkezi yönetimin çeşitli açılardan sakıncalı özelliklerinin ortaya çıktığı ve bu kapsamda kamu hizmetlerinin sürdürülmesinde olumsuz sonuçlara neden olduğu ifade dilmektedir (Erkan, 2014: 5-7):

- Merkezi yönetimin taşra teşkilatındaki görevlilerin merkezi yönetimin hiyerarşisine bağlı olmaları, inisiyatif almalarını engellemekte ve kamu hizmetlerinin yürütülmesinde gecikmelerin yaşanması söz konusu olabilmektedir.
- Bu durumun bürokratik yapının artmasına ve kırtasiyecilik bir anlayışın kamu yararını gerçekleştirilmesine engel olabilmektedir. Bürokrasinin zaman alması ve sürecin gecikmesinin kamusal faydanın ortaya çıkmasına olumsuz sonuçları olabileceği düşünülmektedir.
- Her bölgenin ihtiyaçları farklı olabilmektedir. Merkezi yönetimin her bölge için aynı politikalar sürdürmek istemesi, yerel ölçekte sorunlara neden olabilmektedir.
- Merkezin tek yetkili birim olması, yerel birimlerde bireylerin pasif kalmasına dolayısıyla yerel demokrasinin göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Bu durumun katılımcı demokrasi ilkesine zarar verdiği savunulabilir.

Merkezi yönetimin kamusal alanda büyük bir güce sahip olmasının, yerel yönetimler üzerinde büyük bir etki doğurduğu söylenebilir. Özellikle yerel birimlerce gerçekleştirilen faaliyetlerin merkezi yönetimin denetiminde olmasının çeşitli sorunlara neden olabileceği düşünülmektedir. Bu durumun özgür bir şekilde yerel otoritelerin çalışmasını engelleyebileceği varsayılmaktadır.

2. YERİNDEN YÖNETİM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yerinden yönetim, kamu hizmetlerini yerine getirilmesinde merkezi yönetim dışındaki yerel birimlerin anayasal çerçevede yetkili kılındığı ve bağımsız kamu tüzel kişiliği olan birimlere olarak tanımlanmaktadır (Şensoy, 2010: 5-6). Türkiye’de yerel yönetimlerin merkezi yönetime benzer bir geçmişi olduğu ve buna göre bir yönetim geleneğinin oluştuğu düşünüldüğünde (Kaya ve Pekküçükşen, 2019: 49-50) mahalli idarelerin önemi ortaya çıkmaktadır. Uzun bir geçmişe sahip yerel idarelerin bu kapsamda analiz edilmesi mümkün olabilmektedir. Yerinden yönetim ilkesine bağlı olarak oluşturulan birimlerin yerel ihtiyaçlara göre ve kamusal hizmetin en yakın birimden sağlanması ilkelerine göre yasal düzenlemelerle ortaya konulduğu görülmektedir. Yerinden yönetimin yerel birimlerce merkezi yönetime danışmaksızın devlet adına yapılması söz konusudur.

“Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen,

seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.” hükmü gereği yerinden yönetimin varlık sebebi anayasal bir çerçevede ele alınmıştır (T.C. Anayasası).

Türkiye’de iradenin yerel yönetimler ile merkezi yönetim olarak teşkilatlandığı (Ergün ve Candan, 2023(a): 182-183) ve buna göre kamusal faaliyetlerin düzenlendiği görülmektedir.

Kamu tüzel kişilikleri olarak ifade edilen yerinden yönetim birimleri, idari açıdan özerk bir şekilde hareket ederek yerel yönetimlerin faaliyetlerini yerine getirmektedirler (Derdiman, 2005). Yerinden yönetim birimlerinin özerkliği, kendi yetkileri bağlamında yerel birimlerde kararlar almalarına ve bunu herhangi bir merkezi yönetim birimine danışmadan uygulamalarına olanaklar sunmaktadır. İdari özerklik olarak ifade edilen bu durum, yerel birimlerin kendi inisiyatiflerine göre kararlar almalarını sağlarken, yer yer merkezi yönetimin bu uygulamaları engellemek istemelerine de neden olabilmektedir.

Yerinden yönetimin son yıllarda önemli bir hale geldiği ve katılımcı yurttaşlık bağlamında önemli etkileri (White, 2011) olduğu düşünülmektedir. Yerinden yönetimin; farklı bir hukuki kişiliğe sahip olması ve merkezi yönetimde olduğu gibi genel yetki ilkesine uygun şekilde düzenlenmesi, yerel birimlerin yürütme organlarının seçimle belirlenmesi, yeterli ölçüde mali, yönetsel ve teknik ekipmanlara sahip olması ile merkezi hükümetten bağımsız bir şekilde hareket edebilme yetkisine sahip olması varlık ilkeleri olarak ifade edilebilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı).

Yerinden yönetim birimlerinin faaliyet alanları ve yetkileri ölçüsünde merkezi yönetimin denetiminde olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu denetim durumunun yerel özerklik ile demokratik ilkeler bağlamında ne denli yerel demokrasiye uygun olduğu tartışma konusudur. İdari vesayet olarak tanımlanan (Aydın, 2012) ve merkezi yönetimin yerel birimleri çeşitli alanlarda kontrol edebildiği bu ilkenin çeşitli tartışmaları da beraberinde getirdiği düşünülebilir. Yerinden yönetimin ortaya çıkması, bir ülkedeki farklı yerleşim yerlerinin varlığına bağlanabilmektedir. Özellikle sosyal, kültürel ve siyasal yapıların bölgesel olarak farklılıklar göstermesi, yerinde yönetim birimlerinin ortaya çıkmasında önemli faktörler olarak değerlendirilebilir (Belli, 2017: 109-110). Yerel ihtiyaçların karşılanması ve kamusal hizmetlerin en yakın birimden karşılanmasının esas alınması, bu bağlamda yerinden yönetimin varlık sebebi olarak ifade edilebilir.

Yerel yönetimleri, demokrasiye sağladıkları katkı ve yerel hizmetlerin sunulmasında verimlilik ve etkinliği sağlayan temel unsurlardan biri olarak değerlendirebiliriz. Yerinden yönetim ilkesi bakımından, kamu hizmetlerinin halka ulaştırılmasında görev alan, bunun yansısı yerel topluluk üyelerinin karar süreçlerinde rol alabilmelerine imkân tanıyan bir yapı söz konusudur. Sahip oldukları bu nitelikleri, yerel yönetimleri, demokrasinin vazgeçilmez kurumları haline getirmiştir (Yılmaz ve Telsaç, 2021: 239).

Yerinden yönetimin siyasal yerinden yönetim ve hizmet yerinden yönetim olarak iki şekilde ele alındığı görülmektedir. Yerel ihtiyaçların karşılanması noktasında yerel yönetimlerin siyasi, yönetsel ve mali imkânlarla güçlendirilmesini ifade eden siyasal yerinden yönetimin (Belli, 2017: 109-112) ülkelere göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Merkezi yönetimin yasama ve yargı güçlerini merkezde toplandığı ve ekonomik, kültürel ile teknik fonksiyonların yerel birimlere bırakıldığı ve yönetsel yerinden yönetimin bu temel ilkelere göre yapılandığı görülmektedir (Keleş, 2012: 23-26).

Yerinde yönetimin yerel birimlere faaliyetlerini yaparken çeşitli kolaylıklar sağladığı ve yerel demokrasinin ortaya çıktığı söylenebilir. Bu kapsamda yerinden yönetimin çeşitli yararlı özelliklerinin ele alınabileceği ifade edilmektedir (Berkün, 2017: 645-646; Anbarlı Bozatay ve Kızılkaya, 2016):

- Demokratik ilkelere uygun olması ve yerel halkın kamusal alanda beklentilerinin karşılanması yerinden yönetimin olumlu bir özelliğidir.
- Merkezi yönetimin aksine bürokratik işlemlerin azaltılması ve maliyet kaybının minimuma indirilmesi yerel yönetimlerin bir başka olumlu tarafıdır.
- Vatandaşların beklentilerine uygun hizmetlerin sunulması ve değişimlere hızlı bir şekilde cevap verebilen bir yönetim anlayışının ortaya çıkmasına katkı sağlar.
- Gücün merkezi yönetimin aksine bir yerde toplanmasını engelleyen yerel birimler bu kapsamda şeffaf bir yönetim tarzının ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır.
- Yerel ihtiyaçların karşılanması olanaklı hale geldiği gibi yerel otoritelerle iletişim kurularak bireylerin beklentilerinin karşılanması sağlanabilmektedir.

Yerel yönetimlerin yukarıda ifade edilen özellikleri yerel demokrasinin gelişimi açısından büyük önem arz etmektedir. Yerel demokrasi ilkeleri, demokratik davranma, etkinlik ile verimlilik, adalet ilkesi, açıklık ilkesi gibi yerel demokrasi ile ilişkili ilkelerin (Çelik vd, 2008: 88-99).

Yerinden yönetimin çeşitli açılardan sakıncalı taraflarının da olduğu ifade edilebilir. Bu durumun özellikle merkezi yönetim tarafından dikkatli bir şekilde ele alındığı ve buna göre yerel yönetimler üzerinde belirli bir seviyeye kadar kontrolün olmasına neden olduğu savunulabilir.

- Ülkenin bütünlüğünün bozulmasına neden olabilecek uygulamalara fırsat verebilmesi,
- Ülke içindeki bölgeler arasında eşitliğe aykırı durumların yaşanabilmesi,
- Partizanca uygulamalara neden olabilmesi,
- Yerel yönetimlerin teknik ve mali imkânlarının yerel hizmetlerin sağlanması noktasında yetersiz kalabilmesi,

Mali denetimin yapılmasında yaşanabilecek çeşitli sorunların varlığı yerinden yönetimin sakıncaları olarak ifade edilebilmektedir (Anbarlı Bozatay ve Kızılkaya, 2016: 614).

3. YEREL DEMOKRASİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yerel demokrasi, günümüzde yerel birimlerin gelişimine bağlı olarak önemli bir hale gelmiştir. Toplumsal alanda insan hak ve hürriyetlerinin gelişimi, merkezi hükümetlerin belirli yetkileri yerel yönetimlere aktarması ve bireylerin ihtiyaçlarının verimli ve etkin bir şekilde sağlanmasının, yerel demokratik ilkelerin ön plana çıkmasına katkı sağladığı savunulabilir. Halkın en yüksek düzeyde katılımını ifade eden ve hizmet sunumunun buna göre şekillenmesini sağlayan yerel demokrasinin (Çelik, vd., 2008) günümüzde önemli bir hale geldiği görülmektedir.

Yerel demokrasinin yerel yönetimlerin kentsel alandaki siyaset ilişkilerini içermesinin (Erençin, 2018: 344-345), yerel halkın buna göre davranış kalıplarına sahip olmasına ve toplumsal alanda ilişkiler geliştirmesine olanaklar sağladığı ifade edilebilir. Bu durumun özellikle kentsel alanların yeniden inşası ile birlikte önemli bir hale geldiği savunulmaktadır. Yerel demokrasinin kamu idareleri tarafından ele alınması, demokratik ilkeler ile yerel özerklik konularını ortaya çıkarmaktadır. Yerel yönetimlerdeki bireylerin siyasal karar alma mekanizmalarını etkilemeleri ve taleplerini buna göre siyasal otoritelere ulaştırmaları, yerel demokrasinin kamusal alandaki tanımını ifade etmektedir (Paddison, 2013). Yerel demokrasinin kentsel alandaki etkinliği, yerel halkın isteklerine göre şekillenebilmektedir. Özellikle bireylerin taleplerinin bu bağlamda yerel otorite

adayları tarafından önemsendiği vurgulanabilir. Bu durumun toplumdan topluma değiştiği ve yerel siyasi otoritelerin buna göre davrandığı da söylenebilmektedir. Halkın etkili olduğu ve demokratik ilkelerin ön planda olduğu yerel yönetimlerin bu kapsamda kamusal yararın gerçekleştirilmesinde sonuçlar ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Bir bakıma doğrudan demokrasi olarak da ifade edilen (Erençin, 2018) bu durumun, yerel demokrasinin kökleşmesine olan etkisi yadsınmaz bir boyutta olmaktadır.

Yerel demokrasinin gelişmesi açısından önemli olan yönetim ve katılım uygulamaları merkezi idareden yerel idarelere doğru gidildikçe daha da etkin ve ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda kullanılan araç, yöntem ve uygulamalarda zenginleşme yaşanmaktadır. Merkezi yönetimlerin aksine yerelde bulunan yönetim birimleri halkın istek ve tercihlerine karşı çok daha duyarlı olmaları buradaki en önemli etkenlerden birisidir (Mecek ve Yılmaz, 2021: 267). Bu durum yerelde yönetenler ile yönetilenler arasındaki etkileşim yoğunluğunu çok daha fazla arttırarak, demokratik kültürün daha da gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Yerel demokrasinin ortaya çıkmasının, yerel özerkliğin olanaklı bir halde olmasıyla doğrudan ilişkili olduğu ifade edilebilir (Şehitoğlu ve Çarkçı, 2022). Bu durumun yerel alanlarda özgürce hareket edilmesini sağlayarak kamu yararının hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesine fırsat verdiği ileri sürülebilir. Yerel özerkliğin sağlandığı alanlarda kamu otoritelerinin hareket alanlarının fazla olmasının, yerel ihtiyaçlara uygun şekilde davranılmasını da kolaylaştırdığı savunulabilir. Bu durumun merkezi yönetimlerin baskılarını da azaltabileceği vurgulanır.

Yerel demokrasinin etkinliği ve sürdürülebilirliğinin; kamusal hizmetlerin artırılmasına, kamusal alanda toplumdaki bireylerin görüşlerinin dikkate alınmasına, yerel yönetim mekanizmasının güçlendirilmesine ve bireylerin taleplerinin karşılanmasına zemin hazırladığı ifade edilebilir (Doğan ve Yeşildal, 2020: 138-144). Yerel demokrasini gelişimi, yerel alandaki yönetim olgusunun güçlenmesine katkı sağladığı gibi, toplumsal alanda yaşam kalitesinin de artmasına fırsatlar sunabilmektedir. Bu durumun toplumsal huzura katkı sağladığı da ileri sürülebilir. Yerel yönetimlerdeki özerklik durumunun, bu birimlerin kendi hizmetlerini düzenleyip buna göre kararlar almalarını ifade ederken (Çelik, vd; 2008: 96) yerel demokrasi açısından da kentsel alanda bir gelişimi sağlayabileceği düşünülmektedir.

Ancak yerel demokrasinin Türkiye'deki boyutu ele alındığında istenilen bir seviyede olmadığı görülmektedir. Özellikle kentsel alanlardaki düzensizlik ile temel toplumsal ihtiyaçların karşılanma oranının düşüklüğü, bu noktada yerel demokrasi için olumsuz bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Kentsel alanların kontrolsüz bir şekilde büyümesi ve konut alanlarının planlı bir şekilde icra edilememesi (Şimsek ve Şimsek, 2023), bu bağlamda demokratik bir kentsel alanın yaratılmasına zarar verebilmektedir.

4. AVRUPA YEREL YÖNETİMLER ÖZERKLİK ŞARTI VE TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE YEREL ÖZERKLİK

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerel otoritelerin demokratik esaslara göre şekillenmesini ve merkezi yönetimlerin bu kapsamda etki alanlarının daraltılarak yerel kentsel alanda demokratik ilkelerin uygulanmasına yönelik olarak politikaları içermektedir. Şartın ortaya koyduğu ilkelerin uygulanması ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Bu durumun ülkelerin üniter ve federal yapılarına bağlı olarak şekillendiği görülmektedir.

4.1. Yerel Özerklik: Kavramsal Çerçeve

Yerel yönetimlerin yasal çerçevede kendi düzenlemelerine göre davranmasına olanak tanıyan yerel özerkliğin, yerel halkın ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ilkeleri içerdiği savunulabilir (Acar, 2019: 281-282). Yerel özerkliğin bu kapsamda yerel demokrasi ile doğrudan bir ilişkisinin olduğu savunulabilir. Yerel özerkliğin yerel yönetimlerin bağımsız olmalarını sağlayarak çeşitli konularda özgür bir şekilde hareket

etmelerine olanaklar sunduğu ifade edilebilir. Yerel özerklik yerel yönetimlerin kendi inisiyatiflerine göre yapılanmalarını ifade derken (Taşgın, 2022: 50-51) aynı zamanda merkezi yönetimin çeşitli etkilerine maruz kalmaktan da bu bağlamda kurtulabilmektedir. Yerel özerkliğin, mali ve idari alanlarda hareket olanağı sunduğu gibi, merkezi yönetimin de baskılarının (Küçük, 2018) azalmasına katkı sağladığı söylenebilir. Bu açıdan yerel özerkliğin merkezi yönetimin baskısı olmaksızın yerel kentsel alanda kararlar almasına katkı sunduğu vurgulanabilir. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki paylaşımının yapılmasının da (Küçükaltun, 2022: 33-38) yerel özerkliğin uygulanabilirliği noktasında önemli etkileri olduğu kabul edilebilmektedir.

Yerel özerkliğin yapısı yerel otoritelere serbestilik sağladığı gibi merkezi yönetimin bu alanlara girmesine de engel olabilmektedir (Küçük, 2018). Özellikle merkezi hükümetin idari vesayet kanalı ile yerel özerklik alanlarına müdahalelerde bulunması, yerel özerklik ile vesayet kavramlarının karşıtlığını ortaya koymaktadır. Yerel özerkliğin yerel demokrasinin gerçekleştirilmesindeki etkisi devletin üniter yapısına bağlı olarak değişebilmektedir. Özellikle merkezi yönetimin idari vesayet kanalı ile Türkiye’de yerel özerklik üzerine bir dengeleme sağlanmaya çalışıldığı savunulabilir (Şimsek ve Şimsek, 2023: 4911). Bu durumun yerel özerklik ilkesinin yerel yönetimlerce kullanılmasında çeşitli sorunlara yol açabileceği düşüncesini doğurduğu savunulabilir.

4.2. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Özerklik yerel yönetimlerin faaliyetlerini yerine getirirken (Koç ve Yatkın, 2012: 1278-1279) dayanak olarak kullandıkları en önemli ilkelerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin işlerini yaparken özerklik ilkesine bağlı bir biçimde anayasal güvence altında oldukları söz konusudur (Alodalı, vd.; 2007). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Avrupa Konseyi tarafından yerel yönetimlerin yerel demokratik değerlere uygun bir biçimde çalışmasının sağlanması noktasında imzalanmıştır (Koç ve Yatkın, 2012: 1290). Şartın yerel yönetimlerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi açısından uluslararası bir belge olarak bağlayıcılığı bulunmaktadır. Bu kapsamda birçok üye devlet tarafından imzalandıktan sonra onaylanmıştır.

- Üye devletler arasındaki birliği sağlamak ve korumak,
- Yerel birimlerin demokratik bir biçimde dizayn edilmesi,
- Demokratik değerleri korumak,
- Yerel bazda katılım hakkını güvence altına almak,
- Güçlü yetkilerle donatılmış yerel birimler,
- Güçlü bir adem-i merkeziyetçi yapı kurmak,
- Yerel birimlerde özerkliği sağlayarak bu birimlerin gerekli ve yeterli kaynaklara sahip olmasını ve yurttaşlara karşı sorumlu bir şekilde davranmalarının sağlanabilmesi şartın temel ilkeleri olarak ortaya çıkmaktadır (Taştekin ve Akca, 2020: 596).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının, içerdiği ilkeler açısından yerel yönetimlerin etkili ve güçlü bir şekilde yerel yönetimlerin hareket etmesini sağladığı savunulabilmektedir. Bu açıdan birçok üye tarafından Avrupa Konseyi’ne üye olmanın da etkisiyle kabul edildiği görülmektedir. Şartın maddeleri üye devletler tarafından kabul edildiği gibi belirli maddelere çekince koyularak da onaylanabilmektedir. Şartta yer alan ve çekince konulan bazı maddeler ilgili üye devletlerin yasalarında yer almamış ancak zamana zaman çekince koyulan maddelerin değiştirilmesi olanaklı hale gelmiştir (Taştekin ve Akca, 2020).

Türkiye'nin Şartı kabulü belirli çekinceleri koymasına ve buna göre belirli yasal düzenlemeleri yapmasına olanaklar sunmuştur. Şartta yer alan yerel özerkliğin anayasal açıdan güvence altına alınması, yerel özerkliğin benimsenmesi, özerkliğin kapsamı, yerel yönetim ilkesinin benimsenmesi, yerel birimlerin yetkilerinin ifade edilmesi, yerel birimlerin uygun bir şekilde yapılanmalarının sağlanması ile kaynakların buna göre tedarik edilmesi, idari yerel denetim ile yerel bazda örgütlenme ilkelerinin Türkiye tarafından kabul edildiği söylenebilir (Toksöz, 2013). Türkiye'de yerel yönetimler alanında 200'li yıllardan sonra çeşitli reform çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Bu durumun yerel yönetimlerin güçlenmesi amacıyla yönelik düzenlemeler içerdiği savunulabilmektedir. Yerel yönetimlerin güçlü bir yapıya kavuşması ve sonrasında alınan kararları uygulaması (Yaylı ve Yılmaz, 2021) şartın dayanak noktası olan özerkliğin ifade edilmesidir.

Türkiye'nin şartta yer alan birçok maddeye çekince koyduğu görülmektedir. Bu durumun yerel yönetimlerin etkisiz kalmasına ve şartta yer alan yerel demokrasi ilkesinin gerçekleştirilmesine ket vurduğu ileri sürülebilir. Yerel özerklik bağlamında yerel birimleri ilgilendiren konularda bu birimlere danışılması gerektiği ilkesi çekince konulan maddelerden biridir. Yine bu bağlamda mali özerklik konularında yerel birimlere esneklik sağlanması gerektiğinin ilişkin maddeye çekince konulmuştur (Taştekin ve Akca, 2020). Başka ülkedeki yerel birimlerle bunun kanunların öngördüğü şekilde bir işbirliğine gidilmesine Türkiye tarafından çekince koyulmuştur. Bu durumun günümüzde hala aşamadığı ve herhangi bir engelin kaldırılmadığı ifade edilebilir. Türkiye'nin şartta yer alan çeşitli maddeleri kabul ettiği ve çekince koyduğu birçok madde için de yerel yargıda yasal düzenlemeler yaptığı söylenebilir (Taştekin ve Akca, 2020). Çekince koyulan maddeler ile ilgili yapılan yasal düzenlemelerin demokratik değerlerin belirli bir zaman sonra ülkede benimsendiği sonucunu ortaya çıkardığı savunulabilir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının bir bütün olarak kabul edilmesinin yerel birimlerde demokratik özerklik durumuna yol açabileceği (Yaylı ve Yılmaz, 2021: 23) ve bunun da devletin üniter yapısına zarar verici sonuçlara yol açacağı düşünülmektedir. Özellikle etnik farklılıkların bu açıdan çeşitli sonuçlara yol açacağı süregelen bir tartışma konusudur. Bu düşüncenin merkezi yönetimin güçlendirilmesine yol açtığı savunulabilir. Yerel yönetimlerin Şartta benimsenen demokratik ilkelere göre yönetilmesinin de bu bakımdan Türkiye için zorlaştığı vurgulanabilir.

4.3. Türkiye'de Yerel Yönetimlerde İdari Vesayet İlkesi

İdari vesayet denetimi, merkezi idarenin yerinden yönetim birimlere üzerinde kurduğu denetim ilkesi olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2019: 34). İdari vesayet ilkesinin yerel yönetimlerin merkezi yönetim tarafından çeşitli nedenlerle denetim altında olmasını ifade ederken aynı zamanda da yerel demokratik değerlerle ters bir ilişkiyi de ortaya koymaktadır. İdari vesayet denetiminin merkezi yönetimlerin yerel yönetimler üzerindeki idari denetimini ifade etmesi, bu bağlamda hiyerarşi ilkesinden ayrılmaktadır. Kanunla ortaya konulan idari vesayet ilişkisinin her ülkede benzer şekilde ortaya çıktığı söylenebilir. Çeşitli Avrupa ülkelerinde idari vesayet ilkesinin yerel makamların kontrol altında tutulmasını sağlamak amacıyla ortaya çıktığı (Gunlicks, 1986).

İdari vesayet ilkesinin ortaya çıkması yerel yönetimlerin faaliyet alanları dışına çıkmasının önlenmesi ve merkezi yönetimin kontrol mekanizmasına sahip olmasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. İdari vesayet ilkesinin, ülke içinde yapılan kamusal faaliyetlerin bütünlük içerisinde olmasının, Anayasanın 127. maddesinde "*Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir. Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.*" şeklinde ifade edildiği görülmektedir (T.C. Anayasası).

İdari vesayet yetkisinin çeşitli özelliklere sahip olduğu ve yasal çerçevede ortaya konulduğu görülmektedir:

- İdari vesayet ilişkisi emir ve talimat vermeyi gerektirmez.
- İdari vesayet ilkesi idari makamlarca kullanılabilir.
- İdari vesayet yetkisinde hangi işlemlerin ve makamların vesayet ile ilişkili olduğu açık bir şekilde yasal çerçevede düzenlenebilir olmalıdır.
- Hiyerarşini aksine idari vesayet ilkesi kendiliğinden ortaya çıkmaz ve yasalarla ortaya konulmaktadır (Önen ve Eken, 2016: 218-219).

İdari vesayet ilkesinin kanunla verilen istisnai bir yetki olduğu, yerel yönetimler tanınan ve anayasal çerçevede garanti altına alınan yerel özerkliğin bir istisnası olduğu, merkezi yönetimin yerel yönetimler yerine geçerek onlar adına karar vermediği, yerindelik ilkesi ile hukukilik ilkesi biçiminde düzenlenebildiği bir yetki olarak tanımlandığı ve buna göre uygulandığı söylenebilir (Gündüz, 2015: 63-89). Özellikle yerel yönetimlerin kamu yönetiminde yaşanan değişime (Alodalı vd, 2012: 84-85) paralel bir şekilde özerk bir yapıya kavuşmasının kamu yararını gerçekleştireceği savunulabilmektedir.

İdari vesayet yetkisinin uygulanmasının, yerel yönetimlerin kamusal faaliyetleri yürütmelerinde bir engel olarak ortaya çıkmaması gerekmektedir. Bu durumun yasalarla ortaya konulması, merkezi hükümetin yerel birimlerin işlemleri üzerinde sınırlı bir yetki sahibi olduğunun ortaya konulması açısından önem taşımaktadır.

İdari vesayet ilkesinin uygulanmasının, çeşitli açılardan yerel yönetimlerin özerkliğini dolayısıyla da özgürce hareket edebilmesini zorlaştırdığı ifade edilebilir (Koç, 2015: 118-119). İdari vesayet yerel yönetimlerin faaliyetlerinin çeşitli şekillerde denetim altına alınmasının sonucunda yerel yönetimlerin etki sahasını daralttığı ifade dileyebilir. Bu durumun yerel özerkliğin idarenin bütünlüğü ilkesi faktörüne takılması sonucunda ortaya çıktığı savunulabilir (Kaya ve Pekküçükşen, 2019: 33-34). Her ne kadar idari vesayet yetkisi kanunla düzenlenmiş olsa da merkezi yönetimin denetimi farklı şekilde ele alıp uygulamak istemesi, denetimin idari boyutunun aşılmasına neden olabilmektedir. Koç'a göre (2015) yerel özerkliğin sağlanmasının yolu, idari denetimden ziyade hukuka uygunluk açısından yerel yönetimlerin iş ve işlemlerinin denetlenmesidir.

Yerel yönetimlerin merkezi yönetimin etkisi altına girmeden özgür bir biçimde hareket alanı bulmasının, özerk yerel yönetimlerin varlığına bağlanabileceği düşünülebilir (Karaaslan, 2007). Bu durumun yerel demokratik değerlerin yerel birimlerde yaygınlaştırılması ve katılımcı yurttaş modelinin ortaya çıkmasına katkı sağlayabileceği savunulabilir. Bu durumun yerel halkın istek ve taleplerinin karşılanmasını kolaylaştıracağı ileri sürülebilir (Yıldırım, 2017: 2279). İdari vesayet ilkesinin uygulanmasında esas olan ilke hukuka uygunluk denetimin yapılması ve merkezi yönetimin bu bağlamda ortaya çıkmasıdır. Aksi bir denetim ve müdahalenin yerel otoritelerin faaliyetlerine ket vurarak yerel demokrasinin göz ardı edilmesine neden olabileceği savunulabilir. İdari vesayet yerel yönetimler üzerinde merkezi yönetim tarafından kullanılmasının, yerel birimlerin yetki alanına girilmeden ihtiyaçlara göre ve kamu yararı gözetilerek yapılmasında yerel demokrasinin etkilenmeyeceği düşünülmektedir (Yıldırım, 2017: 2278-2280). Kullanılan yetkinin yerel yönetimleri tamamen serbest bırakmadığı gibi, çok da sıkmadan dengeli bir şekilde kullanılması gerektiği savunulabilir.

İdari vesayet ilkesinin; yerel yönetimlerin kararlarını onaylama, reddetme veya bazı durumlarda ilgili birimin yerine geçerek değiştirebildiği görülmektedir (Kaya, 2019: 35-36). Merkezi yönetim birimlerinin yerel yönetimlerin kararlarını yerindelik ve hukuka aykırı olup olmama durumuna göre değerlendirmesi gerekirken yer yer yerel yönetimlerin yerine geçerek kararlarını değiştirdiği ve buna göre işlemler tesis ettiği

görülmektedir. Bu durumun idari vesayet ilkesinin kanunla öngörülen özellikleri bakımından yerel yönetimlerin yetki alanını ihlal ettiği savunulabilir. Özellikle merkezi yönetimin yerel yönetimlerin çeşitli iş ve işlemlerini bu şekilde karşılaması ve bunu sık sık yapabilmesinin demokratik yerel değerlere uygun olmadığı ileri sürülebilir. Her ne kadar Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın çeşitli maddelerinin uygulanması için son yıllarda reform çalışmaları hızlanmış olsa da, bu tür merkezi yönetim müdahalelerinin meşruiyeti tartışılmaktadır. Merkezi yönetimin yerindelik denetimi ile hukuka aykırılık denetimini yapması, idari vesayet ilkesinin iki temel özelliğini vurgularken, çeşitli yargı kararlarının (Kaya, 2019: 64-65) kamu yararının gözetilmesi açısından idari vesayet yetkisinin kullanımını hassas bir şekilde ele aldığı değerlendirilebilir. İdari vesayet yetkisinin yargı kararlarında (Yosunkaya, 2018) ifade edilen şekilde kullanılması gerektiği ve merkezi yönetimin bu kapsamda sınırsız hareket etmemesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Yer yer yargıya taşınan yerel yönetim birimleri tarafından alınan ve merkezi yönetimin önlemeye çalıştığı çeşitli kararların bu açıdan sonuçlandığı ve değerlendirildiği savunulabilir.

Yerel yönetimlerin aldıkları kararların kamu yararını gerçekleştirip gerçekleştirmediği, merkezi yönetimin idari vesayet denetimi sonucunda da ortaya çıkabilmektedir (Koç, 2015: 154-155). Yerel yönetimlerin demokratik değerlere göre hareket etmesi, kamusal hizmetlerin gerçekleştirilmesinde sınırsız bir güce sahip oldukları anlamına gelmemektedir. Ancak merkezi yönetimin de yerel yönetimler üzerinde kontrol sağlamak amacıyla kamu yararının gözetilmediğini ortaya koyması ve buna göre davranmasının da demokrasi açısından olumsuz bir durum olduğu ifade edilebilir. İdarenin bütünlüğünün sağlanması ile yerel ihtiyaçların karşılanması (Arslan, 2008) açısından yerel yönetimlerin merkezi yönetimin baskısına maruz kalmadan faaliyetlerini gerçekleştirmesi söz konusu olmalıdır. Yerel otoriteler ile merkezi yönetim arasında bu kapsamda çekişmelerin yaşanmamasının, idari vesayet ilkesinin yasal çerçevedeki kullanımına dikkat edilmesine bağlı olduğu ileri sürülebilir.

İdari vesayet ilkesinin ülkelere göre değişiklik gösterdiği (Küçük, 2018) ve merkezi yönetimin buna göre pozisyon aldığı söylenebilir. Ülkelerin idari ve siyasi yapısının buna göre şekillendiği söylenebilmektedir. Özellikle Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının ortaya koyduğu ilkeler Avrupa Konseyi'ne üye devletler tarafından tümüyle kabul edildiği gibi, bazı maddelere çekince koyulduğu görülmektedir.

Çeşitli örneklere bakıldığında; Almanya'nın federal yapısına bağlı olarak her eyaletin kendi yasalarının olması ve buna göre yerel yönetim yapılarını oluşturması söz konusudur (Dönmez ve Akın, 2021: 26-27). Bu durumun merkezi yönetim ile eyalet yönetimi arasında yetkiler bağlamında iş bölümünü ortaya çıkardığı görülmektedir. Federal devlet yapısının da bu açıdan idari vesayet denetimini sınırlı bir hale getirdiği savunulabilir. İsveç'te de yerel yönetimin önemli bir hale geldiği ve geliştiği görülmektedir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartını kabul eden ülkelerden olan İsveç, yerel demokrasinin ön planda olduğu bir kuzey ülkesi olarak tanımlanabilir. Özellikle İsveç gibi diğer kuzey ülkelerinin de buna göre yerel yapılanmaya sahip oldukları görülmektedir (Dönmez ve Akın, 2021). Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg gibi ülkelerin de yerel yönetimler alanında demokratik yapılar oluşturdukları ve buna göre yasal düzenlemeler yaptıkları görülmektedir. Bu durumun merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında idari vesayet uygulamalarının az olmasına ve yerel demokrasinin bu bağlamda güçlenmesine katkılar sunduğu ileri sürülebilir. Özellikle Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının oluşturulmasında etkili olan Avrupa Birliği üyesi ülkelerinin, ülkedeki belirli temel alanlar dışında yerel otoritelere geniş yetkiler sunduğu ifade edilebilmektedir. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında sert bir yetki paylaşımı olduğu değerlendirilebilir. Bunun da yerel demokrasi ile yerel özerkliğin yaygınlaşmasına katkı sağladığı savunulabilir.

4.4 Yerel Yönetimlerde İdari Vesayet İşlemleri: Yerel Demokrasi ve Yerel Özerklik Eksenli Bir İnceleme

İdari vesayet yetkisinin kullanılması, çeşitli şekillerde yapılmakta ve buna göre iş ve işlemler sonlanmaktadır. İdari vesayet türleri olarak; yargıya başvurma yetkisinin kullanılması, işlemleri onaylama, önceden izin alma, yerine geçip kullanma, kararların yeniden görüşülmesi, iptal ile erteleme olarak ifade edilebilir (Selçuk, 2014: 81-84). İdari vesayet ilkesinin, yerindelik denetimi ile hukuki denetimi olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Anayasada ifade edildiği üzere vesayet denetiminin yerindelik denetimini içerdiği ve bunun yanında hukuki bir denetimi içerdiği savunulabilir (Gündüz, 2016). Merkezi yönetimin yerindelik denetimi ile hukuki denetimini göz önüne alarak yerel yönetimler üzerinde etkili olmaya çalıştığı savunulabilir. Verilen Anayasa Mahkemesi kararları da yerel özerkliğe atıfta bulunmuştur. Ancak kanunla ortaya konulması halinde yerindelik denetimi ile hukuki denetiminin yapılabileceği de ifade edilmiştir. Esasen yerindelik denetimi ile hukuki denetimin çeşitli şekillerde yorumlanabilmesi, merkezi hükümetin yerel yönetimlerin işlemlerini engellemesine neden olabilmektedir. Bu durumun erteleme, iptal etme ve önceden izin alınmasını zorunlu kılmak gibi yöntemlerin uygulanmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir.

İdari vesayet yetkisinin kullanılması merkezi yönetimin işlemin düzeltilmesi veya ortadan kaldırılmasına yönelik amaçlarına göre şekillenebilmektedir.

- Yerel yönetimlerin işlemlerinin onaylanmasının verilen kararların hukuka uygunluk açısından bir sorun teşkil etmediği zamanlarda verildiği ifade edilebilir. Onaylama yetkisinin, sonuca direkt etki eden bir yapıda olduğu savunulabilir (Şensoy, 2010).
- Önceden izin almanın idari vesayet yetkisinin kullanılması sonucu ortaya çıkan bir başka yol olduğu görülmektedir. Merkezi yönetimin ilgili biriminden önceden izin alınarak onay alınarak işlemin gerçekleşmesi amaçlanmaktadır (Şensoy, 2010). İşlemlerin onaylanmadan önceki bir denetimini ifade eden izin alma usulünün buna göre kararların iptal edilmemesine yönelik bir uygulama olduğu söylenebilir. Çeşitli idari vesayet makamlarının (Kurt, 2022: 42-46) önceden verdikleri izinlerin yerel yönetimlerin aldıkları kararların hukuka uygunluk açısından incelendiği görülmektedir.
- Yerine geçip kullanma yetkisinin idari vesayet türlerinden biri olarak uygulandığı görülmektedir. Merkezi yönetimin yerel yönetimlerin kararlarını alınmasında onların yerine geçerek kararlar alması veya değişiklik ile düzenleme yapabilmesi bu kapsamda değerlendirilir. Bu durumun yerel yönetimlerin özerkliğini göz ardı eden bir özelliği bulunmakla beraber merkezi yönetimin de bu yolla yerel yönetimlerin yetkilerini elde etme amacına yönelik amaçlarından biri olduğu savunulabilmektedir. Esasen yerel yönetimlerin yerine geçip ifade edilen yetkiyi kullanmak yerine kanuni bir düzenleme ile bu görevleri merkezi hükümetin yetki alanına almak daha doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir (Tekeli, 1992).
- İptal etme yetkisinin idari vesayet yetkisinin bir başka türü olduğu görülmektedir. Hukuka uygun bulunmayan kararların tümüyle ortadan kaldırılması bu açıdan ifade dileyebilir (Şensoy, 2010: 125). Hukuka uygunluk denetiminin yapılmasının, yerel makamların kararlarının ortadan kaldırılmasına imkân tanınması, yerel yöneticilerin daha büyük sorunlarla karşılaşmaması açısından kayda değer bir durum olarak düşünülebilir.
- Erteleme kararlarının yerel yönetimler tarafından verilen kararların geçici bir süre ile durdurulması olarak tanımlanması mümkündür (Kurt, 2022: 83). İl Özel İdaresi Kanunu'nun 27. maddesi de erteleme ile ilgili "Vali kanun ve diğer mevzuat hükümleri ile il genel meclisi kararlarına aykırı gördüğü encümen kararının bir sonraki toplantıda tekrar görüşülmesini isteyebilir. Encümen, kararında ısrar ederse karar kesinleşir. Bu takdirde, vali, kesinleşen encümen kararının uygulanmasını durdurur ve idari yargı mercilerine yürütmeyi durdurma talebi ile birlikte on gün içinde başvurur. İtiraz Danıştayca en geç altmış gün içinde karara bağlanır." (İl Özel İdaresi Kanunu). Erteleme kararlarının telafisi zor durumların önlenmesi ile maddi kayıpların en aza indirilmesi amacıyla alındığı savunulabilir.

• Kararların yeniden görüşülmesinin istenmesinin vesayet yetkilileri tarafından alınabileceği görülmektedir. Geçici veto olarak da tanımlanan bu yetkinin, hemen hemen tüm yerel makamlar için alındığı söylenebilir. *“İl genel meclisi tarafından alınan kararların tam metni, en geç beş gün içinde valiye gönderilir. Vali, hukuka aykırı gördüğü kararları, yedi gün içinde gerekçesini de belirterek yeniden görüşülmek üzere il genel meclisine iade edebilir. Valiye gönderilmeyen meclis kararları yürürlüğe girmez. Yeniden görüşülmesi istenilmeyen kararlar kesinleşir.”* kanun maddesi buna uygun bir örnek olarak verilebilmektedir (İl Özel İdaresi Kanunu).

• Vesayet makamlarının yerel yönetimlerin aldıkları kararlara ilişkin olarak yargıya başvurma yetkileri bulunmaktadır. Kararların iptal edilmesine yönelik olarak yargıya başvurma yolunun tercih edilmesi zaman zaman idari vesayet yetkisinin bir türü olarak da görünmemektedir. Mahkemeye intikal eden durumlar hakkında karar verme yetkisinin mahkemelerde olması, bu açıdan ortaya çıkan bir değerlendirmedir (Şensoy, 2010: 127).

İdari vesayet işlem türlerinden hangisinin kullanılacağı, vesayet makamlarının tercihleri doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin bunu şekillendiren bir faktör olduğu düşünülebilir. İdari vesayet yetkisinin merkezi yönetimin yerel yönetimlerin faaliyetlerini kısıtlayan ve onları engelleyen bir yol olarak düşünüldüğü savunulabilir (Candan ve Kaya, 2016: 439). Özellikle yerel idarelerin faaliyetleri ile işlemlerinin durdurulması, idari vesayet türünü doğrudan etkilemektedir. Söz gelimi; iptal etme, yerine geçip kullanma, kararların tekrar görüşülmesi, onaylama ile erteleme denetim mekanizmasının sonuç verdiği zamanlarda yerel yönetimlerde kullanımı yaygın olabilmektedir. Ancak denetimin bu yollar ile sağlanmasının mümkün olmadığı zamanlarda yargıya başvurma yetkisinin kullanıldığı görülmektedir. Yargıya başvuru hakkının da ne denli idari vesayet yetkisi olduğu tartışılmaktadır.

Yerel yönetim birimlerinin iş ve işlemlerinin merkezi hükümetin idari vesayet yetkisi bağlamında kontrol edilmesi, ifade edilen denetim yollarına başvurma ile sonuçlanabilmektedir. Denetim mekanizmalarının harekete geçirilmesinin yerel yönetimlerde kamu yararının gerçekleştirilmesi ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. İdarenin bütünlüğü ilkesi (Küçük, 2022) kamu tüzel kişiliklerinin bir bütün olarak ifade edilmesidir. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkiler hiyerarşik bir ilişkiden ziyade, idari vesayet ilkesi bağlamında ortaya çıkmaktadır. Merkezi yönetimin yerel yönetimlerin faaliyetlerini merkezi yönetimin kontrol ve denetimini ön planda tutarak araştırdığı ve buna göre denetim yollarını tercih ettiği görülmektedir. Yerel yönetimlerin Anayasanın ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın kendilerine sunduğu kamusal görev ve yükümlülükler bağlamında faaliyetlerde bulunduğu ve yerel demokratik değerlerin geliştirilmesine yönelik kamu tüzel kişiliğini kazandıkları görülmektedir. Yerel yönetimlerin yapısı, iş ve işlemlerinin yer yer denetlenmesini gerektirirken merkezi yönetimin üniter yapısı ve hedefleri de bu açıdan belirleyici etmenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Özellikle yerel yönetimlerin faaliyetlerini denetim altında tutarak istenmeyen sonuçlara engel olmak isteyen merkezi yönetimin, bu amaçla idari vesayet yetkisini farklı şekilde kullandığı söylenebilir. Kullanılan denetim aracı, yerel demokratik değerlerin zarar görmesine neden olsa da vesayet makamlarının bunu ne denli ele aldıkları tartışmalıdır. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki bu oksimoronik ilişkinin iki otorite arasında çatışmalara neden olduğu savunulabilir. Bu durumun ortaya çıkmasında idari vesayet yetkisinin bir kontrol aracı olarak kullanılmasının etkileri yadsınamaz bir boyuttadır. Dolayısıyla merkez-yerel ilişkilerinin kamusal yarar sağlamak dışında çeşitli faktörlere bağlı olarak bir paradoks haline geldiği değerlendirilebilir.

SONUÇ

Yerel yönetimlerin demokratik değerlerin toplumsal alanda gelişimi için önemli etkileri bulunmaktadır. Yerle halkın talep ve isteklerini karşılık bulması ve kamusala yararın gerçekleştirilmesi yerel yönetimlerin güçlü ve verimli bir şekilde çalışmalarına bağlı olmaktadır. Yerel yönetimlerin merkezi yönetimin kapalı ve bürokratik yapısına oranla daha şeffaf ve katılımcı bir yurttaş profilinin ortaya çıkmasına olanaklar sunduğu savunulabilir. Yerel yönetimlerin başta anayasa olmak üzere çeşitli uluslararası belgelerle teminat altına alınan hakları ve sorumlulukları bulunmaktadır. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin yasal çerçevesini ortaya koyan ulusal ve uluslararası belgelerin bu kapsamda demokratik toplum olgusuna katkılar sunacağı ifade edilebilir.

Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki denetimini ifade eden idari vesayet ilkesinin, merkezi hükümetin amaçları doğrultusunda uygulandığı ve buna göre yerel yetkililerin hareket alanlarının daraldığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin de bir kamu tüzel kişisi olduğu ve buna göre kamu yararının gerçekleştirilmesinde katkıları olduğu merkez-yerel ilişkilerinde unutulmaması gereken bir durumdur. İdari vesayet kanunla ortaya konulması, yerel yönetimlerin hukuk dışı uygulamalarının önlenmesi ve kamu yararının gerçekleştirilmesi amacına yöneliktir. Ancak merkezi yönetime verilen yetki ile yerel yönetimlerin denetlenmesi arasında bir dengenin olması gerekmektedir. Anayasal çerçevede yerel makamlara verilen yerel özerkliğin bu açıdan zarar görmemesi önemlidir.

Merkezi yönetimin sert idari vesayet uygulamalarının yerel yönetimlerin faaliyetlerini olumsuz bir şekilde etkilediği bilinmektedir. Bu durumun güçlü merkezi yapıların bulunduğu yerlerde daha fazla hissedilir olduğu bilinmektedir. İdari vesayet kanunla belirlenmesi zaman zaman bu yetkinin sınırlarının aşılmasına kadar gidebilmektedir. Yerel yönetimlerin özerkliğine zarar veren ve yerel ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştıran merkezi yönetim uygulamalarının bu kapsamda değerlendirildiği görülmektedir. Yerel özerklik ile idari vesayet ilkesi arasında kamu yararının gerçekleştirilmesi amacına yönelik dengeli bir yapının kurulması gerekmektedir. Kamu yararına yönelik yerel yönetimlerin faaliyetleri ele alındığında (Ergün ve Candan, 2023(b): 129-130) dengeli yapının varlığı kaçınılmaz olmaktadır.

Yerel yönetimlerin Türkiye’de özellikle idari özerklik bağlamında olumsuz bir şekilde değerlendirildiği ve buna göre merkezi hükümetin kamu politikaları oluşturduğu görülmektedir. Bu durumun yerel yönetimlerin geliştirilip güçlenmesine ket vurduğu ve yerel demokrasinin bu açıdan zarar gördüğüne işaret ettiği savunulabilir. Halka yakın birimler olan yerel yönetimlerin, hizmetin en yakın yerden verilmesi ilkesine uygun şekilde desteklenmesi ve buna göre yasal değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

Özellikle Türkiye açısından ele alındığında yerel özerkliğin istenilen seviyede olmadığı ve merkezi yönetimin bunda önemli bir payının olduğu savunulabilir. Ancak son yıllarda yerel yönetimlerin geliştirilmesi adına yasal düzenlemelerin de yapıldığı göz ardı edilmemelidir. Türkiye’nin siyasi yapısı ve yerel yönetimlerin bu kapsamda merkezi yönetimin sıkı bir denetiminde olmasının, idari vesayet uygulamalarının yerel yönetimlerin üzerinde sürekli olmasına neden olduğu ifade edilebilir. Bu durumun yaşanmasında yerel özerklik ile idari vesayet arasındaki dengenin kurulmamış olması ve yerel yönetimlere karşı merkezi yönetimin kuşkuyla yaklaşması etkili olmaktadır. Özellikle yerel yönetimlerin bireylerin talep ve isteklerinin dikkate alınıp buna göre politikalar uyguladığı bir zemin yaratması, yerel demokrasiyi artırdığı gibi merkezi yönetimin de buna göre destekleyici bir yaklaşım benimsemesine olanak sunabilecektir.

Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki vesayet yetkisinin, yerel birimlerin faaliyetlerini kontrol etme amaca yönelik olarak tasarlandığı savunulabilir. Özellikle yerel yönetimlerin faaliyet alanı anayasal güvence altında olsa da zaman zaman kanunlara riayet edilmediği ve merkezi yönetimin müdahalesine açık olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumun yerel yönetimlerin zayıflamasına ve yerel halkın ihtiyaçlarının karşılanmasına zarar verdiği öne sürülebilir. Yerel özerkliğe kuşku ile yaklaşılması ve yer yer üniter devlet

yapısının bu bağlamda öne sürülmesinin, idari vesayet yetkisinin ağır bir şekilde kullanımına yol açtığı iddia edilebilir. Bu durumun yaşanmasının da ülke içindeki demokrasi eksikliğine bağlanabilmesi mümkündür. Özellikle gelişmiş demokrasiye sahip ülkelerin bu açıdan bir hayli yol kat ettikleri görülmektedir. Gelişmiş demokrasiye sahip ülkelerin yerel yönetimlerinin güçlü olması da bu teze dayandırılabilir. Özellikle uluslararası yerel yönetim metinleri ve belgeleri temel alınarak yerel yönetim reformlarının yapılması, hem yerel demokrasinin gelişmesine hem de bu durumun ülkenin birçok bölgesinde yaygınlaştırılmasına olanaklar sunabilecektir. İdari vesayet ilkesinin yerel demokrasiye olumlu bir şekilde yansımaları, idari vesayet ilkesinin dengeli bir şekilde kullanılması ve merkezi yönetimin de buna göre yerel yönetimlere daha fazla yetki ve sorumluluk vermesine bağlıdır. Çünkü aşırı denetim yerel birimlerin göz ardı edilmesine ve kamusal hizmetlerin yürütülmesine ket vurabilecektir. Yerel yönetimlerin etkin ve verimli bir şekilde çalışması için merkezi yönetimin yasal düzenlemeler ile yerel birimleri desteklemesi ve buna göre işlemlerini ve faaliyetlerini sadece hukuka uygunluk açısından denetlemesi önem taşır. Özellikle uluslararası yerel yönetim metinlerinin demokratik çerçevede değerlendirilmesi ve bu amacın ön planda tutulması önem taşımaktadır. Bunun yerel yönetimlerin de kamu yararına uygun çalışmasına ve yerel demokrasinin gelişimine katkı sağlayacak faaliyetlerde bulunmasına fırsatlar vereceği öngörülmektedir. Bu da hizmet sunumunun iyileştirilmesi anlamına gelebilecektir.

KAYNAKÇA

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu.

Acar, A. (2019). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'ye yansımaları. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 277-293.

Alodalı, M. F. B.; Özcan, L.; Çelik, F.; Usta, S. (2007). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'de belediyelerde özerklik. *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı.

Alodalı, M. F. B.; Tuncer, A.; Usta, S.; Halis, M. (2012). Yerel yönetimlerde e-belediyeçilik uygulamaları: Akdeniz Bölgesi örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 84-95.

Anbarlı Bozatay, Ş. ve Kızılkaya, K. (2016). Merkezden yönetim-yerinden yönetim tartışmalarının odağında bir düzenleme: 6360 sayılı yasa hakkındaki değerlendirmeler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 609-637.

Arslan, N. T. (2008). Yerelleşme, özerklik ve demokratikleşme açısından mahalli idareler hakkında bir değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 263-282.

Aydın, A. H. (2012). *Kamu yönetimine giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Belli, A. (2017). Yeni kamu yönetimi anlayışı bağlamında yerinden yönetimin ve yerel yönetimlerin değerlendirilmesi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9(16), 101-118.

Berkün, S. (2017). Kamu açısından yönetim. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(6), 639-663.

Candan, H. ve Kaya, T. P. (2016). *6360 Sayılı Kanun'un öncesi ve sonrası ile idari vesayet yetkisinin değerlendirilmesi*. 4th International Symposium On Development Of Kop Region.

Coşkun, B. ve Ekşi, Ş. (2013). *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Ek Protokol bağlamında Türkiye'deki yerel yönetim sisteminin değerlendirilmesi*, VIII. Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM), Hatay, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Yayını, Hatay, ss.1-14.

Çelik, V.; Çelik, F.; Usta, S. (2008). Yerel demokrasi ve yerel özerklik ilişkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 85-102.

Demir, H. (2019). Türkiye'de Belediyelerin Özerkliği ve İdari Vesayet Sorunu: Danıştay Kararları Üzerine Bir Araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Konya*.

Derdiman, R. C. (2005). *Yeni düzenlemelere göre yerel yönetimler*. İstanbul: Aktüel Yayınları.

- Doğan, M; Yeşildal, A. (2020). Yerel yönetimlerde kamu hizmetlerinin sunumunda katılımcı yönetişimin rolü. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(3), 137-148.
- Dönmez, D.; Akın, S. (2021). *Karşılaştırmalı yerel idareler: çağdaş perspektifler ve ülke örnekleri*. İksad Yayınevi.
- Erençin, A. (2018). Yerel demokrasi: bir güncelleme önerisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(2), 343-356.
- Ergün, G. ve Candan, H. (2023a). *İdarenin bütünlüğünü sağlamanın bir aracı olarak idari vesayet denetimi: türkiye örneği*. Atlas 10th International Social Sciences Congress.
- Ergün, G. ve Candan, H. (2023b). *Türkiye’de idari vesayet denetiminin yerel yönetimlerin özerkliklerine etkisi*. 4th International 5 Ocak Social And Humanities Sciences Congress.
- Erkan, E. G. (2014). Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında görev paylaşımı, kamu hizmetlerinin görülmesinde etkinlik ve Silifke Belediyesinde bir uygulama. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Karaman*.
- Gözler, K. (2003). *İdare hukuku*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gözler, K. ve Kaplan G. (2013). *İdare hukuku dersleri*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözübüyük, Ş. (2000). *Yönetim hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gunlicks, A. B. (1986). *Local government in the German federal system*. Durham Duke University Press.
- Gündüz, E. (2015). Anayasa Mahkemesi kararlarına göre idari vesayet. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(33), 63-89.
- Karaarslan, M. (2008). Türkiye’de yerel yönetimler reformu bağlamında yerel yönetimlerin özerkliği ve denetimi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Ankara*
- Kaya, T. P. (2019). Türkiye’de idarenin bütünlüğü ilkesinin bir aracı olarak yerel yönetimler üzerinde idari vesayet denetim. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Karaman*.
- Kaya, T. P.; Pekküçükşen, Ş. (2019). *Türkiye’de idarenin bütünlüğü ilkesi ve yerel yönetimler üzerinde idari vesayet denetimi*. İksad Publishing House.
- Keleş, R. (2012). *Yerinden yönetim ve siyaset*. İzmir: Cem Yayınevi.
- Koç, F. (2015). Türkiye’de yerel yönetimlerde yerel özerklik ve idari vesayet. *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Malatya*.
- Koç, F. ve Yatkın, A. (2012). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye’de yerel özerklik tartışmaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1273-1302.
- Kurt, Ö. (2022). Mahalli idareler üzerinde idari vesayet denetiminin olumlu ve olumsuz sonuçları. *İstanbul Rumeli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul*.
- Küçük, H. (2018). Yerel özerklik bağlamında belediyelerin denetimi: İtalya ve Türkiye örneği. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), 35-60.
- Küçük, Ü. (2022). Yerel idari vesayet ilişkisinin yeni bir uygulaması olarak oksimoronik bir kavram: kırsal mahalle. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 30(4), 2163-2199.
- Küçükaltun, H. (2022). İdari vesayet ve yerel yönetimler üzerinde uygulananı. *Karabük üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Karabük*.
- Mecek, M. (2020). Bir mülki (taşra) idare birimi olarak Türkiye’de il yönetimleri ve hukuki - örgütsel yapıları. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)*, 6(2), 296-325.
- Mecek, M. ve Yılmaz, V. (2021). Postmodern kamu yönetimi ekseninde yerel yönetişim ve katılım. *Postmodern Kamu Yönetimi: Kavramlar, Teoriler, Yaklaşımlar* (Ed. B. Parlak, K. C. Doğan), Nobel Yayınları, Ankara, 231-273.

- Önen, S. M. ve Eken, İ. (2016). Yerel yönetimler üzerinde uygulanan idari vesayet yetkisinin irdelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(56), 216-234.
- Paddison, R. (2013). *Local democracy in the city*. In M. Pacione (Ed.). *Progress in Political Geography*. Oxon: Routledge.
- Selçuk, H. (2014). Yerel yönetimler ve idari vesayet. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Erzurum*.
- Şehitoğlu, R.; Çarkçı, A. (2022). Yerel siyaset ve katılımcı yerel demokrasi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 245-260.
- Şensoy, B. (2010). Yerel özerklik ve yerel yönetimler üzerindeki idari vesayet. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi: İstanbul*.
- Şimşek, S. ve Şimşek, E. (2023). Yerel yönetimlerde katılımcılık. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 9(76): 4910-4926.
- Taşgın, B. (2022). Mahalli idarelerin seçilmiş organları üzerinde idari vesayet. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul*.
- T.C. Anayasası.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, (www.arem.gov.tr).
- Taştekin, A. ve Akca, H. (2020). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na Türkiye'nin koyduğu çekincelerin yeniden değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(3), 594-609.
- Tekeli, İ. (1992). *Belediyecilik Yazıları*. İstanbul: IULA-EMME.
- Toksöz, F. (2013). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de yerel yönetim*. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği Yayınları.
- White, S. (2011). *Government decentralization in the 21st century a literature review*, Washington: Center For Strategic and International Studies.
- Yaylı, H. ve Yılmaz, M. (2021). Türkiye'de merkezden yönetim-yerinden yönetim tartışmaları ve idari özerkliğe dair bir değerlendirme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 30(3), 1-26.
- Yıldırım, A. (2017). Türkiye'de yerel yönetim reformu kapsamında il özel idaresinde idari vesayet uygulaması. *Social Sciences Studies Journal*, 3(12), 2277-2284.
- Yılmaz, V. ve Telsaç, C. (2021). Yerel yönetimler ve katılım. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 235-254.
- Yosunkaya, S. (2018). Türkiye'de belediye yönetimi üzerindeki idari vesayet yetkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Adıyaman*.

E Belediye Hizmetlerine Yaşlı Vatandaşların Erişimi: Bursa Yıldırım Belediyesi Örneği

Sanem BERKÜN

Doç. Dr, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İİBF

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

sanem.berkun@bilecik.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-9254-1669>

Makale Başvuru Tarihi : 18.12.2023

Makale Kabul Tarihi : 24.01.2024

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2024

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.10600711

Özet

Anahtar

Kelimeler:

E belediye,
yaşlı,
yerel yönetim,
belediye, Bursa

Bu çalışma ile yeni teknolojileri kullanırken zorlandıkları yönünde literatürde de yaygın görüş bulunan yaşlıların, e belediye hizmetlerine erişimi Bursa Yıldırım Belediyesi örneği üzerinden irdelenmektedir. Çalışma ile belediyelerin yaşlılara yönelik olarak sunduğu hizmetler yanında genel olarak e belediye hizmetleri konusunda, yaşlıların bilgi ve farkındalık düzeyleri Bursa Yıldırım Belediyesi örneğinden hareketle öğrenilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca bu hizmetlere erişim sürecinde yaşlılar için kolaylıklar sağlayan öğeler ve önlerine çıkan engeller saptanmak istenmektedir.

The Access of Senior Citizens to the E Municipality Services: Bursa Yıldırım Municipality Case

Abstract

Keywords:

e municipality,
elderly,
local administration,
municipality, Bursa,

With this study, the access of the senior citizens to the e municipality services which is prevalently expressed in literature as they experience difficulties in using new technologies is scrutinized over the Bursa Yıldırım Municipality case. With this study, it is aimed to find out about the services provided by the municipalities intended at the elderly besides the knowledge and awareness levels of the senior citizens about the e municipality services. Moreover, it is aspired to determine the factors that provide convenience for the elderly and the obstacles they face during the accessing process to these services.

GİRİŞ

Yerel yönetimler yeni kamu yönetimi anlayışının yansıması ile dijitalleşme süreci devam eden kamu kurumları arasındadır. Elektronik ortamda hizmet sunumu, yerel yönetimlere etkinlik, verimlilik, kalite gibi pek çok hedefe ulaşma fırsatı vermiştir. Teknolojik alt yapısı gelişmiş ülkeler yerel dijitalleşme ve e belediye uygulamalarında daha ileri seviyededir. Bu ülkelerde e hizmet sunumunda belirli standartlar geliştirilmiş ve bu standartların sağlanması yasal bir zorunluluk haline getirilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler ise yeni kamu yönetimi anlayışı ve küreselleşmenin etkisiyle e devlet ve uzantısı olan e belediye çalışmalarını yoğunlaştırarak sürdürmekte ve gelişmiş ülke standartlarına ulaşmak için çabalamaktadır.

E devlet çalışmalarında olduğu gibi e belediye çalışmalarında da “tüm” vatandaşların hizmetlerden üst düzeyde yararlanması sağlanmalıdır. Bu vatandaşların tümünün kolay ve hızlı bir şekilde e hizmetlere erişimi ve bu hizmetleri kullanması ile mümkündür. Toplumdaki dezavantajlı gruplar içerisinde bulunan, engelliler, yaşlılar, göçmenler ve yoksul kesimlerin, e hizmetlere erişimi ilave tedbirleri gerektirmektedir. Maddi destek, teknik

destek, eğitim ihtiyacı ve evrensel tasarım ilkeleri bu ilave tedbirlerden öne çıkanlardandır. Gerekli tedbirlerin sağlanması e hizmetlere erişim ve kullanımda fırsat eşitliği sağlamaktadır. Bu tedbirlerin ihmaline ise yakın gelecekte, bu grupları daha da dezavantajlı konuma getirme riskini taşımaktadır.

Gerek doğum oranlarının azalması gerekse de ortalama insan ömrünün yaşlanmasının bir uzantısı olarak nüfus yaşlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerin daha erken karşılaştıkları bu demografik değişim Türkiye’yi de etkisi altına almaya başlamıştır. Bu çalışma ile yeni teknolojileri kullanırken zorlandıkları yönünde literatürde de yaygın görüş bulunan yaşlıların, e belediye hizmetlerine erişimi Bursa Yıldırım Belediyesi örneği üzerinden irdelenmek istenmektedir. Çalışma kapsamında öncelikle e devlet ve bir uzantısı olan e belediye ile yerel yönetimlerin yaşlılara yönelik hizmetleri konusunda gerekli teorik çerçeve oluşturulduktan sonra, saha araştırması bulguları paylaşılmaktadır. Çalışma ile belediyelerin yaşlılara yönelik olarak sunduğu hizmetler yanında genel olarak e belediye hizmetleri konusunda, yaşlıların bilgi ve farkındalık düzeyleri Bursa Yıldırım Belediyesi örneğinden hareketle öğrenilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca bu hizmetlere erişim sürecinde yaşlılar için kolaylıklar sağlayan öğeler ve önlerine çıkan engeller saptanmak istenmektedir. Nüfusun gitgide yaşlanmakta olduğu günümüz toplumlarında, her alanda dijitalleşmeye doğru bir yönelim yaşanmakta ve yaşlı nüfusun e hizmetlerden yararlanabilmesi için gereken ek tedbirler üzerinde durulması hayati bir önem taşımaktadır. Yaşlılara yönelik bu ek tedbirler hem tahsis edilmesi gerekli anayasal bir hak, hem de çağdaş devlet olmanın zorunluluğudur. Türkiye gibi gelişmekte ve sürecin başında olan bir ülke için bu çok daha fazla gereklidir. Çalışmanın nihai amacı bu ihtiyaca küçük bir katkı sunma arzusudur.

E DEVLET HİZMETLERİNİN GELİŞİMİ VE YEREL YÖNETİMLERE AKTARILMASI

Devleti oluşturan öğeler arasında bulunan, halkın ihtiyaçlarını karşılama biçimi zaman içerisinde değişmiş ve bu değişim geçmişten günümüze birey ve devlet arası ilişkilere de yansımıştır. Bilgi teknolojilerinin gelişmesi, kentleşme ve artan nüfus gibi etmenler geçmişe göre çok daha karmaşık bir kamu örgütlenmesini zorunlu kılmıştır. Öte yandan insanlık ilerledikçe devletten beklentiler de çok yönlü olarak artmıştır. Beklentilerin bir uzantısı olarak; kamu kurum ve kuruluşlarının sorumlulukları çoğalmış, kamu hizmetleri niteliksel ve niceliksel olarak genişlemiştir(Wallerstein, 2000: 41). Bu genişleme kamu örgütlenmesini daha da karmaşıklarlaştırmıştır. Bu gelişmeler karşısında devlet yeni kamu işletmeciliği, yerelleşme ya da yönetim eksenli çözümlere yönelmiştir(Meck, 2017: 1816). Aynı zamanda bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin sunduğu fırsatlardan da yararlanmış. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu hizmetlerini sunma sürecinde kullanılması genel olarak “elektronik devlet” olarak ifade edilmektedir ve birçok ülke uygulamalarında yer almaktadır (Jaeger,2006). E devlet; hükümetlerin, kamu bilgisine kolaylıkla ulaşabilmesi ve vatandaş, özel sektör, diğer örgüt ve kamu kuruluşlarına hizmet sağlamada bilişim teknolojilerinden yararlanılması şeklinde de tanımlanabilmektedir(Layne ve Lee, 2001: 123). Bir diğer tanımlamada ise e devlet, devletin vatandaşlarına ve vatandaşların devlete karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetlerin elektronik ortamda kesintisiz ve güvenli bir şekilde yürütülmesidir (Demirel, 2006: 84). OECD tanımlamasında ise e devlet; iyi yönetime ulaşmak için bilişim teknolojilerinin ve internetin araç olarak kullanılmasıdır(OECD, 2003: 63). Gerçekten de kamu kurumlarının sahip olduğu belge, bilgi ve programlar ile sundukları hizmetlere elektronik ortamda erişim mümkün hale geldiğinden, elektronik devlet uygulamaları ile etkin, şeffaf, kesintisiz, demokratik, daha kaliteli ve daha fonksiyonel kamu bürokratik sistemleri kurulabilmektedir (Parlak & Sobacı, 2012: 247; Cordella, 2007: 271). E devlet uygulamaları ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, önceliklerine, sahip olunan teknolojik altyapıya, mali kaynaklara ve yasal düzenlemelere göre şekillenmektedir. Öte yandan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin e-devlet uygulamaları arasında amaç farklılıkları bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler e devlet uygulamaları ile ekonomik yararı, gelişmiş ülkeler ise sosyal fayda yaratmayı amaçlamaktadır (Ateş, 2003, s. 489; Maralan, 2008: 3).

Dünya genelinde yaygınlaşan e devlet uygulamaları geleneksel devletin yapısal ve işlevsel anlamda dönüşümünü hızlandırmıştır(Delibaş & Akgül, 2010: 105-106). Yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde gerçekleşen ilk e devlet uygulamaları; Almanya Duisburg’da, Hollanda Tilburg’da, Danimarka Farum’da, İngiltere Braintree’de ve ABD Phoenix’te daha çok yerel yönetimler düzeyindedir (Şat, 2008, s. 212). E devlet uygulamaları, yerel düzeyde e belediye kavramı ile ifade edilmektedir. Günümüzde de bir çok devlet, e-devlet uygulamalarını yaygınlaştırmakta ve bilgisayar okur-yazarlığını arttırmak için çeşitli projeler ve uygulamalara yönelmektedir (Şahin, 2007: 162). E Avrupa 2002 Eylem Planı; “ucuz ve güvenli internet”, “internet kullanımını özendirmek ve “insanlara ve becerilere yatırım” hedefleriyle bu yönelimin ilk örnekleri arasındadır(Uçkan, 2003: 29). E devlet çalışmaları genellikle dört aşamalı olarak yürütülen bir süreci takip etmektedir. İlk olarak

kurulan web siteleri üzerinden vatandaşa bilgi sunulmaktadır. İkinci aşamada bazı kamu hizmetleri devlet tarafından online ortamda sağlanmaktadır. Üçüncü aşama tek bir devlet portalı üzerinde tüm kamu hizmetlerinin toplanması ve sunulmasını içermektedir. Dördüncü ve son aşamada ise yeni hizmetler devlet portalına eklenmektedir(Erdoğan, 2019: 553). Birçok gelişmiş devlet şu an dördüncü aşamadır. E devlet uygulamalarında dikkat gerektiren nokta; vatandaşların memnuniyet düzeylerinin artırılması ve e devlet sistemi üzerinde vatandaş odaklı hizmetlerin geliştirilmesidir (Henden & Henden, 2005: 48).

Günümüz dünyası, toplumsal sorunlar karşısında merkezi yönetimlere kıyasla yerel yönetimlerden daha fazla çözüm beklemektedir. Bu süreçte ulusal olan sürekli güç kaybetmekte ve bu kaybedilen güç yerel yönetimlere aktarılmaktadır(Çekiç, 2010: 155). Bu gücün kullanılmasında seçilen yöntem ve kullanılan teknoloji de değişme halindedir. E belediye uygulamaları da, bu sürecin bir yansıması ve e devletin yerel yönetimlerde kavramlaştırılmış halidir. E belediye uygulamaları ile kente ilişkin veriler, güncel bilişim teknolojileri yardımıyla yönetilmekte, kent ve toplum yararına bilgi üretiminde ve etkin hizmet sunumunda kullanılmaktadır(Sudoh, 2005: 4-9). E belediye uygulamalarının başarısında takip edilmesi gereken süreç; strateji ve planlama, altyapı hazırlığı, hizmetlerin dijitalleştirilmesi, entegrasyon ve veri paylaşımı, vatandaş katılımı ve eğitim, sürekli iyileştirme ve geliştirme adımlarını içermelidir. E belediye uygulamalarının yönetsel boyutu yanında siyasi bir boyutu da vardır. Çünkü e belediye şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim anlayışını yaygınlaştıran, yönetime katılmayı ve etkileşimi kolaylaştıran açılımlar sunmaktadır. Yönetsel boyutta ise öncelikle yönetim sürecinin otomasyonunun sağlanması gerekmektedir. E belediye üzerinden bilgi alma, talep, öneri ve şikâyetlerde bulunma, yerel yönetimlere ilişkin yasal ödemelerin gerçekleştirilebilmesi ilerleyen süreçte e belediye sistemine eklenmektedir. Yerel yönetimlere ilişkin veri ve bilgilerin diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla bağlantılı olarak paylaşılması ise izleyen süreçte gerçekleşmektedir(Şahin, 2009: 167-168).

Tüm dünyada e devletin bir uzantısı niteliğinde olan e belediye uygulamalarının çeşitli fayda ve sakıncaları bulunmaktadır. Genel olarak bu fayda ve sakıncalar tablo 1’de karşılaştırmalı olarak sıralanmıştır.

Tablo 1: E Belediye Uygulamalarının Fayda ve Sakıncaları

E Belediye Uygulamalarının Faydaları	E Belediye Uygulamalarının Sakıncaları
Karar alma ve yönetim süreçlerine şeffaflık getirir.	İnternete erişim ve teknik donanım yetersizliği
Alınan kararların halkla paylaşımı kolaylaşır.	Sistemin işleyişine yönelik kuşku ve güven sorumu
Hizmet sunumunda zaman ve mekân açısından esneklik sağlar.	Bilişim alt yapı maliyetlerinin yüksekliği
Hizmet sunum ve alımında zaman ve maliyet tasarrufu sağlar.	Web sitelerinin fonksiyonel olmaktan ziyade turizm ve tanıtım amaçlı hazırlanması
Daha katılımcı ve demokratik bir yerel yönetim anlayışı gelişir.	Web sitelerinin zamanında ve hızla olarak güncellenmemesi
Sunulan hizmetlere yönelik veri tabanı oluşturmak mümkün hale gelir.	Web sitelerinin erişilebilirlik standartlarına uygun hazırlanmaması ve bu konuda bilgi ve denetim eksikliği
İstihdamda verimlilik sağlanır.	Mevzuat ve kent bilgi sistemlerine yönelik standart yetersizliği
Çalışanların ve yerel halkın yerel yönetimlere yönelik memnuniyeti artar.	Yerel yönetimlerin sunduğu hizmet ve bilgilere yönelik geribildirim olanağı sağlayan yerel yönetim azlığı
Halkın yerel yönetimlere olan güveni artar.	Bürokratik engeller
Sunulan hizmetlerde verimlilik, etkinlik ve hız sağlanır. Bürokrasi ve evrak yoğunluğu azalır.	Bilgi ve teknik eleman eksikliği nedeniyle yeniden yapılanma programlarına, e-dönüşüm politika ve projelerine yönelik isteksizlik

Rüşvet ve yolsuzluk azalır. Hesap veren ve şeffaf bir yönetim gelişir.	Personelin bilgi eksikliği ve yeniliklere olan direnci
Merkezi yönetim ve yerel yönetim arasında iletişim ve bilgi paylaşımı artar.	Yöneticiler arası anlaşmazlıklar

Kaynak: Çakır, 2015: 9-10'dan yararlanarak tarafımızca oluşturulmuştur.

E-belediyeçilik, farklı ülkelerde ve şehirlerde çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. Dijital dönüşümün, topluma yansımaları bağlamında en önemli göstergelerden biri Birleşmiş Milletler e-Katılım Endeksidir. Ülkelerin kendi e-Devlet programları vasıtasıyla sunulan bilgi ve hizmetlerin kalitesini ve kullanılabilirliğini ölçen endeks değerleri 0 ile 1 arasında oluşmaktadır. Birleşmiş Milletler, bu endeks ile ilgili yaptığı çalışmaların sonuçlarını iki yılda bir açıklamaktadır. 2022 yıllarına ait verilere göre Japonya ilk sırada yer almaktadır. Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Tayland ile birlikte 18. sıradadır(United Nations, 2022). Dünya genelinde e belediyeçilik uygulamalarının çok başarılı örnekleri her geçen gün çoğalmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır.

Japonya'nın en büyük ve kalabalık şehri olan başkent Tokyo'da hizmet veren Tokyo Belediyesi'nin resmi web sitesinde sunulan hizmet portalları ile vatandaşlar, çeşitli işlemleri çevrimiçi olarak gerçekleştirebilmektedir. Bu portallar, adres değişikliği, nüfus kaydı güncellemeleri, vergi ödemeleri, sağlık sigortası işlemleri ve daha fazlasını içermektedir. Belediyenin sağladığı e hizmetler ile işletmeler, Tokyo'da faaliyet göstermek için gerekli izinleri ve belgeleri alma aşamasında çevrimiçi başvuru yapabilirler. Ayrıca Tokyo'da sağlık hizmetlerine erişim, sağlık sigortası işlemleri ve tıbbi randevu sistemleri çevrimiçi olarak kullanılabilir. Eğitim kaynaklarına ve kültürel etkinliklere çevrimiçi erişim bulunur. Tokyo Belediyesi, öğrencilere ve ailelere eğitim kaynakları ve kütüphane hizmetlerini web sayfası aracılığı ile ulaştırır. Tokyo'da toplu taşıma sistemleri hakkında bilgi ve güncel trafik durumu da çevrimiçi olarak sunulmaktadır(Tokyo Metropolitan Government).

Güney Kore'de bulunan Seul, akıllı şehir teknolojilerini yaygın bir şekilde kullanan önde gelen bir e-belediyeçilik örneğidir. Belediye, akıllı telefon uygulamaları aracılığıyla trafik bilgilerini, hava durumu güncellemelerini ve toplu taşıma bilgilerini vatandaşlara sunar. Ayrıca Seul Belediyesi, çevrimiçi sağlık hizmetleri, eğitim kaynakları ve çevre bilincini artırmak için dijital platformlar geliştirmiştir. Seul yönetim birimleri, acil durumların hızlı bir şekilde iletilmesi için akıllı telefon uygulamaları ve SMS bildirimleri kullanır. Seul Belediyesi, vatandaşların bütçe tahsisine ve projelerin belirlenmesi aşamasına katılımını teşvik eden mekanizmalar kullanır. Çevrimiçi anketler ve katılımcı platformlar aracılığıyla vatandaşlar, şehir gelişimine katkıda bulunabilirler. Seul Belediyesi, açık veri platformları oluşturarak kamu verilerini vatandaşlarla paylaşır. Bu, şehir yönetiminin daha şeffaf ve hesap verebilir olmasına katkı sağlar. Seul, çevre dostu enerji üretimi ve enerji verimliliği konularında dijital çözümler kullanarak, yeşil enerji kaynaklarına yatırım yapar ve enerji tüketimini izler(Seoul Metropolitan Government).

Hollanda Amsterdam, çevreci ve sürdürülebilir e-belediyeçilik uygulamaları ile öne çıkar. Amsterdam, enerji verimliliği, atık yönetimi ve yeşil alanların geliştirilmesi gibi sürdürülebilirlik konularında dijital çözümler kullanmaktadır. Ayrıca, çevrimiçi vergi ödemeleri, izin ve ruhsat işlemleri ve belediye hizmetlerine çevrimiçi erişim sağlanmaktadır. Şehirdeki park yerleri için rezervasyonları ve ödemeleri de çevrimiçi olarak yapılabilmektedir. Amsterdam yönetimi, çeşitli açık veri setlerini halka sunan bir açık veri portalı işletir. Bu portal, veri bilimcileri, araştırmacılar ve geliştiriciler için faydalıdır ve şehirle ilgili bilgilerin kullanılabilirliğini artırır. Amsterdam'daki eğitim kurumlarına ve kültürel etkinliklere dair bilgiler, Amsterdam yönetimi'nin web sitesinde yer alır. Ayrıca, öğrenci bursları ve eğitim kaynaklarına erişim de çevrimiçi olarak sağlanır. Amsterdam'da yaşayanlar, sağlık hizmetlerine ve doktor randevularına çevrimiçi olarak erişebilirler. Ek olarak sağlık sigortası ve sağlık hizmetleri hakkında bilgiler de sunulur. Amsterdam yönetimi, çeşitli dijital platformlar aracılığıyla vatandaşların şehir yönetimi ve politika oluşturma süreçlerine katılımını teşvik eder. Anketler, çevrimiçi toplantılar ve geri bildirim formları ile vatandaşlar düşüncelerini paylaşabilirler(City of Amsterdam).

Estonya'nın başkenti Tallinn, dünya genelinde e-belediyeçilik konusunda öne çıkan çalışmalar gerçekleştirmiştir. Şehir, 2005 yılında dijital kimlik kartlarını vatandaşlarına dağıtarak, vatandaşların birçok hizmete çevrimiçi erişimini kolaylaştırmıştır. Vatandaşlar, bu kimlik kartlarıyla oylama yapabilir, resmi belgeleri imzalayabilir ve sağlık kayıtlarına erişebilirler.E-Eğitim ve Kütüphane Hizmetleri alanında Tallinn, eğitim kaynaklarına ve dijital kütüphane hizmetlerine çevrimiçi erişim imkânı sunmaktadır. E-Sağlık Hizmetleri ile Tallinn şehri, çeşitli sağlık

hizmetlerine çevrimiçi erişimi desteklemektedir. Ulaşım alanında ise toplu taşıma biletleri çevrimiçi olarak satın alınabilir ve kullanılabilir. Şehirdeki ulaşım sistemleri hakkında güncel bilgiler ve yolculuk planlaması çevrimiçi olarak sunulmaktadır. Tallinn yönetimi, izin başvuruları, vergi ödemeleri ve diğer belediye hizmetlerinin çevrimiçi olarak sunulmasını teşvik etmektedir. Web sitesi incelendiğinde yönetimin, vatandaşların şehir yönetimi ve politika oluşturma süreçlerine katılımını teşvik ettiği görülmektedir. Ek olarak dijital platformlar aracılığıyla anketler ve geri bildirimler alınabilir. E-Turizm ve E-Rehber modülleri ile Tallinn, turistlere yönelik dijital rehberler ve uygulamalar da sunmaktadır(Tallin).

Finlandiya Helsinki Belediyesi, Helsinki şehrinin vatandaşlarına ve işletmelere çeşitli e-hizmetler sunarak şehir yönetimini daha etkili ve erişilebilir hale getirmektedir. Helsinki Belediyesi, çevrimiçi hizmet portalı çeşitli hizmetlerin tek bir yerden yönetilmesini ve kişiselleştirilmiş bilgilere erişimi sağlamaktadır. Helsinki'deki vatandaşlar, belediyenin sunduğu e hizmetler üzerinden çeşitli resmi işlemleri gerçekleştirebilme imkânına sahiptir. Bu işlemler arasında adres değişikliği bildirimini, nüfus kaydı güncellemeleri, pasaport başvuruları ve izin başvuruları yer alır. İşletmeler de, iş belgeleri ve izinleri için online başvurular yapabilirler. Helsinki Belediyesi, iş dünyasını desteklemek için çeşitli dijital hizmetler sunmayı görev edinmiştir. Belediyenin sunduğu hizmetlerden bir diğeri Helsinki'deki eğitim kaynaklarına erişim sağlanmasıdır. Ebeveynler ve öğrenciler, okullar, kaynaklar ve eğitim etkinlikleri hakkında bilgi alabilirler. Helsinki'deki sağlık hizmetlerine erişim, sağlık randevuları ve sağlık sigortası işlemleri çevrimiçi olarak yapılabilir. Ayrıca, sağlık hizmeti veren kuruluşlar hakkında bilgiler çevrimiçi olarak sunulur. Helsinki Belediyesi, açık veri platformları aracılığıyla kamu verilerini halka açar. Bu, geliştiricilerin ve araştırmacıların veri analizi ve uygulama geliştirmesi için kaynaklara erişmelerini kolaylaştırır ve şehir yönetiminin şeffaf olmasına katkı sağlar(City of Helsinki).

ABD New York City, büyük bir metropol olarak dijital belediyecilik uygulamalarını geniş bir yelpazede sunar. Belediye, çevrimiçi bina izinleri, kamu sağlığı verilerinin çevrimiçi erişimi ve acil durum bildirim sistemleri gibi hizmetlere ulaşımı mümkün kılmıştır. Ayrıca, şehir yönetimini daha şeffaf hale getirmek için açık veri platformları mevcuttur. New York City'nin e-belediye hizmetleri arasında; online vergi ödemeleri hizmeti, online izin ve ruhsat başvuruları, açık veri ve haritalar, acil durum bildirimleri, toplu taşıma bilgileri, sağlık ve insan hizmetleri, eğitim ve kütüphane hizmetleri, istihdam hizmetleri sayılabilir(The Official Website of the City of New York).

Sao Paulo Belediyesi, Brezilya'nın en büyük şehri olan Sao Paulo'da çeşitli e-belediye hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetler, şehir sakinlerinin günlük yaşamlarını kolaylaştırmak, şehir yönetimini daha verimli hale getirmek ve vatandaşların çeşitli işlemleri çevrimiçi olarak yapmalarına olanak tanımak için tasarlanmıştır. Sao Paulo Belediyesi'nin resmi web sitesi, vatandaşların ve işletmelerin çeşitli hizmetlere ve bilgilere erişimine olanak sağlamaktadır. İşletmeler, Sao Paulo'da faaliyet göstermek için gerekli izinleri çevrimiçi başvuru yaparak alabilir ve çeşitli belgelere çevrimiçi ortamda ulaşabilirler. Belediyenin oluşturduğu portallar ile sağlık hizmetlerine erişim, sağlık randevuları ve sağlık sigortası işlemleri çevrimiçi olarak yapılabilir(Camara Municipal de Sao Paulo).

Arjantin'in başkenti ve en büyük şehri olan Buenos Aires, katılımcı bütçeleme ve vatandaşların şehir gelişimine katkıda bulunmalarını teşvik eden dijital platformlar kullanır. Şehir yönetimi, çevrimiçi anketler, görüşme toplantıları ve interaktif haritalar aracılığıyla vatandaşların fikirlerini ve önerilerini alır. Buenos Aires, e-belediye hizmetlerini geniş bir yelpazede sunmaktadır. Belediye, çeşitli hizmetler için online randevu sistemi sunar. Ayrıca izinler, ruhsatlar ve diğer belediye hizmetleri için çevrimiçi başvuruları kolaylaştırır. Buenos Aires Belediyesi, eğitim kaynaklarına ve kültürel etkinliklere çevrimiçi erişim sağlar. Şehirdeki trafik koşulları ve toplu taşıma bilgileri çevrimiçi olarak sunulur. Site aracılığı ile sağlık hizmetlerine erişim, sağlık randevu işlemleri ve sağlık hizmeti veren kuruluşlar hakkında bilgi edinimi mümkündür. Buenos Aires sakinleri, e-belge ve dijital imza hizmetlerinden de yararlanmaktadır. Belediye tarafından turistler için çevrimiçi rehberler, etkinlikler ve şehirdeki turistik yerler hakkında bilgilendirici içerikler de sunulmaktadır. Ayrıca belediyenin tahsil ettiği vergiler, su faturaları ve diğer ödemeler için online ödeme seçeneklerine ulaşım sağlanmaktadır(City of Buenos Aires).

Singapur, akıllı şehirlerin önde gelenlerinden biri olarak kabul edilir ve e-belediyecilik uygulamaları bu ününü destekler. Şehir, trafik yönetimi, park alanları rezervasyonu ve kamusal hizmetlere çevrimiçi erişim konularında yenilikçi çözümler sunar. Bu hizmetler, şehirdeki dijital dönüşümün bir parçası olarak sürekli olarak geliştirilmekte ve güncellenmektedir. Singapur, toplu taşıma sistemini optimize etmek için akıllı kartlar ve mobil

uygulamalar kullanmaktadır. Vatandaşlar, otobüs ve metro seferlerini takip edebilirler, biletlerini çevrimiçi olarak satın alabilmektedir. Singapur'un "SingPass" adlı dijital kimlik doğrulama sistemi, vatandaşların yönetim hizmetlerine çevrimiçi erişimini sağlar. Bu portal, vergi ödemeleri, vatandaşlık başvuruları, izinler ve daha fazlasını içermektedir. Singapur'da vatandaşlar, sağlık kayıtlarını ve reçetelerini çevrimiçi olarak yönetebilmektedir. E-reçete sistemleri, eczanelerle entegre edilmiştir. Eğitimciler ve öğrencilerin, Singapur Eğitim Bakanlığı'nın çevrimiçi kaynaklarına erişimi mümkündür. Bu kaynaklar, öğrencilere ve öğretmenlere çevrimiçi eğitim materyali sunar. Singapur'da, çeşitli ödemeler ve vergi işlemleri çevrimiçi olarak gerçekleştirilebilmektedir. Vergi beyanları ve ödemeler için online platformlar sunulmaktadır. Singapur, çevre dostu uygulamaları teşvik etmekte ve sürdürülebilirlik hakkında bilgilendirici içerikler sunmaktadır. Vatandaşlar, enerji verimliliği ve yeşil bina standartları gibi konularda bilgi alabilmektedir. İşletmeler, ticaret belgelerini ve izinleri alabilmek için çevrimiçi olarak başvuruda bulunabilmektedir. Singapur, işletmelerin büyümesini desteklemek için dijital iş destek hizmetleri de sunmaktadır(Municipal Services Offices of Singapur).

Berlin, Almanya'nın başkenti ve en büyük şehirlerinden biri olarak, e-belediye hizmetlerini geniş bir yelpazede vatandaşlara ulaştırmayı amaç edinmiştir. Şehir yönetimi, teknolojiyi kullanarak vatandaşların günlük yaşamlarını kolaylaştırmayı ve şehrin yönetimini daha etkili hale getirmeyi planlamaktadır. Online İşlem Merkezi (Bürgeramt) ile Berlin Belediyesi, vatandaşların çeşitli resmi işlemleri çevrimiçi olarak yapmalarını sağlamıştır. Bu işlemler arasında adres değişikliği bildirimini, nüfus kaydı güncellemeleri ve diğer belediye hizmetleri bulunur. Eğitim ve Kültür Hizmetleri incelendiğinde şehirdeki eğitim kurumlarına ve kültürel etkinliklere dair bilgiler, Berlin Belediyesi'nin web sitesinde yer almaktadır. Eğitim kaynaklarına ve kütüphane hizmetlerine çevrimiçi erişim mümkündür. Berlin'de sağlık hizmetlerine erişim, sağlık randevuları ve sağlık sigortası işlemleri çevrimiçi olarak yapılabilir. Berlin'de toplu taşıma biletleri ve güzergah bilgileri çevrimiçi olarak satın alınabilmektedir. Ayrıca trafik koşulları ve yol kapanmaları gibi güncel bilgilerde çevrimiçi olarak paylaşılmaktadır. Berlin'deki işletmeler, iş belgeleri ve izinlerini çevrimiçi başvuru yaparak elde edebilmektedir. Berlin Belediyesi, iş dünyasını desteklemek için çeşitli dijital hizmetler de sunmaktadır. Berlin Belediyesi, vatandaşların çeşitli hükümet hizmetlerine çevrimiçi erişimini sağlayan bir portal işletmektedir. Bu portal, vergi beyanları, izin başvuruları ve diğer kamu hizmetleri için kullanılır. Ayrıca açık veri platformları aracılığıyla kamu verilerini halka açar. Bu, incelenen diğer belediyelerde olduğu gibi geliştiricilerin ve araştırmacıların verileri kullanarak çeşitli uygulamalar ve analizler geliştirmelerine de olanak tanır. Berlin Belediyesi, öğrenciler için oturma izni ve kalıcı ikamet izni başvurularının internet üzerinden yapılmasına yardımcı olmaktadır. Ek olarak, festivaller, müzeler, sergiler, açık hava etkinlikleri ve yüzme havuzları modülleri ile ilgili bilgilendirmeler yapmaktadır(The Official Website of Berlin).

Fransa Paris Belediyesi'nin resmi web sitesi, şehirdeki hizmetlere ve etkinliklere erişim imkânı sağlamaktadır. Böylece vatandaşlar ve ziyaretçiler, şehirdeki güncel haberleri, etkinlikleri, ulaşım bilgilerini ve belediye hizmetlerini bu siteden takip edebilmektedir. Ayrıca adres değişikliği bildirimini, nüfus kaydı güncellemeleri ve izin ve ruhsat işlemleri başvuruları gibi resmi işlemler çevrimiçi olarak yapılabilir. Paris Belediyesi, yukarıda yer verilen diğer belediyeler gibi eğitim kaynaklarına ve kültürel etkinliklere çevrimiçi erişim de sağlamaktadır. Keza Paris'te de sağlık hizmetlerine erişim, sağlık randevuları ve sağlık sigortası işlemleri çevrimiçi olarak yapılabilir. Ayrıca, belediyenin web sitesinde sosyal yardım programları ve hizmetleri hakkında bilgi sunulur. E-Turizm modülü ile turistler için Paris'teki önemli yerlerin keşfedilmesine yardımcı olacak dijital rehberler ve bilgilendirici içerikler sunulur. Çevre ve Sürdürülebilirlik alanında Paris, çevre dostu uygulamaları teşvik eden ve sürdürülebilirlik hakkında bilgilendirici içerikler sunan bir belediye web sitesine sahiptir. Bu sitede şehirdeki yeşil alanlar ve çevre projeleri hakkında bilgi verilir. Paris Belediyesi, web sitesi aracılığıyla şehirdeki hava kalitesi de harita eşliğinde vatandaşlara sunulur. Son olarak, site üzerinden sosyal konut yardımı başvurusu yapılabilir ve belediye birimlerine güvenle ilgili şikâyetler iletilebilir(City of Paris).

TÜRKİYE'DE YAŞLILARIN KENT YAŞAMINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Literatürde yaşlılık kavramı üzerinde uzlaşmış tek bir tanım bulunmamakta ve her bilim dalı kendi bakış açısıyla yaşlılığa bir süreç olarak yaklaşmaktadır. Söz gelişi organizmanın yapı ve çalışmasına göre değerlendirilmesi, biyolojik yaşlanma, fonksiyonlarına göre değerlendirilmesi fizyolojik yaşlanma, bireyin doğumdan ölüme kadar takvim yaşına göre değerlendirilmesi ise kronolojik yaşlanma kapsamına girmektedir(Akın, 2006: 85). Öte yandan yaşlılığın hangi yaşta başladığı konusunda da görüş birliği bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler (UN) 60 yaş üstünü yaşlı olarak değerlendirirken, OECD, 65 yaş üstü

insanları yaşlı olarak ifade etmekte ve yaşlıların davranış ve ihtiyaçları değişen, heterojen bir grup olduğunu belirtmektedir (UN, 2015: 13; Baran, 2005: 24). Ayrıca yaşlılığa yönelik algı zaman ve toplumlara göre de değişmektedir. Kimi toplumlarda saygı gösterilen yaşlılar, kimilerinde yük olarak görülmektedir. Türkiye yaşlı nüfusun değerli görüldüğü bir kültüre sahiptir ve aile yaşlıların koruma ve bakımında önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Bununla birlikte insani değerlerin gelişmesi ve nüfusun yaşlanmasıyla birlikte yaşlılara yönelik politikalar ve mevzuatta çeşitlenmektedir (Uyanık, 2017: 80; Berkün, 2020: 12- 18).

Türkiye genç nüfusa sahip bir ülkedir. Bununla birlikte yaşlı nüfus oranı hızla artmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2022 yılı verilerine göre yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, 8 milyon 451 bin 669 kişiden oluşmaktadır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %9,9 olup, bunun %44,4'ünü erkek nüfus, %55,6'sını ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Öte yandan yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında ise %25,6 olacağı öngörülmektedir. Dünya nüfusunun %9,8'ini yaşlı nüfus oluşturmaktadır. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ülke %29,9 ile Japonya'dır. Türkiye ise 184 ülke arasında 66. sırada yer almaktadır(TÜİK, 2022).

Türkiye İstatistik Kurumu 2022 verilerine göre Türkiye'de çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranı, 2022 yılında %14,1 olarak hesaplanmıştır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %10,0 ve üzerinde olduğu il sayısı 52'ye yükselmiştir. En az bir yaşlı fert bulunan hanelerin %57,2'sinin 3 ve daha fazla kata sahip binalarda ikamet ettiği ve oturlan binaların %60,1'inin asansör bulunmayan binalar olduğu tespit edilmiştir. Okuma yazma bilen yaşlı nüfus oranı % 85,6'ya yükselmiştir. Ancak okuma yazma bilmeyen yaşlı kadın nüfus, erkek nüfustan %5,3 kat fazladır. Yaşlı nüfus içerisinde ilkökul mezunu olanların oranı %46,5, ortaokul veya dengi okul mezunu olanların oranı %8,5, lise veya dengi okul mezunu olanların oranı %8,6 ve yükseköğretim mezunu olanların oranı ise %7,9'dur. Yaşlı nüfusun yoksulluk oranı %11,4 olup, bu oran kadınlarda daha yüksektir. Yaşlı nüfusun %31,6'sı evde bakım hizmeti olarak yaşamak istemektedir. Yaşlı nüfusun %55'i çocukları tarafından haftada birkaç kez ziyaret edilmektedir. Mutlu olduğunu belirten yaşlı nüfus oranı %57,7, mutluluk kaynağını aileleri olarak gören yaşlıların oranı ise %59,5'tir. İnternet kullanan yaşlı nüfus oranı ise %36,6 olarak saptanmıştır(TÜİK, 2022). Verilerden de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak yaşanan çeşitli sorunlar karşısında hazırlıklı olduğunu söylemek güçtür. Konu ile ilgili olması gereken çalışmaların hâlihazırda yapılmaması ve bu gecikmeye bağlı olarak gelecekte, daha büyük sorunlarla karşılaşılabilmesi muhtemeldir(Yel, 2014: 39). Özellikle e devlet ve bir uzantısı olan e belediye hizmetlerinin yaygınlaşması yaşlı kullanıcılar açısından ek tedbir ve faaliyetleri gerektirmektedir.

Türkiye'de aile bireyleri arasındaki bağ günümüzde de kuvvetlidir. Bu durum yaşlıların yaşam alanlarını belirleme tercihlerine de yansımaktadır. Gelişmiş ülkelerden farklı olarak Türkiye'de yaşlı bireylerin çocukları ile aynı ya da yakın evlerde yaşama eğilimi yüksektir. Bu tercihte, yaşlı ve çocukları açısından sosyal ve ekonomik avantajların bulunması etkilidir (DPT, 2007: 11). Kadının çalışması ile çocuklarının bakımı için kurumların yetersiz ve pahalı olması nedeniyle yaşlı aile büyüklerinden çocuk bakımı konusunda destek alınması, yaşlı aile büyüklerinin bakımı için ailenin dışarıdan desteği kabul etmemesi bu nedenler arasında öne çıkanlardır. Öte yandan kentlerde istihdam olanaklarının yüksek olması, özellikle genç nüfusun kırsal kesimlerden kentlere göç etmesini hızlandırmış ve bu nedenle Türkiye'de kırsal kesimde yaşlı nüfus yoğunlaşmıştır. Ancak Türkiye'de kırsal kesimlerde gerekli sağlık hizmetlerinin yetersizliği, eğitim sorunları, iletişim altyapı eksiklikleri, ısınma ve kimi bölgelerde aydınlanma sorunları, karayolları ulaşım ağındaki eksiklikler ve erişilebilirlik sorunları mevcuttur(DPT, 207: 36). Bu sorunlar kırsal bölgelerde yaşayan yaşlıları olumsuz şekilde etkilemekte ve kente göç etmek zorunda bırakmaktadır. Kentlerde işverenler tarafından talep edilmeyen işgücü sınıfına giren yaşlılar, ciddi ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlar yaşamaktadır(Türkan & Sezer, 2017: 37). Ayrıca toplumsal kaynaklara ulaşmada güçlük, ayrımcılık, ihmal ve istismarda yaşlıların karşılaştığı önemli sorunlardandır(Türkan, 2021: 9). Çünkü iş ve kent yaşamının yoğun temposu içerisinde gençler kente göç eden yaşlı ailelerine yeterli zamanı ayıramamakta, ilgi ve yardım konusunda yetersiz kalmalarına rağmen kültürel nedenlerle kurumsal bakıma mesafeli yaklaşmaktadır. Türkiye'de kurumsal bakım, hem yaşlılar hem de yaşlı yakınları açısından en son seçenek olarak görülmektedir(Dural & Con: 491).

İçinde yaşanan mekân, sadece fiziksel özellikleri ile değil, sosyal ve psikolojik boyutta da mekânda yaşayan insanlar üzerinde izler bırakmaktadır. Yaşlı bireyler perspektifinden yaşanan mekân; aktif bir yaşam sürebilme, bağımsız olma, güvende ve mekâna ait hissetme imkânı sunmakta ya da bunu sağlayamayarak yaşlıları günlük yaşamdan dışlamaktadır. Diğer bir ifade ile mekân, yaşlı bireylerin gündelik hayat pratikleri ve dolayısıyla

sosyal yaşamlarını yakından etkileyen bir ögedir. Farklı mekânlarda yaşlanmanın yaşlılık deneyimi üzerinde nasıl bir etki yarattığı üzerine akademik çalışmalar artırılmalıdır(Işıkoğlu, 2013: 5430). Çalışma sınırları dahilinde konuya kent özelinde yaklaşılmaya çalışılmaktadır.

Toplumun her kesimi gibi yaşlıların bireysel ve toplumsal yaşamlarında önemli değişikliklere neden olan kentleşme, öncelikle ekonomik boyutta etkilerini hissettirmektedir. Kent yaşamının daha maliyetli olması yaşlıları gelir yetersizliği ile karşı karşıya bırakmakta, gelir getirici faaliyetlere giremeyen yaşlılar ise aile veya devlet desteğine muhtaç kalmaktadır. Bu durum yaşlılarda aile ve toplum karşısında özgüven ve saygınlık kaybı yaratmakta, onları yalnızlaştırmaktadır(Kurtkapan, 2018a: 79). Özellikle büyük kentlerde yardıma muhtaç çok sayıda yalnız yaşayan yaşlı bulunmaktadır(Durgun – Tümerdem, 1999:119). Devlet, 2022 sayılı kanun ile 65 yaş üstü hiç güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi yaşlılara gelir desteğinde bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de bu vb. uygulama ve politikalar daha çok yaşlı yoksulluğunu ortadan kaldırmaya değil, hafifletmeye yöneliktir(Sarı, 2021: 165). Bununla birlikte 2000’li yıllar kamu yönetimi anlayışını değiştirmiş, yerel yönetimlerin sosyal politika anlayışını zenginleştirmiştir. Günümüzde tüm yerel yönetimler sosyal yardım hizmetlerini çeşitlendirerek, daha programlı ve sistematik olarak yürütmektedir(Tınar, 2019: 17). Yerel yönetimlerin yaşlılara sunduğu hizmetler arasında aynı (gıda, yakacak, ilaç vb.) ve nakdi yardımlar, sağlık ve evde bakım hizmeti bulunmaktadır.

Yaşlıların kentlerde yaşadığı diğer bir sorun alanı ulaşımdır(Şentürk & Altan, 2015: 283). Türkiye; kentleri yoğun göçe bağlı olarak hızla büyüyen, gelişmekte olan bir ülkedir. Buna bağlı olarak hızlı kentleşmenin yol açtığı pek çok kentsel sorun, Türkiye’de de yaşanmaktadır. Kent hizmetlerine erişim, çoğu zaman kent içi trafik tıkanıklıklarına neden olmakta, kullanılan toplu taşıma araçları talebi karşılayamamaktadır. Kentte yaşayanlar, gidecekleri yere ulaşabilmek için, maliyetlere katlanmakta, çoğu zaman uzun süre toplu taşıma aracının gelmesini beklemekte ve ayakta seyahat etmek durumunda kalmaktadır. Ayrıca toplu taşıma araçlarının önemli bir bölümü erişilebilirlik açısından uygun standartlarda değildir. Birçok yaşlı toplu taşıma araçlarını kullanamamakta ya da kullanırken zorluk yaşamaktadır. Ancak toplu taşıma araçlarının yaşlılar için ücretsiz ya da indirimli olması, ilk koltukların yaşlılara tahsis edilmesi için uyarıcı levhalar kullanılması olumlu gelişmeler arasındadır (Yıldırım, 2011: 991).

Binalar, cadde, kaldırım ve kent yolları da bütünüyle erişilebilirlik açısından uygun standartlarda değildir(Tutal & Üstün, 2009: 5). Bu durum hareket kısıtlılığı olan diğer bireyler gibi yaşlıların da günlük yaşantılarını sürdürebilmesinde büyük sorunlara neden olmaktadır. Alış veriş yapma, sağlık kontrollerini gerçekleştirme, kent hizmetlerinden yararlanma, dini ibadethanelere gitme, arkadaş ve aile ziyaretlerinde bulunma yapıları çevredeki engeller nedeniyle pek çok yaşlı için çok zor ya da imkânsız etkinlikler arasındadır. Bu durum yaşlıları diğer bireylerden yardım almaya ya da mümkünse yeni teknolojileri kullanmaya yöneltmektedir. Ayrıca ulusal düzeyde devam eden Vefa Destek Programı ile 60 yaş ve üzeri evlerinden çıkamayan ve ihtiyaçlarını karşılayacak kimsesi bulunmayanlara Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı eliyle oluşturulmuş vefa destek grupları yardımcı olmaktadır. Yerel yönetimler boyutunda da benzer uygulamalar mevcuttur.

Hızlı kentleşmenin ivme kattığı toplumsal değişim, kuşaklararası çatışmayı da artırmış, gençler ve yaşlıların görüş ve değer yargıları arasında mesafeler daha da açılmıştır. Sadece giyim, beslenme biçimi gibi maddi kültür boyutunda değil, din, inanç, değer yargıları ve manevi kültür boyutunda da farklılıklar kent mekânlarına yansımıştır. Bu yansıma yaşlıların dışlanma, marjinalleşme ve ötekileşme gibi istenmeyen muameleler görmelerine neden olmuştur(Kurt vd., 2010: 36). Yaşlılara yönelik ve yaşlıların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen fiziksel, psikolojik veya duygusal nitelikte gerçekleştirilen kasıtlı veya kasıtsız davranışlar yaşlı istismarıdır ve insan haklarına aykırıdır. Yaşlı ihmali ise yaşlı istismar türlerinden biri olup, kişilerin yaşlı bireylere karşı sorumluluklarını reddetmesi veya yerine getirememesi durumudur. Yaşlı istismar ve ihmalinin ortaya çıkmasına neden olan riskler arasında, aile yapısının değişip çekirdek aile sayısının artması, yaşlıların rol ve statü kayıpları, yoğun iş ve yaşam koşulları nedeniyle yaşlı bireylere gerekli ilgi ve özenin gösterilememesi sayılabilir. Kalabalık kentler yaşlı istismar ve ihmali açısından daha riskli mekânlardır(Işıkoğlu, 2023: 5431-5432). Yaşlılara yönelik olarak geliştirilen ve çeşitlenen sosyal içerme politikaları da bu sorunla mücadele içindir. Yerel yönetimler boyutunda da sosyal ve kültürel etkinlikler sunulmaktadır. Bu kapsamda yaşlıların beğenisine uygun konserler, tiyatro ve sinema gösterileri düzenlenmekte, yaşlılara özel gün ve yaşlılık haftası kutlanmakta, kültürel etkinlikler ve geziler yapılmaktadır. Ancak yerel yönetimler boyutunda sunulan sosyal ve kültürel hizmetler illere göre farklılıklar göstermekte, gelişmiş kentlerde sunulan hizmetler yoğunluk göstermektedir(Kurtkapan, 2018b: 40-41).

Yaşlı bireyler yeni teknolojilere uyum sürecinde de önemli zorluklar yaşamaktadır. Kentler yeni teknolojilerin öncelikle kullanıldığı mekânlar olmalarından dolayı buralarda yaşayan yaşlılar kırsal kesimde yaşayanlara göre daha avantajlıdır. Ancak yeni teknolojilerin kullanılabilmesinde yaşlıların eğitim düzeyi ve yaşı belirleyici olmaktadır (Işıkoğlu, 2013: 5433-5434). Keza ülkelerin gelişmişlik düzeyi yükseldikçe yaşlıların bilgisayar ve iletişim teknolojilerine yatkınlığı da artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, yaşlılar üzerine yapılan araştırma bulgularına göre yaşlılarda "teknoloji fobisi" bulunmaktadır. Yaşlıların önemli bir bölümü, çeşitli elektronik cihazları, bilgisayarları, ATM makinelerini kullanamamakta ya da kullanırken zorlanmakta, telefonlarından kısa mesaj gönderememekte veya gönderirken sorun yaşamaktadır (Kalınkara & Sarı, 2018: 2). Ayrıca teknoloji hızla geliştiğinden yaşlılar, bu değişimi takip edip benimsemekte daha büyük zorluklar yaşamaktadır. Bununla birlikte gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'de 2009 yılında yapılan bir araştırma yeni teknolojilerin yaşlılar tarafından benimsenme oranının umut verici olduğunu ortaya koymuştur (Ekici & Gümüş, 2016: 27). Genellikle yaşlıların günlük rutinleriyle uyumlu teknolojileri öğrenme çabaları daha yüksek olmaktadır (Uysal, 2020: 44). Bu durum devlet kurumlarıyla olan ilişkilerinde de görülmektedir. Türkiye'de 2007'de yayınlanan bir araştırma bulgularına göre genç katılımcıların interneti çok sık kullanmalarına rağmen e devlet hizmetlerinden yararlanma açısından gençler ve ileri yaşta olanlar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Saruç, 2007: 191). Bir diğer araştırmada ise yaşlı katılımcılar; Türkiye'de e devlet hizmetlerinin yaygınlaşmasında, bilgi ve iletişim teknoloji kullanım becerisinin kazandırılması ve kullanım zorluklarının giderilmesinin önemi ile kurum web sitelerinin güvenilirliğinin sağlanması üzerinde durmuşlardır (Karaca & Özgüler, 2012: 17).

Türkiye'de kentlerde kırsal alanlara göre çok daha farklı özelliklerde yaşlı birey yaşamaktadır. Bu farklılık yaşlı bireylerin gereksinimlerini de farklılaştırmaktadır. Ancak yaşlıların gereksinimleri ve kent yaşamında karşılaştıkları sorunlar konusunda veri ve bilgi eksikliği bulunmaktadır. Bu durum yaşlılara yönelik geliştirilen politikaların hayata geçirilmesini de olumsuz yönde etkilemektedir (Şentürk & Altan, 2015: 13). Yaşlıların yaşam kalitesiyle ilgili standartların yükseltilmesinde merkezi yönetim yanında yerel yönetimlere de önemli görevler düşmektedir. Öte yandan halka en yakın yönetsel birim olan yerel yönetimler, yaşlılara yönelik veri ve bilgi toplanmasında doğrudan rol üstlenebilirler (İçli, 2017: 68).

BURSA YILDIRIM BELEDİYESİNDE YAŞLI VATANDAŞLARIN E BELEDİYE HİZMETLERİNE ERİŞİMİ

Bursa, 2022 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 3 milyon 194 bin 720 nüfusa sahip gelişmiş illerindedir. Sahip olduğu coğrafi konumu, verimli ovası, doğal güzellikleri, tarihi değerler ve gelişen sanayisi de Bursa'nın gelişmesi ve hızla göç alarak büyümesinde etkilidir. Bursa'da 17 ilçe bulunmaktadır ve araştırmanın yürütüldüğü Yıldırım ilçesi Bursa'nın Osmangazi ilçesinden sonra nüfusu en kalabalık ikinci ilçesidir. Yıldırım ilçe nüfusu 2022 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 655 856'dır. Nüfusun % 50,31'i erkek, % 49,69'u ise kadındır. 1987 yılında Bursa, Büyükşehir Belediyesi statüsü almış ve merkezde Osmangazi, doğuda Yıldırım ve batıda Nilüfer olmak üzere üç merkez ilçe Belediyesi oluşturulmuş ve 1989 yerel seçimleri ile fiili olarak belediyelerde faaliyetler başlamıştır. Batıda Gökdere Vadisi, doğuda Kestel ve Gürsu İlçeleri, güneyde Uludağ etekleri ve kuzeyde Bursa ovası Yıldırım Belediyesi'nin sınırlarını oluşturmaktadır (Bursa Yıldırım Belediyesi).

Bursa Yıldırım Belediyesi, e belediye hizmetleri kapsamında web sitesi ve 444 16 02 numaralı iletişim merkezi üzerinden talep, öneri ve şikâyetleri almaktadır. Ayrıca borç ödeme, ödeme bilgilerini görüntüleme, proje başvurusunda bulunma, yapılandırma başvurusu yapma, işyeri ruhsat ön başvurusunda bulunma, belge doğrulama işlemleri de e belediye sistemi üzerinden yapılabilmektedir. E devlet şifresi ve vatandaşlık numarası ile sisteme giriş sağlanabilmektedir. Yine e belediye hizmeti kapsamında bilgi ve belge talebi de mümkündür. Bursa Yıldırım Belediyesi bünyesinde bilgisayar kullanımına yönelik eğitimler de düzenlenmektedir.

Çalışmanın alan araştırması kapsamında öncelikle Bursa Yıldırım Belediyesi ile görüşülerek belediye bünyesinde yaşlılara yönelik devam etmekte olan çalışmalar hakkında bilgi alınmıştır. Ayrıca Bursa Yıldırım Belediyesi ilçe sınırları içerisinde yaşayan ve gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen yaşlılarla gönüllülük esasına uygun olarak yapılan görüşmelerle Bursa Yıldırım Belediyesi, e belediye hizmetlerine yönelik yürütülen çalışmalara dair görüş ve önerileri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında Bursa Yıldırım Belediyesi Sosyal Hizmet Müdürlüğü ile 2023 yılı Ekim ayında görüşme gerçekleştirilmiş ve belediyenin yaşlılara yönelik hizmetleri hakkında bilgi edinilmiştir. Bursa Yıldırım

Belediyesi, merkezi yönetim ve Bursa Büyükşehir Belediyesi ile işbirliği içerisinde yaşlılara yönelik çeşitli hizmetler sunmaktadır. Ayrıca bizzat Bursa Yıldırım Belediyesi tarafından yaşlılara sunulan hizmetler de bulunmaktadır. Bursa Yıldırım Belediyesi hizmette Sosyal Belediyecilik anlayışı ile her yaş grubun ihtiyaçlarına yönelik sosyal, kültürel faaliyetlerin yanında iyileştirici, geliştirici, kolaylaştırıcı hizmetler de sunmaktadır. İlçe sınırları içerisinde ihtiyaç sahibi tüm vatandaşlara hizmetler verilmekte, yaşlıların genel yapılan faaliyetlere ek bazı farklı ihtiyaçları da karşılanmaktadır, Bu hizmetler şu şekilde sırlanabilir;

- Yıldırım Beyazıt Aşevi: Kimsesiz gelir durumu zayıf (yemek hazırlayamayan) yaşlıların evine teslim yemek servisi hizmeti sağlanmaktadır.
- Kırıcılar Aile Konağı: Çeşitli sebeplerle evsiz olan ailelere ve yaşlılara kalıcı barınma imkanları sağlanıncaya kadar geçici olarak barınma, beslenme ve giyim desteğinde bulunmaktadır. (Huzurevi veya bakım evine yerleştirme sürecinde)
- Gelir durumu zayıf ihtiyaç sahibi yaşlılara Gıda Kartı ve giyim desteği verilmektedir.
- Ambulans ile Hasta Nakil Hizmeti sunulmaktadır.
- Hasta Yatağı verilmektedir.
- Tekerlekli Sandalye verilmektedir.
- Yıldırım Kaymakamlığı tarafından yürütülen evde bakım (temizlik hizmeti) hizmetini desteklemek amacı ile işbirliği kapsamında araç ve personel desteği verilmektedir.
- Yaşlılara yönelik verilen hizmetlerin hem geri dönüşlerinin kontrolü hem de yaşlıların yalnız olmadıklarını hissettirmek amacı ile ev ziyaretleri yapılmaktadır.

Yaşlıların da diğer yöre halkı gibi web sitesi ve 444 16 02 numaralı iletişim merkezi üzerinden talep, öneri ve şikâyetlerini iletmeleri mümkündür. Bursa Yıldırım Belediyesi bünyesinde yaşlı veri tabanı mevcut değildir. Planlanan hizmetler ise; inşaatı devam etmekte olan ilçe sınırlarındaki engelsiz yaşam merkezimizde Alzheimer hastalarına yönelik Alzheimer Okulu Hobi Merkezi, Gündüz bakım odaları, psikolojik danışmanlık ve çeşitli kültürel hizmetler verilmesi olarak sıralanabilir.

Alan araştırmasının ikinci bölümünde Bursa Yıldırım Belediyesi ilçe sınırları içerisinde yaşayan ve gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen yaşlılarla gönüllülük esasına uygun olarak yapılan görüşmelerle Bursa Yıldırım Belediyesi, e belediye hizmetlerine yönelik yürütülen çalışmalara dair görüş ve önerileri öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın evrenini Bursa Yıldırım Belediye sınırları içerisinde yaşayan 65 ve üzeri yaş grubunda olan vatandaşlar oluşturmaktadır. Örneklem ise, Bursa Yıldırım Belediye sınırları içerisinde yaşayan 65 ve üzeri yaş grubunda olan vatandaşlar arasında tesadüfi örnekleme ile seçilmiş toplam 280 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada anket tekniği kullanılmış ve kullanılan anket formu, literatür taramasından yararlanılarak, araştırmanın amacına uygun olarak tarafımızca geliştirilmiştir. Anket araştırmacı tarafından uygulanıp sonuçlar SPSS 18 paket programından yararlanılarak istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Anket formu, demografik özellikleri, e belediye hizmetlerini konu alan 5’li likert tipi soruları ve açık uçlu soruları içermektedir. Katılımcılar ankette yer alan likert tipi sorularda, her bir ifadeyi “kesinlikle katılmıyorum – katılmıyorum – kararsızım – katılıyorum - kesinlikle katılıyorum” gibi beş kategoriden biriyle sınıflandırmıştır. Soru formunda 3 demografik, 8 likert tipi ve 4 açık uçlu soru bulunmaktadır.

Araştırmaya katılanların 138’i (%49,3) kadın, 142’si (% 50,7) ise erkektir. 223 kişi (% 79,6), 65-70 yaş aralığında, 29 kişi (% 10,4), 70-80 yaş aralığında ve 28 kişi ise (% 10) 80 ve üzeri yaşta. 152 katılımcı (% 54,3) lise mezundur. 107 katılımcı (% 38,2) ilköğretim, 21 katılımcı (% 7,5) yükseköğretim mezunudur. Likert tipi sorulara ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmuştur

Tablo 2: Katılımcıların Bursa Yıldırım Belediyesi, E Belediye Hizmetlerine Yönelik Bilgi ve Görüşleri

65 yaş üstü yöre halkının Bursa Yıldırım Belediyesi, e belediye hizmetlerine yönelik yürütülen çalışmalara dair görüş ve önerileri	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katlıyorum		Kesinlikle Katlıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Bursa Yıldırım Belediyesi e belediye hizmetlerinden yararlanmanın yaygınlaşması için teknoloji kullanma becerisinin geliştirilmesi gerekmektedir.	12	%4	15	%5	20	%8	134	%48	99	%35
2. Bursa Yıldırım Belediyesi e belediye hizmetlerinin yararlı ve gerekli olduğu düşüncesindeyim	17	%6	41	%15	55	%20	94	%34	73	%26
3. Bursa Yıldırım Belediyesi web sitesinin güvenilir olduğu düşüncesindeyim.	17	%6	40	%14	65	%24	85	%30	73	%26
4.Bursa Yıldırım Belediyesi e belediye hizmetlerine erişim oldukça kolaydır.	47	%17	60	%22	54	%19	37	%13	82	%29
5. Bursa Yıldırım Belediyesi web sitesi güncel bilgiler içermektedir.	50	%18	67	%24	14	%5	75	%27	74	%26
6.Bursa Yıldırım Belediyesi e belediye hizmetleri hizmet kalitesini artırmıştır.	45	%16	45	%16	18	%7	87	%31	85	%30
7. Bursa Yıldırım Belediyesi e belediye hizmetlerinden daha çok telefon üzerinden erişim ile yararlanmaktayım.	50	%18	10	%4	16	%6	94	%34	110	%39
8. Bursa Yıldırım Belediyesi e belediye hizmetlerinden bilgisayar üzerinden yararlanmak istediğimde yardıma ihtiyaç duymaktayım.	20	%7	30	%11	55	%20	84	%30	91	%32

Katılımcıların açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar ise şu şekildedir. E belediye hizmeti alırken kullanılan aygıt incelendiğinde, katılımcıların e belediye hizmetlerini ağırlıklı olarak cep telefonu üzerinden sağladıkları görülmektedir. Cep telefonundan sonra sırasıyla masaüstü bilgisayar, dizüstü bilgisayar ve tablet kullanıldığı belirtilmiştir. Katılımcılar e belediye hizmetlerini talep oluşturmak ve belediye tarafından sunulan hizmetleri takip etmek amacıyla kullanmaktadır. Sadece 18 katılımcı ödeme işlemlerini e belediye sistemi üzerinden yaptığını belirtmiştir. Bu katılımcıların 65-70 yaş aralığında, yükseköğrenim mezunu ve erkek oldukları görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu e belediye hizmetlerini bilgisayar üzerinden sağlamak için yardıma ihtiyaç duyduklarını ve bu yardımı ailelerinden aldıklarını belirtmiştir. Katılımcılar, e belediye hizmetleri konusunda eklemek istedikleri sorulduğunda “e belediye hizmetlerini faydalı ve gerekli bulmakta fakat kullanımının zor olduğu” değerlendirmesinde bulunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler tüm kurumlar gibi kamu kurumlarının da faaliyette bulunma şeklini etkilemektedir. E hizmetlerin gittikçe önem ve yaygınlık kazandığı bu süreçte, toplumun tüm kesimleri gelişmeleri takip etmek durumunda kalmaktadır. Özellikle yeni teknolojileri kullanırken daha büyük zorluklar yaşayan yaşlılar, günlük rutinleriyle uyumlu teknolojik gelişmelerden faydalanma eğilimindedir. Bu kapsam içerisinde e devlet ve bir uzantısı olan e belediye hizmetleri de girmektedir.

Bursa Yıldırım Belediyesi, Türkiye'nin gelişmiş illerinden birinin ilçe belediyesi olarak hizmet sunumunda güncel gelişmeleri takip etmekte ve teknolojinin sunduğu fırsatlardan yararlanmaktadır. Bir taraftan sosyal belediyeciliğin gereği olarak yaşlı vatandaşların daha kaliteli bir yaşam sürmesi için çeşitli ek hizmetler sunmakta, diğer taraftan da e belediye hizmetlerini geliştirmektedir. Ancak Bursa Yıldırım Belediyesi bünyesinde yaşlı veri tabanı mevcut değildir. Bu durum Bursa Yıldırım Belediyesi ilçe sınırlarında yaşayan yaşlıların nitelikleri, ihtiyaçları ve beklentileri konusunda bilgi eksikliğine neden olmaktadır. Öte yandan e belediye hizmetlerine yaşlıların erişimini artırmaya yönelik çalışmalara henüz başlanmamıştır.

Çalışma kapsamında yürütülen alan araştırmasıyla Bursa Yıldırım Belediyesi ilçe sınırlarında yaşayan yaşlıların e belediye hizmetlerine yönelik bilgi ve görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgilere göre; e belediye hizmetleri güvenilir, gerekli ve yararlı bulunmakta, belediye hizmet kalitesini artırmakta, fakat kullanımı için teknoloji kullanma becerisi gerektirmektedir. Katılımcılar özerlikle bilgisayar üzerinden Bursa Yıldırım Belediyesi e belediye hizmetlerine erişimde zorlanmakta ve yakınlarından yardım almaktadır. Daha çok telefon ile yararlanan e belediye hizmetlerinden talep oluşturmak ve belediye tarafından sunulan hizmetleri takip etmek amacıyla faydalanmaktadırlar. Küçük bir katılımcı grubu ise ödeme işlemlerini e belediye sistemi üzerinden yaptığını belirtmiştir. Bu katılımcıların 65-70 yaş aralığında, yükseköğrenim mezunu ve erkek oldukları görülmüş ve bu demografik özellikler literatür ile uyumlu bulunmuştur. Bulgular ışığında e belediye hizmetlerine yaşlıların erişimini ve bu hizmetlerden yaşlı vatandaşların faydalanmasını artırmak için sunulan öneriler şu şekilde sıralanabilir;

- Yerel yönetimler, e belediye hizmetlerinin güvenilirliğini sağlamalı, güvenilirlik konusunda vatandaşların çekincelerini gidermelidir. Bu kapsamda vatandaşların sahip olduğu haklar ve yerel yönetimlerin sorumlulukları konusunda gerekli bilgiler verilmelidir.
- Yerel yönetimlerin web siteleri her zaman erişilebilir standartta ve güncel içerikte olmalıdır.
- E devlet ve e belediye konusunda teşvik edici politikalar artırılmalı, bu kapsamda vatandaşların bilgi ve farkındalığını yükseltici eğitimler düzenlenmelidir.
- Yerel yönetimlerin web sitelerinde sunduğu e belediye hizmetleri daha anlaşılır, belirgin ve kolay erişilebilir olmalıdır.
- Yerel yönetimler, e belediye hizmetlerini geliştirme ve sunum aşamalarında sosyal hizmet ve geriatri uzmanlarıyla işbirliği içerisinde çalışmalıdır.
- Yaşlı vatandaşlar e belediye hizmetlerinden faydalanırken daha çok telefon kullanımını tercih ettiklerinden, e belediye hizmetlerine yönelik güncel gelişmelerden anlık olarak SMS ve belediyelerin geliştirdiği mobil uygulamalar aracılığı ile bilgilendirilmelidir.
- E belediye hizmeti sunan kamu kurumu çalışanları ve vatandaşlar için bu hizmetlerin kullanımı üzerine eğitimler düzenlenmelidir.
- E belediye hizmetlerine erişimde dezavantajlı grupta olanlar için ek tedbirler alınmalı ve hizmetlerden yararlanabilmeleri sağlanmalıdır.
- Dezavantajlı gruplar ve çalışma konumuz özelinde yaşlılara yönelik veri tabanı oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Akın, G. (2006), Gerontoloji Her Yönüyle Yaşlılık, Ankara, Palme Yayıncılık.

Ateş, H. (2002), " Bilgi Çağında Kamu Yönetimi: Gelenekselleşmiş Bürokrasiden Bilgiselleştirilmiş Bürokrasiye Geçiş", I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, İzmit: Kocaeli Üniversitesi İİBF Yayını, ss. 965-976.

- Baran, A.G., (2005), Yaşlı ve Aile İlişkileri Ankara Örneği, Ankara, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Berkün, S. (2020) “Yaşlılara Yönelik Yerel Sosyal Politikalar ve Yerel Yönetimlerin Yapabilecekleri”, Sosyal Bilimlere Multidisipliner Bakış, Ed: Berkün, S. Ankara: İksad Yayınevi.
- Bursa Yıldırım Belediyesi, <https://www.yildirim.bel.tr/tr/yildirim/tarihce> Erişim Tarihi: 22.10.2023.
- Camara Municipal de Sao Paulo, <https://www.saopaulo.sp.leg.br/> , Erişim Tarihi: 22.09.2023.City of Amsterdam, <https://www.amsterdam.nl/en/> , Erişim Tarihi: 22.09.2023.
- City of Buenos Aires, <https://buenosaires.gob.ar/inicio/> , Erişim Tarihi: 22.09.2023.
- City of Helsinki, <https://www.hel.fi/en/e-services> , Erişim Tarihi: 22.09.2023.
- City of Paris, <https://www.paris.fr/> , Erişim Tarihi: 22.09.2023.
- Cordella, A. (2007), “E-Government- Towardsthe e-Bureaucratic Form”, Journal of Information Technology, 22, pp. 265-274.
- Çakır, C. (2015), “E Belediye Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 7(1), ss. 1-15.
- Çekiç, A. (2010), “Küreselleşen Dünyada Yerelleşme Süreci ve Yerelleşmede Demokratik Zeminin Sağlamlaştırılması İçin E-Katılımcılık Çözümünün Değerlendirilmesi”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(2), ss.155-168.
- Delibaş, K. & Akgül, E. A. (2010), “Dünyada ve Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları: Türkiye’de E-demokrasi ve E-katılım Potansiyellerinin Hayata Geçirilmesi”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 13(1), ss.101-144.
- Demirel, D. (2006), “E-Devlet ve Dünya Örnekleri”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 61, Nisan-Haziran, ss. 83-117.
- DPT (2007), Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı, YAYIN NO DPT: 2741.
- Dural, B. & Con, G. “Türkiye’de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme”, Sosyal Haklar ULuslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss. 483-496, <http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/dural-con.pdf> Erişim tarihi: 17.02.2022.
- Durgun, B.- Tümerdem, Y. (1999), “Kentleşme ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler, Geriatri, 2(3), ss.115-120.
- Ekici, K. S. & Gümüş, Ö. (2016), “Yaşlılıkta Teknoloji Kullanımı”, Ege Tıp Dergisi, 55(Ek Sayı), ss.26-30.
- Erdoğan, O. (2019), “Yerel Yönetimlerde E-Belediye Uygulamaları: İçişleri Bakanlığı E-Belediye Bilgi Sistemi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(3), ss. 551-566.
- Henden, H. B. ve Henden, R. (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim ve E-Belediyecilik. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4(14), 48-66.
- Işıkoğlu, P. S. (2023), “Yaşlılıkta Sosyal Sorunlar ve Mekân: Kır/Kent Bağlamında Bir Değerlendirme”, International Social Sciences Studies Journal, 9(10), ss. 5429-5441.
- İçli, G. (2017), “Yavaşlayan Kentler ve Yaşlılar “, Yaşlı Sorunları Araştırmaları Dergisi, 10(2), ss.67-75.
- Kalınkara, V. & Sarı, İ. (2018), “Yaşlıların Bilgi Teknolojileri Kullanımı ve Yaşam Doyumu: Potansiyel e Engeller, Ergonomik Yaklaşım”, Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi 6(ÖS), ss. 1-13.
- Karaca, N. G. & Özgüler, V. C. (2012), “Sosyo-Politik Açından Özel Olarak Korunması Gereken Kesimlerin E-Devlet Hizmetlerine Yönelik Tutumları”, İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 14(4), ss. 9-28.

- Layne, K. ve Lee, J. (2001), "Developing Fully Functional E Government: A Four Stage Model", *Government Information Quarterly*, 18 (2), pp. 122-136.
- Jaeger, P. (2006) Multi-method Evaluation of U.S. Federal Electronic Government Websites in Terms of Accessibility for Persons with Disabilities, The Florida State University, College of Information, Florida, <http://diginole.lib.fsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2386&context=etd>, Erişim Tarihi: 30.07.2015.
- Kurt, G. – Beyaztaş, Y. F. –Erkol, Z. (2010) "Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti, *Adli Tıp Dergisi* 24(2), ss. 32-39.
- Kurtkapan, H. (2018a), *Kentte Yaşlılık ve Yerel Yönetim Uygulamaları*, Ankara: Nobel Basım Yayım Dağıtım.
- Kurtkapan, H. (2018b), "Aktif Yaşlılık ve Yerel Yönetim Uygulamaları: İstanbul Örneği", *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 2, ss.38-52.
- Maralan, A. (2008), "Türkiye’de E Devlet Güçlükleri", *Ekev Akademi Dergisi*, 12(37), ss.1-20.
- Mecek, M. (2017), "E Devlet ve E Belediye: Kavramsal Çerçeve ve Türkiye’de Belediye Web Sitelerine Yönelik Yapılan Çalışmaların İncelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor15 Özel Sayısı), ss.1815-1851.
- Metin, A. (2012) "Türkiye’de E-Devlet Uygulaması ve E-Devletin Bürokrasiye Etkisi" *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, (7), ss. 97-108.
- Municipal Services Offices of Singapur, <https://www.mnd.gov.sg/mso> Erişim Tarihi: 22.09.2023.
- OECD (2003). "The Case for EGovernment: Excerpts from the OECD Report The E-Government Imperative", *OECD Journal of Budgeting*, 3 (1), pp. 61-96.
- Parlak, B. & Sobacı, M. Z. (2008). "Türkiye’deki Büyükşehir Belediyelerinin Website Temelli Hizmetleri: Karşılaştırmalı Bir İşlevsellik Analizi", s.229-257, (Ed.) Parlak, B., *Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Sarı, H. K. ,(2021), "Yaşlılık ve Sosyal Hizmet İlişkisi Bağlamında Yaşlılık ve Yoksulluk", *Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(1), ss. 159-167.
- Saruç, N. T. (2007), "E Devlet Hizmetlerinden Yararlanma Derecesi ve Algılanan Hizmet Kalitesi: Ampirik Bir Çalışma", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), ss: 191-213.
- Seoul Metropolitan Government, <https://english.seoul.go.kr/> Erişim Tarihi: 22.09.2023.
- Sudoh, O. (2005). "The Knowledge Network in the Digital Economy and Sustainable Development", Ed: Sudoh, O., *Digital Economy and Social Design*, Tokyo: Springer Verlag Publisher, pp.3-38.
- Şaf, M. Y. (2015), *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Sektörünün Makro Ekonomik Etkileri: Uluslararası Karşılaştırma ve Türkiye Değerlendirmesi*, (Uzmanlık Tezi), Kalkınma Bakanlığı Yayını, Yayın No: 2918.
- Şaf, N. (2008), "Şaf, N. (2008). *Demokrasi İçin Bir Araç: e-Belediye*", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Şahin, A. (2007) "Türkiye’de E Belediye Uygulamaları ve Konya Örneği", *Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S(29), ss. 161-189.
- Şentürk, M.- Altan, R.B. (2015), *İstanbul’da Yaşlanmak: İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması*, Ed: Şentürk, M.- Ceylan H. İstanbul: Açılım Kitap.
- Tallin, <https://www.tallinn.ee/en> Erişim Tarihi: 22.09.2023.

TC Sayıştay Başkanlığı (2006) .e-Devlete Geçişte Kamu Kurumları İnternet Siteleri Performans Denetim Raporu <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/perdenrap/2006/2006-2Web/2006-Web.pdf> Erişim Tarihi: 23.07.2022).29 (Temmuz - Aralık), ss. 161-189.

The Official Website of the City of New York, <https://www.nyc.gov/> , Erişim Tarihi: 22.09.2023.

The Official Website of Berlin, <https://www.berlin.de/en/> , Erişim Tarihi: 22.09.2023.

Tınar, Y. (2019),”Yerel Yönetimlerce Yoksul, Yaşlı ve Engellilere Sunulan Sosyal Destek Hizmetleri’ne Bir Bakış: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği”, Sosyal Çalışma Dergisi, 3(1), ss. 15-27.

Tokyo Metropolitan Government, <https://www.metro.tokyo.lg.jp/english/index.html>, Erişim Tarihi: 22.09.2023.

Tutal, O- Üstün, B. (2009), “Yaşlılık ve Yaş Dostu Kentler”, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi,1, ss.1-23.

TÜİK, (2023), İstatistiklerle Yaşlılar 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Fl%C4%B1lar-2022-49667&dil=1#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%202022%20y%C4%B1%C4%B1nda%20toplam,bir%20ya%C5%9Fl%C4%B1%20fert%20ya%C5%9Fad%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20g%C3%B6r%C3%BCld%C3%BC.> , Erişim Tarihi: 22.09.2023.

Türkan, M. & Sezer, S. (2017) “Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(4), ss.35-57.

Türkkan, A.(2021), “Yaşlılarda Sık Görülen Sosyal ve Ekonomik Sorunlar”, Yaşlı Sağlığı ve Sorunları Ed: Uçku Ş. R. - Şimşek K. H., Ankara: Türkiye Klinikleri.

United Nations (2015), “World Population Ageing 2015”, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf Erişim tarihi: 17.02.2022.

Uyanık, Y (2017), “Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika”, İş ve Hayat Dergisi, ss. 67-100. http://www.sekeris.org.tr/dergi/multimedia/dergi/79_yaslilik_yaslanan_nufus_ve_sosyal_politika.pdf Erişim tarihi: 17.02.2022.

Uysal, M. T. (2020), “Yaşlı Bireylerin Sosyalleşmesinde Dijital Teknolojinin Rolü: Dijital Yaşlılar Üzerine Bir Çalışma”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 50, ss. 43-59.

Wallerstein, I. (2000), Bildiğimiz Dünyanın Sonu, Çev: Tuncay Birkan, 1. b, İstanbul: Metis Yayınları.

Uçkan, Ö. (2003), E-Demokrasi ve Türkiye, Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması İçin Strateji ve Politikalar-I, İstanbul: Literatür Yayıncılık.

United Nations, (2022), “E-Government Survey 2022”, <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-09/Web%20version%20E-Government%202022.pdf> Erişim Tarihi: 22.09.2023.

Yel, Ç. (2014), “Türkiye’de Yaşlıların Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Yurt ve Dünya Dergisi, Sayı:10 , ss. 21-42.

Yıldırım, N. (2011). Kent Merkezinde İkamet Eden Yaşlıların Sosyo-Ekonomik Durumu (Adapazarı Örneği), 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara, ss. 979-1000.

Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Kamu Hizmeti Sunma Yöntemleri

Muhammed Mustafa KILIÇEL

Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO

mmkilicel@kmu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4913-5486>

Makale Başvuru Tarihi : 20.12.2023

Makale Kabul Tarihi : 27.01.2024

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2024

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.10600738

Özet

Anahtar Kelimeler:

Devlet,
Kamu Hizmeti,
Kamu Hizmeti
Sunma Yöntemleri,
Yerel Yönetimler

Kamu hizmeti kavramı temelde devletlerin ortaya çıkışı kadar eskidir. Kavram zamanla uygulama açısından değişime uğrasa bile esas amacı halen kamuya çeşitli aktörler aracılığıyla hizmet edilmesidir. Bu noktadan hareketle devletin yerinden yönetim unsurlarından birisi olan yerel yönetimlerin kamu hizmeti sunma yöntemlerinin incelenmesi çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Konu ile ilgili literatürün taranması sonucunda kaleme alınan çalışmada betimsel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Bu yöntem ve amaç doğrultusunda hazırlanan çalışma kapsamında, ilk olarak kamu hizmeti kavramı ve ilkeleri ele alınmıştır. Daha sonrasında, kamu hizmeti sunma yöntemleri değerlendirilerek, yerel yönetimler açısından irdelenmiştir. Yerel yönetimlerin kamu hizmeti sunma yöntemlerini tam manasıyla uygulayamadığı, kamu hizmeti tanımının yeniden yapılması gerekliliği ve hangi hizmetin kimin yönetmesi gerektiğinin netleştirilemediği hususları çalışmanın temel iddiaları ve bulgularıdır.

Public Service Delivery Methods In Local Governments In Turkey

Abstract

Keywords:

State,
Public Service,
Public Service
Delivery Methods,
Local Governments,

The concept of public service is basically as old as the emergence of states. Even though the concept has changed in terms of application over time, its main purpose is still to serve the public through various actors. From this point of view, the main purpose of this study is to examine the methods of local governments, one of the decentralized elements of the state, to provide public services. The descriptive research method was utilized in the study, which was written as a result of a review of the literature on the subject. Within the scope of the study prepared in line with this method and purpose, firstly, the concept and principles of public service are discussed. Then, public service delivery methods are evaluated and analyzed in terms of local governments. The main claims and findings of the study are that local governments cannot fully implement public service delivery methods, that the definition of public service needs to be redefined and that it is not clear who should manage which service.

GİRİŞ

Kamu hizmeti kavramı en az devlet kadar eskidir. Devlet var oldukça kamu hizmeti sunumu da devam edecektir. Zaman içerisinde kamu hizmetleri anlayışlarında köklü değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişiklikler ülkeden ülkeye ve kültürden kültüre değişiklik göstermiştir. Zaman içerisinde objektif (nesnel) kamu hizmeti anlayışından sübjektif (göreceli) hizmet anlayışına geçiş yaşanmıştır. Kamu hizmeti kavramı olarak farklı anlatımlar ile karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreçte bu anlatımlar değişse de kamu hizmeti kavramı üzerinde, anlaşmaya varılmış ortak bir tanım bulunmamaktadır. Tanımlar yönetim şekillerinin birbirine yakın olduğu ülkelerde daha fazla benzerlik göstermektedir.

Bir hizmetin kamu hizmeti sayılabilmesi için bazı şartlar bulunmaktadır. Devlet ya da kamu tüzel kişileri tarafından ve her ikisinin denetim/gözetimi altında yerine getirilmesi, genel ihtiyaçları gidermesi, kamuya sunulması ve kamu yararını gözetmesi gibi temel şartları bulunmaktadır. Kamu hizmetine yönelik toplumsal talepler günden güne çoğalmaktadır. Faaliyet bakımından günümüzde hangi hizmetin kamusal hangisinin özel olduğu konusunda net bir ayırım yapılamamıştır.

Devletin varlığının kabulünün de kamu hizmeti sunumuyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Devlet eğer niteliksiz ve az hizmet sunuyorsa zayıf, kamu hizmetini yetersiz sunuyorsa yetersiz, çok ve etkin kamu hizmeti sunuyorsa etkin olarak kabul edilmektedir. Anayasa ve kanunlarda da kamu hizmeti kavramı farklı şekillerde kendine yer bulmuştur.

Kamu hizmetinin bazı ilkeleri mevcuttur. Süreklilik, eşitlik, meccanilik gibi ilkeler kamu hizmeti sunumunda temel ilkelere dendir. Kamu hizmeti sunma yöntemlerinin yerel yönetimler açısından amacı ise, daha çağdaş hizmet sunabilmek adına hizmet verdiği yöredeki insanların, hizmet ve yönetim aşamasına katılabilmelerini sağlamaktır.

Kamu hizmetlerinin yürütülmesi ve sunumunda üç taraf mevcuttur. Bu taraflar üreten, düzenleyen ve tüketen olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel yönetimler sözleşmeyi düzenleyen taraftır. Mevcut üç taraf arasındaki sözleşme ilişkileri, farklı hizmet yöntemlerini ortaya çıkarmıştır. Emanet yöntemi, İhale (Sözleşme) Yöntemi, İmtiyaz Yöntemi, Kamu-Özel İşbirliği Hizmet Yöntemi, Yap-İşlet-Devret Yöntemi, Belediye Şirketi (Şirketleşme), Yönetimler Arası İşbirliği Yöntemi gibi yöntemler kamu hizmetleri sunumundaki bazı hizmet modellerindedir.

2000’li yıllar ile teknolojik gelişmeler daha da büyük verilerin hızlı, kolay ve az maliyet ile elde edilmesine, depolanmasına, işlenmesine, analiz edilmesine ve ürün olarak kullanılmasına olanak sağlamıştır. Yerel ve bölgesel nitelikteki veriler ulusal ve hatta bazen küresel düzeyde birbirine entegre edilmiştir. Kullanılan teknolojiler yenilenerek daha hızlı, etkin, güvenli ve konforlu bilgi/hizmet akışı sağlanmıştır. İnsanlar arasındaki ilişki ve etkileşim ağına makineler, akıllı cihazlar, sistemler, ağlar, uygulamalar, eşyalar ve hatta nesnelere de dâhil edilmiştir. Özel sektörde ve toplumsal yapıda gerçekleşen bu dönüşüm, kamu yönetimi anlayışında da köklü değişikliklere neden olmuştur (Yılmaz ve Meccek, 2021: 103-104). Bulut teknolojisi, akıllı robotlar, sensörler ve yapay zekâ ile üretim, dağıtım ve yönetim süreçleri dönüştürülmüştür. Teknoloji sadece üretim ve dağıtım süreçlerini değil, iletişim anlayışları ve araçları ile tüketim alışkanlıklarını da dönüştürmüştür. Geleneksel kamu hizmeti anlayışından dijital kamu hizmetine doğru bir değişim gerçekleşmiştir. Ulusal düzeyde “e-devlet” ve yerel düzeyde de “e-belediye” uygulamaları ile zaman ve mekân unsurları esnetilmiştir (Meccek ve Yılmaz, 2021: 235-236).

Bu çalışmada kamu hizmeti ve yerel yönetimler arasındaki kamu hizmeti anlayışına değinilecektir. Ardından kamu hizmetinin temel ilkelerinden bahsedilecektir. Son olarak kamu hizmeti sunma yöntemlerine giriş yapılacak, özelleştirme kapsamında genel manada karşılaşılan hizmet sunma yöntemlerinden kısaca söz edilecektir.

KAMU HİZMETİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Devlet gibi eski kavramlardan biri de "Kamu Hizmeti"dir. Devletin sunduğu kamusal hizmetler devlet kurumunun varlığıyla aynı noktada ilerlemektedir. Devlet rejimine ve siyasal ideolojiye göre kapsam olarak kamusal hizmetler, ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişiklik göstermiştir. Bazı kimseler devletin kamu hizmetini çok sınırlı vermesi gerektiğini savunsa da tarihsel süreçte farklı görüşler de ortaya konulmuştur (Ökmen ve Demir, 2010:39).

Kamu Hizmeti Kavramı

Tarih sürecinde kamu hizmeti anlayışında değişimler yaşanmıştır. Kamu hizmeti anlayışı 19. yy. sonları ve 20 yy. başlarında objektivist (mutlakçı) nitelikte olmuştur. Bu bakımdan bazı etkinlikler nitelikleri/doğaları bakımından sırf toplum hayatı için önem arz ettiğinden kamu hizmeti olarak sayılmıştır. Kamusal hizmet anlayışının mutlakçı bakımdan katı olan bu durumu, -demokrasinin modern anlamda temel kazanımlarına- uygun olmayışından ve -toplum hayatının değişen şartlarına- uymayıpından eleştiri almıştır. Bundan dolayı subjektif (göreceli) kamu hizmeti anlayışına doğru geçiş yaşanmıştır. Subjektif (göreceli) açıdan kamu hizmeti anlayışı, içerik açısından bir tespit yapmamakta, siyasal iktidarca kamu hizmeti şeklinde nitelendirilen etkinlikleri şekli bir ölçü kullanarak kamusal hizmet olarak kabul etmektedir (Eser vd., 2010:210).

Eskiden beri idare hukukunun en tartışmalı nosyonlarından biri kamu hizmetidir. Bu kavramın önemi, kapsam olarak idare hukukunun kapsadığı alanı belirlemesinden kaynaklandığı gibi, sosyal yapı içinde ayrıcalık sözleşmeleri gibi toplumsal hayatta çok önemli ve tartışmalı diğer kavramları da gösterici şekilde kullanılmasından kaynaklanmaktadır. İdari yargının görev alanına giren konuların belirlenmesindeki en önemli ayırım, uyumsuzluğun bir kamu hizmeti üzerinden olup olmadığıdır (Çal, 2009:5).

Yaygın olarak Türkçe literatürde kamu hizmeti nosyonu kullanılmaktadır. Bunun yanında kamu hizmeti kavramıyla aynı anlamda, "amme hizmeti", "kamusal hizmet", "hidemat-ı umumiye", "umumi hizmet" gibi anlatımlar kullanılmaktadır. Leon Duguit'e (Fransız Bordeaux hukuk ekolünün öncülerinden biri) göre, bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi için toplumsal yönden yerine getirilmesi zorunlu ve vazgeçilmez bir nitelik taşınmalıdır. Sıddık Sami Öner'e göre kamu hizmeti ise, kamu aktörlerinin denetimi ve gözetimi altında toplumun genel ihtiyaçlarını karşılayıp tatmin etmek ve kamu yararını gözetmek gibi ölçütleri sağlayan devamlı faaliyetlerdir (Bayrakçı ve Kahraman, 2017:300).

Kamu hizmeti organik bakımdan, belirli bir teşkilat anlamına gelmektedir. Bir görevi ifa etmek için tahsis edilen tüm araç gereçlerdir. Organik açıdan başka bir anlamı da 'İdare'yi ifade etmektedir. Giderildiğinde toplumsal bir ihtiyacı karşılayan ve kamu yararını gözetilen faaliyetler maddi açıdan kamu hizmeti anlamına gelmektedir. Bir hizmetin yürütülmesinde kullanılan usullerin içeriği şekli açıdan kamu hizmetini ifade eder. Şekli açıdan bir diğer anlamı kamu hukuku rejimidir (Kurun, 2017:87-88).

Kamusal hizmet içeriği yere ve zamana göre değişen bir nosyondur. Kavram olarak değişken olsa da Fransa ve Türkiye gibi merkezi yönetimin ağırlıklı olduğu ülkelerde birbirine yakın anlamlara gelmektedir. Kamu hizmeti buna göre: "Kamu tüzel kişileri ya da devlet tarafından ya da her ikisinin denetimi ve gözetimi altında, kolektif, genel ihtiyaçları gidermek, uygun ve devamlı biçimde kamuya sunulan ve kamu yararını sağlamayı hedefleyen faaliyetlerdir (Sezer ve Vural, 2010:205).

Bir hizmet eğer kamu hizmeti sayılacaksa, en az iki şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. İlki, hizmetin özel hukuk kişilerinca kamusal kuruluşlarca veya ilgili kamusal kuruluşların sıkı denetimi ve gözetimi altında yürütülmesidir. İkincisi ise, hizmetin kamu yararını gözetmesi ve kamuya yönelik olmasıdır. Ölçüt bir kavram olarak kamusal hizmet; kamu malı, idari işlem, idari sözleşme gibi bazı nosyonların, yönetsel

yargının sorumluluk alanı ile yönetim hukukunun genel olarak uygulama alanının tespitinde yardımcı olmaktadır (Sezer, 2008:149).

Kamu hizmetine yönelik toplumsal talepler; devlet anlayışının değişimi, iletişim ve haberleşme olanaklarının çeşitliliği, teknolojik gelişme, kültürel ve sosyal gelişmeler, çevresel sorunlar, nüfus hareketleri, kentleşme ve sanayileşme gibi sebeplerle sürekli biçimde çoğalmaktadır. Bu durumda devlet bazı konularda kamu hizmeti faaliyetlerinde sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunlar; örgüt yapısı, yönetim, koordinasyon, denetim, katılım, etkinlik vb. konularıdır (Altın, 2013:102).

Kamu hizmetini kendi başına açıklamaya bu tanımlardan hiçbirisi yeterli olmamaktadır. Kamu hizmetleri günümüzde yalnızca kamu tüzel kişilerince yürütülmemektedir. İhtiyaçların çoğalmasından ve yaşanan gelişmelerden dolayı, kamu hizmetlerinin bazıları yönetimin denetimi ve gözetimi altındaki özel hukuk kişilerince gerçekleştirilmektedir. Reelde faaliyetlerin hangisinin kamusal hangisinin özel olduğu konusunda da net bir ayırım yoktur. Bir kamu hizmeti özelleştirme ile özel bir faaliyet haline, özel bir hizmetse devletleştirme ile kamu hizmeti haline dönüşebilmektedir. Bu noktadan hareketle toplumsal bütün faaliyetler, kamu hizmeti olmaya elverişli haldedir. Kamu hizmetinin ne olduğunu belirleme konusunda, yasama organının iradesi ön plana çıkmaktadır (Çapar vd., 2016:3).

Kamu hizmeti nosyonunun tanımında klasik manada bazı sorunlar yaşanmaktadır. Kamusal hizmetin net tanımının yapılamamasında yargı organı değerlendirme serbestliğini kaybetmemek adına tanımlama yapmaktan çekinirken, yasama organı bu durumu çok fazla sorun yapmamaktadır. Kamu hizmeti kavramı günümüzdeki en yalın haliyle, toplumsal açıdan önemli olan genel ve ortak ihtiyaçların giderilmesine yönelik kamu tüzel kişileri ya da onların denetimi altında özel kişilerce yerine getirilen faaliyetler bütünüdür (Bayrakçı ve Kahraman, 2017:300).

Kamu hizmeti kavramı belirsiz bir kavramdır. Günümüz şartlarında devleti bu belirsizlik altında tasnif etmek farklı değerlendirmelere sebep olabilir. Devletin varlığının kaynağı eğer kamu hizmeti sunmak içinse, varlığının kabulü sunduğu kamu hizmeti ölçüsünde olacaktır. Etkili ve çok kamu hizmeti sunuyorsa etkili devlet, yetersiz kamu hizmeti sunduğunda yetersiz devlet ve az ve niteliksiz hizmet sunuyorsa zayıf devlet sonuçları ortaya çıkmaktadır (Sezer, 2008:149). Kamu hizmeti kavramının zamana ve disiplinlere göre tanımında farklılaşmalar yaşanmakla birlikte genel bir şekilde tanımlayacak olursak (Mecek vd., 2015: 486);

"Yasa koyucu ve/veya yasa koyucunun ihdas ettiği yetkiye dayanarak siyasi organlar tarafından tatmininde kamu yararı veya çıkarının olduğu kabul edilen asli ve vazgeçilmez nitelikteki genel ve ortak bir gereksinimin (ihtiyacın) devlet, mahalli idareler ya da diğer kamu tüzel kişilerince ve/veya bir kamu tüzel kişisinin denetim ve gözetimi altında özel hukuk tüzel kişilerince ihtiyaç duyulduğu anlarda düzenli, sürekli ve istikrarlı bir şekilde topluma sunulmasına yönelik faaliyetler"

Genelde devlet ve özelde de tüm kamu kurum ya da idarelerinin varlık sebebi olan kamu hizmeti/hizmetleri; "yasa koyucu ve/veya yasa koyucunun ihdas ettiği yetkiye dayanarak siyasi organlar tarafından tatmininde kamu yararı veya çıkarının olduğu kabul edilen asli ve vazgeçilmez nitelikteki genel ve ortak bir gereksinimin (ihtiyacın) devlet, mahalli idareler ya da diğer kamu tüzel kişilerince ve/veya bir kamu tüzel kişisinin denetim ve gözetimi altında özel hukuk tüzel kişilerince ihtiyaç duyulduğu anlarda düzenli, sürekli ve istikrarlı bir şekilde topluma sunulmasına yönelik faaliyetler" (Mecek vd., 2015:486),

Kamu hizmeti terimi, başta 1982 Anayasası olmak üzere kanunların çoğunda görülmektedir. Bu noktada kavramın her yerde aynı anlamda kullanıldığı düşüncesi doğru olmayacaktır. Anayasa'nın 33, 47, 70, 76, 126, 127, 128, 132. maddelerinde geçen kamu hizmeti terimi; kimi zaman faaliyet yönüne ağırlık veren, kimi

zaman ise organik yönüne değinen anlamlarda kullanılmıştır. Aynı durum kanunlar açısından da geçerlidir (Şimşek, 2016:8).

Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde ve sunulmasında "üreten, tüketen ve düzenleyen" olmak üzere üç farklı taraf bulunmaktadır. Yerel yönetim kuruluşları ile belediyeler, doğrudan yerine getirmekle yükümlü oldukları kamusal hizmetleri kendileri doğrudan yapabildikleri gibi, bunları başkalarına da yaptırabilirler. Yükümlü olunan bir kamu hizmetini ifa etmek için, "*sözleşme özel bir yüklenicisiyle yapıldığında, özel yüklenici üreten, vatandaş tüketen, belediye yöneten*" konumundadır. Sözü geçen üç faktör birbiriyle düzenli bir işleyiş içerisinde. Farklı hizmet modellerini bu ilişkiler ortaya çıkarmıştır (Usta & Bilgiç, 2016:251).

Gündelik hayatın temel ihtiyaçlarını içermesi açısından önemli bir yeri bulunan yerel hizmetler, kategori olarak ulusal çaptaki hizmetlere girmektedir. Bunun yanında kamu hizmeti sunan kurum-kuruluşların faaliyet alanları ne kadar küçük olursa, yerel katılımı sağlamlaştırmak ve toplumun taleplerini belirlemek o denli kolay olmaktadır. Bu bakımdan belediyeler bir yerel yönetim birimi olarak, ellerinde bulundukları teşebbüs gücünü de kullanmak suretiyle yeni yöntemler bulabilir ve demokratik değerleri geliştirebilirler. Yerinden yönetimin temel birimleri büyüme ve gelişme açısından çağı yakalamak durumundadırlar (Bayrakçı ve Kahraman, 2017:302).

Kamu Hizmetinin İlkeleri

Kamu hizmetinin liberal yönden bakıldığı zaman, birtakım ilkelere dayandırıldığı söylenebilir. Bu ilkeler temel olarak devletin ve özel sektörün görev farklılıklarını ve farklılıkların hangi ilkelere dayandığını ortaya koymaktadır. Yakın dönemdeki reformlar ve piyasa temelli politikalar sermayenin ve devletin görev alanlarındaki ayrımı görünmez biçime getirdikçe, bu prensiplere piyasanın sahip olduğu ekonomiklik, üretkenlik, kar edilebilirlik, verimlilik, etkinlik ve rekabet edilebilirlik gibi bazı yeni ilkeler eklenebilmektedir (Çakır, 2014:97). Kamu hizmetinin ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- **Süreklilik İlkesi:** Kanun tarafından öngörülenlerin dışında kamusal hizmetlerin düzenli ve kesintisiz şekilde yürütülmesidir. Fakat kamu hizmetlerinin kesintisiz olması demek, bu faaliyetlerin gece gündüz ve her zaman işlemesi anlamına gelmez. Bazı alanlarda belirli zaman ve dönemlerde hizmete ihtiyaç duyulurken, bazı alanlarda (elektrik, su, sağlık vb.) hizmete her an ihtiyaç olabilmektedir. Örnek verecek olursak tatillerde hastaneler hizmet veriyorken, kütüphane ve okul gibi kurumlar hizmet vermeyebilmektedir. Süreklilik ilkesinin kamusal hizmetler bakımından en önemli sonuçları; kamu hizmeti imtiyaz sözleşmelerinde öngörülemezlik teorisi, görevi süresi dolan hükümetin ya da kamu görevlilerinin yerine yenisi gelene kadar görevde kalması ya da kamusal hizmetlerde grev yasağı şeklinde olmaktadır (Altın, 2013:104).

- **Eşitlik İlkesi:** İdarenin kamu hizmetini dağıtırken toplumun bütününe karşı tarafsızlık ilkesiyle hareket etmesi anlamına gelir. Kanun önünde ve devletin karşısında herkesin eşit olması anlamına gelir. Kamusal hizmetler gerçekleştirilirken ayırım yapılmaması, toplumdaki mevcut bütün bireylerin eşitliği hususunu gözetmektedir. Bu kavram sivil toplum ile siyasal alan arasındaki özümleme ilişkisini oluşturmada birleştirici seçeneklerdir. Bunlar gerçek hayatta toplum içerisinde aralarında eşitlik ve özgürlük bulunmayan bireyleri, soyut bir kavramı ifade eden devlete bağlayan farklı çıkarları ortak çıkarlarda birleştiren ilkelere. Eşitlik ilkesinin idare faaliyetlerinde uygulanmasıyla, meşruiyetin sürekli üretilebilmesi ve meşruiyetin kopmaması sağlanabilir (Çakır, 2014:98-99).

- **Meccanilik İlkesi:** Bu kavram bedelsizlik, parasızlık olarak da ifade edilebilir ve diğer ilkelere göre yoruma daha fazla açık durumdadır. Kamu hizmeti de her faaliyet gibi finansmana ihtiyaç duymaktadır. Devlet bu doğrultuda öncelikle harç, vergi, resim gibi araçları kullanır. Bu nedenle meccanilik, karşılıksızlık olarak anlaşılmalıdır. Bazı hizmetlerin belirli özelliklerinden dolayı kullanıcılardan (örneğin su, elektrik,

köprü, otoban, iktisadi, ticari nitelikte kamu hizmeti sunumu gibi) belirli bir ücret alınmaktadır. Bundan dolayı kamu tarafınca ücretlendirilen iktisadi bir kamu hizmetinin piyasa fiyatından farklı olduğu görülebilmektedir (Ün, 2014:20-21).

- **Uyum İlkesi:** Zaman çok hızlı şekilde ilerlemekte ve dünyada her alanda çok fazla değişim ve gelişim yaşanmaktadır. Her alanda olduğu üzere devletlerin de kamunun ihtiyaçlarını günün koşullarına uygun hale getirmesi çok önemlidir. Bu açıdan bakıldığında uyum ilkesine göre, kamusal hizmetlerin de değişen şartlara uyarlanması gerekmektedir. Sunuluşu açısından kamusal hizmetler değişebilir özellik gösterebilir. Değişiklik görülen şey kamusal hizmetin sunulma şeklidir, sunulma nedeni değildir. Değişen şey kamusal ihtiyacın giderilme şeklidir. Kamusal hizmetlerin ortaya çıkma sebebini toplum ihtiyaçlarının giderilmesi şeklinde gören anlayışa göre, kamu hizmetlerinin değişiklik göstermesi teknolojik gelişme, içinde bulunulan şartlar ve ekonomik rejim gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır. Siyasi alanda yaşanan dönüşüm ve değişiklikler kamusal hizmetleri somut hale getirmektedir. Kamusal hizmetlerin, devletin bu yönüne paralel biçimde değişime uğraması tutarlı olarak karşılanmaktadır (Çakır, 2014:100-101).

YEREL YÖNETİMLERDE KAMU HİZMETİ SUNMA YÖNTEMLERİ

Yerel yönetimler, daha çağdaş hizmet sunabilmek adına hizmet verdiği yöredeki insanların, hizmet ve yönetim aşamasına katılabilmeleri için alternatif hizmet sunma yöntemlerinden yararlanmaktadır. Yerel yönetim kuruluşlarının emanet, ihale/sözleşme, imtiyaz, yap-işlet-devret, şirketleşme ve yönetimler arası ilişkiler/işbirliği gibi farklı hizmet sunma yöntemleri/modelleri mevcuttur.

1. Emanet Yöntemi

Emanet yöntemi, klasik manada kamusal hizmetlerin sunumunda en fazla kullanılan yöntemlerden birisidir. Kamu idaresince (devlet, il, belediye gibi) kamusal hizmetin sunulması durumunda emanet yöntemi karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntemde kamusal bir hizmeti yerine getirmekle sorumlu olan kamu idaresi, ilgili kamu hizmetini kendi personeli ve kaynakları aracılığıyla sunar. Milli savunma, adalet, eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetleri bu yöntemle sunulan kamusal hizmetlerdendir (Gence Şen ve Acar, 2017:149).

Kamusal hizmetler emanet yöntemiyle yerine getirilirken karşımıza çıkan en temel özellikler, bütçe aracılığıyla finansman ve kâr amacı gütmemektir. Sosyal devlet anlayışına daha çok uygunluk gösteren bu yöntem, sosyal açıdan hakların geliştirilmesini savunan kesimlerce bütün kamu hizmetlerine yayılmak istenirken, neo-liberal düşünce tarzında sadece "kolluk" hizmetleriyle sınırlandırılması düşüncesi savunulur (Ataay, 2015:33).

2. İhale (Sözleşme) Yöntemi

Neredeyse bütün alanlarda küreselleşmenin etkisini gösterdiği günümüzde, kamu sektörü yaklaşımlarında da özel sektördeki gibi çeşitli değişimler yaşanmaktadır. Yaşanan değişimle beraber önemli hale gelen alternatif kamusal hizmet sunum yöntemleri arasında olan ihale yöntemi, çok geniş alanlarda uygulanabilen yöntemlerden biridir (Şahin İlkorkor, 2010:63).

Kamusal mal ve hizmetlerin özel sektör kuruluşları tarafınca sözleşme esasına uygun olarak yürütülmesi yöntemidir. İhale (Sözleşme) yönteminde, ilgili kamu idaresi, kamusal hizmeti kendisi yürütmek yerine, kendinden başka özel şirketlere yaptırmaktadır (Usta ve Bilgiç, 2016:251-252).

Özellikle belediye hizmetlerinde özelleştirme yapılmasını sağlayan bu yöntemde, mülkiyet devri olmamaktadır. Hizmet devrinin yapılacağı özel kuruluşların veya kişilerin ihale yoluyla belirlenmesi, hizmet sunumunu daha etkin ve verimli hale getireceği öne sürülmektedir. Üretimi ve finansmanı yerel yönetimler tarafından sağlanmakta olan kamu hizmetlerinin, özel firmalar tarafından sağlanması yöntemidir. Devlet bu

yöntemde, bir hizmet ve malı tamamen ya da kısmen üretme hakkını sözleşme yaparak özel şirkete devreder. Üretime yönelik karar verilmesi yetkisi her ne kadar idarenin elindeyse de gerçek üretici mal ve hizmeti üreten özel sektör birimidir (Orkunoğlu, 2010:10).

3. İmtiyaz Yöntemi

İdari sözleşmelerin tipik birer örneği de imtiyaz sözleşmeleridir. Bu sözleşme yönteminde yerel yönetim, kamusal bir hizmetin idaresini ve finansmanını kısmen ya da tamamen özel bir işletmeye havale etmektedir. Buna karşın, özel girişimci de yaptığı yatırımın karşılığını almaktadır. Bunun için coğrafi bir alanla sınırlı olan teminat tekeli vardır. İmtiyaz bir sözleşme aracılığıyla, imtiyaz hakkı kazanan firma ya da kişiyle, imtiyazı veren idare arasında düzenlenir. İlgili hizmetin uygun fiyatta, miktarda ve kalitede sunulması bir sözleşmede belirtilmekte olup, sorumluluk belediye idaresine aittir (Eryiğit ve Yörükoğlu, 2012:155).

Genellikle imtiyaz sözleşmelerinin konusu olan kamusal hizmetler, çok büyük masraflar gerektirmektedir. Bundan dolayı imtiyaz verilen işletmenin/kişinin giderlerini karşılayıp kar elde etmesi için, imtiyaz sözleşmelerinin süresi genel olarak uzun olmaktadır. Belediyeler, 1580 sayılı kanuna göre (19/4-A); tramvay, su, havagazı hizmetleri ile nehir, göl ve körfezde vapur hizmetinin işletme ve tesisini, doğrudan kendileri yapabilecekleri gibi, özel şirketlere imtiyaz yöntemi ile süresi 40 yılı geçmeyecek biçimde yaptırabilmektedirler. Sınırları belediye sınırı olacak şekilde ulaşım hizmetlerini de belediyeler kendisi sunabileceği gibi, yine bu hizmeti özel teşebbüslere imtiyaz yöntemiyle yaptırabilirler. Ancak bunun için İçişleri Bakanlığı'nın onay vermesi gerekir (Dayar, 2012:6).

4. Kamu-Özel İşbirliği Hizmet Yöntemi

Kamu-Özel İşbirliği hizmet yönteminin, oldukça kapsayıcı ve genel bir içeriği bulunmaktadır. Kavramın literatürde net bir tanımının olmamasının nedeni, uygulama alanının geniş olmasıdır. Bununla beraber kamu idaresinin ve özel hukuk kişilerinin/işletmelerinin elinde bulundurduğu farklı kaynak, güç ve niteliklerini kullanarak sözleşme ilişkisine dayanacak şekilde uzun süreli olarak yaptıkları işbirliğinin varlığı halinde Kamu-Özel İşbirliği'nden söz edilebilir. KÖİ başka bir tanıma göre; kamusal hizmetlerin klasik yollarla devlet tarafından temin edilmesiyle, bütün hizmet temininin özel sektör kuruluşları aracılığıyla yapılması arasındaki geniş yelpazede yerini alan, özel sektör ile devletin beraber katılımını içeren bütün mal ve hizmet sağlama modellerini içine alan bir üst kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Ün, 2014:30).

Bu modeli diğerlerinden ayıran en temel özellik kamu hizmetinin sunulması ve yatırımın tamamlanmasına yönelik risklerin, özel sektör ve kamu arasında paylaşıldığı, sözleşme ilişkilerinin oldukça geniş biçimde bir araya gelmesiyle oluştuğudur. Kamu böylelikle, hizmetin sunulması ve yatırımın tamamlanması açısından en avantajlı teklifi veren yatırımcıyla sözleşme yaparak kamusal yatırımların maliyetlerini azaltmakta, özel sektörün yatırımcısı ise çeşitli imtiyazlarla geri dönüşünün teminatını almaktadır. Yerel yönetimler bu noktada gelir sağlama ve taşınmazları değerlendirme maksadıyla genel olarak işletme hakkını devretme, kiraya verme, para karşılığı verme usullerinden yararlanmaktadır (Usta ve Bilgiç, 2016:250).

5. Yap-İşlet-Devret Yöntemi

Bu yöntemde; kamu hizmeti alanına giren ve finansmanı yüksek olan bir hizmetin ya da yatırımın, risk ve sermayesi kendine ait olarak, özel bir işletme tarafından kurulması, kar sağlama amacıyla belirli sürelerde işletilmesinin ardından bedelsiz ve şartsız olarak ilgili kamu kuruluşuna teslim ve devrini içeren bir proje finansmanı şeklidir (Akıllı, 2013:98).

Ülkemizde bu modeli kullanarak özellikle belediyeler, kendi bütçeleri dahilinde gerçekleştiremeyecek oldukları ticaret merkezi, metro, raylı sistem gibi hizmetleri gerçekleştirmişlerdir. Bunlara ek olarak eğlence merkezi, motel, otel, konut inşaatı, iş hanı, otogar yapımı için de bu modelden yararlanmışlardır. Yap-İşlet-

Devret modeli ile yapılmak istenen projeler, genel olarak yabancı sermaye ile işbirliği yapan özel sektör tarafından gerçekleştirilir. İlgili özel sektör firmaları, belirli süre işletme yapılıp masrafların karşılanması ve kar elde edilmesinin ardından ilgili belediyeye tesislerin devrini yapar. Projeyi tasarlayan ortak yatırım şirketi, finansmanı ile beraber gelmekte ve ilgili şirketlere belediyeler tarafından bir geri ödeme taahhüdü verilmemektedir (Acartürk, 2001:50).

6. Belediye Şirketi (Şirketleşme)

Kendilerine verilen görev bölgeleri içinde belediyeler, daha kaliteli ve etkin kamu hizmeti verebilmek için şirket kurabilmektedirler. Bu konuya örnek olarak belediye iktisadi teşekkülleri verilebilir (Usta ve Bilgiç, 2016:252).

Belediye şirketleri genel kabul gören bir tanıma sahip değildir. Görevleri ve yapısı açısından da Avrupa genelinde farklı modeller uygulandığından bir çeşitlilik bulunmaktadır. Ülkemizde genel olarak belediye şirketleri olarak bilinmektedir fakat belediye dışında kalan başka yerel yönetim kuruluşları da şirket kurabilmektedir. "Yerel kamu şirketleri" söyleminin bu yüzden daha doğru olacağı ifade edilmektedir. Uluslararası anlamda bu alanda yerleşen ifade ise "local public enterprise/company" şeklindedir. Genel bir tanım yapılacak olursa: "Yerel kamu şirketleri, piyasadaki rekabet şartları bakımından bir bedel ya da ücret karşılığı mal ve hizmetin üretilmesinde sorumlu olan kamusal şirketler şeklinde tanımlanabilir. Ticari ve tüzel bir kişiliktir (Demirkaya, 2010:421).

7. Yönetimler Arası İşbirliği Yöntemi

Kamusal hizmetlerin büyük çoğunluğunu üstlenen, günlük yaşamda hemşerileriyle devamlı iletişim halinde olan yerel yönetimler, üstlerine düşen kamusal görevleri en etkin, verimli ve hızlı biçimde gerçekleştirmekle yükümlüdürler. Fakat uygulama esnasında karşılaştıkları türlü problemler (personel, mali, teknik) bazı zamanlarda kendi içlerinde halledemeyecekleri kadar büyük çapta, bazense büyük bir kaynak ve örgüt ayrışmasına değmeyecek kadar küçük çapta olmaktadır. Yerel yönetimler, ulaşım, altyapı, kanalizasyon vb. kamu hizmetlerinden, sosyal hizmetler ve hizmet içi eğitime kadar başka kurumlarla veya birbirleriyle işbirliği yapmaya ihtiyaç duyarlar. Ortak sorunların türlü kamusal alanlarda kendini göstermiş olması da yönetimler arası koordinasyon ve işbirliğini zorunlu kılan durumlardan biridir (Zengin, 2011:87).

Yönetimler arası işbirliği yapılması, çeşitli hukuksal yapılanmalar içerisinde tüzel kişilikleri korunarak bir araya gelmesi biçiminde olmaktadır. Yerel yönetimler aralarında vakıf, dernek, kooperatif, birlik ve şirket kurarak işbirliği yapabilirler. Yönetimler arası işbirliğinin en çok kullanılan hali mahalli idare birlikleridir. Bu birlikler kendilerini kuran ve kamu tüzel kişiliğine sahip mahalli idare birimlerinden hür olarak faaliyet gösterirler. Yerel yönetim adına hizmetleri yerine getiren birlikler, yerel yönetimlerin yetki ve haklarına sahiptirler. Kendi organları aracılığıyla bu hak ve yetkileri kullanmaktadırlar. Bu birlikler anayasal kurumlar olup, kanun ve tüzüklerde belirtilen şartlarda idari vesayete tabi olmaktadır (Acartürk, 2001:52).

8. Satış Yöntemi

Özelleştirme başarısının sağlanmasında, yerel olarak yapılan tasarrufların özelleştirilen kamusal kuruluşların alınmasına yöneltilmesi ve hisse senedi satışı aracılığıyla mülkiyetin tabana genişletilmesi temel hedeflerden bazıları olmaktadır. Mülkiyet devrinde özel sektör kuruluşlarına günün finansal koşulları ve satılacak olan birimin özellikleri ile beraber, satış yöntemi hedef olarak alınan yatırımcı grubuna göre şekillenmektedir. Belediyelerin elinde bulunan bina, belediye iktisadi teşebbüsleri, arazi ve her çeşit mal varlığı hisse yoluyla satış ya da doğrudan satış modelleri ile satışa konu olabilmektedir. Hisse yoluyla satış modelinde, kamusal kuruluşların hisselerinin bir kısmı ya da tümü kuruluşlara ya da özel kişilere hisse senedi aracılığıyla devredilebilmektedir. Özelleştirilecek olan kamusal kuruluşun sermayesi hisselerle bölünmüş ve sermaye

şirketi statüsünde bulunmuş olması gereken şartlardır. Diğer modelde ise, kamusal kuruluşlarının aktiflerinin bir kısmı ya da tamamı satışa konu olabilmektedir (Eryiğit ve Yörükoğlu, 2012:161). Yerel yönetimler (özellikle belediyeler) kendilerine ait mal varlığı, bina ve arazilerini "hisse satış" ya da "doğrudan satış" yöntemi ile ellerinden çıkarmakta ve bu şekilde kazanç sağlamaktadırlar (Usta ve Bilgiç, 2016:252).

9. Kupon Yöntemi

Kupon yöntemi, yarı kamusal mal şeklinde adlandırılan ve fiyatlandırılabilir olan hizmetlerin özelleştirilmesi noktasında uygulanmaktadır. İhtiyaç duyulan mal ve hizmetleri tüketiciler piyasadan satın alırlar. Fakat devlet hizmet bedelinin bir kısmını ya da tamamını ilgili tüketicilere ödemektedir. Devlet hizmet bedelinin bir kısmını veya tamamını kupon adı verilen belgenin karşılığında tüketicilere öder (Orkunoğlu, 2010:9).

Yerel hizmetin nüfusun belli kesimine (engelliler, dar gelirliler, yaşlılar gibi) ulaşımını garanti altına almak amacıyla bu kuponlar kullanılmaktadır. Bu yöntemde, sunulan kamu hizmetinin finansmanını devlet sağlar. İlgili hizmeti sağlayacak olan firmaları ise devlet değil, ellerinde kupon bulunan kişilerin tercihleri belirler. Piyasanın işleyiş şekline bu sayede müdahale edilmemiş olmaktadır. Amaç dışı kullanımın önüne geçilmek istendiğinden, yardımlar nakit olarak yapılmaz. Kimlerin ilgili kuponlardan yararlanacağı tam olarak belirlenmesi buradaki en hassas noktadır (Dayar, 2012:3).

10. Fiyatlandırma (Ücretlendirme) Yöntemi

Kamu idaresi, ürettiği hizmet ve mallar için vatandaşlardan bir bedel almaz. Bu finansmanları vergi gelirleriyle sağlar. Kamusal hizmet ve malların finansmanına vatandaşlar hizmetten ne kadar çok yararlandığı ölçüsünde değil, Anayasanın 73. maddesinde yer aldığı gibi ödeme güçleri ölçüsünde katkı sağlarlar. Yerel hizmet ve malların fiyatlandırılıp vatandaşlara sunulması ve pazarlanması mümkün olmaktadır. Kamu hizmetlerinin fiyatlandırılması, yalnızca piyasa ekonomisinde sunulmuyor ya da sunulmuyorsa ve kullananların kendi yaptıkları tüketimleri ücretlendirilebilir değilse kamusal hizmet ve maldır (Acartürk, 2001:56).

Fiyatlandırma ya da ücretlendirme yöntemi, kamu kuruluşları tarafından üretilen hizmet ve malların piyasa şartlarına uygun biçimde, maliyetler dikkate alınarak fiyatlandırılması esasına dayanmaktadır. Bu yöntem şehir içi ulaşım, su, doğalgaz gibi kamusal hizmet alanlarında sık sık uygulama alanı bulmaktadır. Dar gelirli halkın durumu da göz önüne alınarak yapılacak ücretlendirme daha sağlıklı olacaktır (Aytuğ ve Şahin, 2019:97-98).

11. Vergi Teşvikleri ve İdari Düzenlemeler Yöntemi

Bu yöntem, hizmet veren özel kuruluşların kamu kuruluşlarınca teşvik edilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Kamu hizmeti sağlayan özel kuruluşların vergi indirimi ve teşviklerinden yararlanması ve karşılaşmış olduğu mevzuat engellerinin azaltılması bu yöntem ile sağlanır. Bu sayede özel girişimcilerin bu alana yapacakları yatırımlar artırılmış olur. Ayrıca harç, resim ve vergilerde yapılan indirimlerle hemşerilerin, kâr amacı gütmeyen özel kuruluşların ve özel şirketlerin, hizmetleri sağlaması konusunda teşvik edilmesi amaçlanmaktadır (Ulusoy ve Vural, 2003:130).

Bazı durumlarda vergi teşvikleri, hizmet sunumu esnasındaki harcamaların gerçek maliyetin aşagısında olmasına yol açmakta ve kuruluşlar için özendirici olmaktadır. Birçok ülkede bu yöntem, özellikle sosyal hizmetler açısından yaygın biçimde uygulanmaktadır. Mesela; engelli veya yaşlı hemşerilerin bakımı, dar geçimliler için konut programları, özel müzeler, gündüz çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması vb. teşviklerden yararlanan hizmet grupları içinde yerlerini almaktadırlar (Eryiğit ve Yörükoğlu, 2012:160).

12. Kendi Kendine Hizmet (Self Servis)

Tarihsel olarak “işbirliği ve gönüllü katılım” fikrini fazlaca taşıyan toplumumuzda; zaman içerisinde yaşanan “toplumsal yozlaşma” sebebiyle bu fikirden uzaklaşıldığı gerçeğiyle karşılaşmak mümkündür. Ancak kamu hizmetlerinin etkinlik ve düzeninin sağlanması açısından, toplum olarak bu birliktelik ve sorumluluk yapısına dönüş yapmamızın ne kadar önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Henüz kurumsallaşamayan bir model olsa da hizmetlerin yürütülmesi için gerekli bir model olmuştur. Geri dönüşüm maksadıyla boş şişeleri, okunmuş gazeteleri toplama noktalarına götürmek; çöpleri çöp kutusuna atmak; kaldırımlardan yürüyüp yaya geçitlerinden geçmek örneklerinde kendi kendine hizmet (self servis) yöntemi uygulanmaktadır. Temel olarak aileye yani -bilinçli insanlar yetiştirmeye- dayanan bu model, en önemli modeldir (Acartürk, 2001:58).

13. Gönüllü Kuruluşlar

Farklı amaçlar taşınarak gerçekleştirilen paylaşma, işbirliği ve gönüllülük çoğu toplumlarda önem arz etmektedir. Vatandaşlarla devlet arasında gönüllü kuruluşlar köprü vazifesi görmektedir. Birden fazla sivil toplum kuruluşu üyeliği, geniş sosyal ağ bağlarının varlığı, gönüllü katılım tecrübesine daha önceden sahip olma, vatandaşlarda gönüllülük eğilimini arttırmaktadır. Yerel hizmetlere gönüllü katılımın artırılması ve uygun biçimde yönetilmesi günümüzde yönetim açısından önem arz etmektedir (Palabıyık, 2011:1).

Belediye; eğitim, sağlık, çevre, spor, sosyal yardım ve hizmet, park, kütüphane, kültür ve trafik hizmetleri ile çocuk ve kadınlara, yaşlılara, engellilere, yoksullara dönük hizmetlerin yapılmasına beldede katılım veya dayanışma sağlamak, hizmetlerde tasarruf, verimlilik ve etkinliği çoğaltmak amacıyla gönüllü kişilerin katılmasına yönelik programları uygular. 5393 sayılı kanununun 139. maddesinde “Hemşeri Hukuku” ile ilgilidir. “Herkes ikamet ettiği beldenin hemşerisidir” denilmektedir (Kaypak, 2012:189).

SONUÇ

Kamu hizmeti, “devlet” oluşumunun ortaya çıkmasından bu yana varlığını sürdüren en eski kavramlardan birisidir. Tarihsel süreç kavramın tanım ve içeriğinde değişimlere yol açmıştır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna ve sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişte yaşanan bütün gelişmeler, toplum yapılarını ve ihtiyaçları da değiştirmiş, kamu hizmeti istekleri çeşitlenmiş ve değişmiştir. İnsanların tatmin düzeyleri de yükseldiği için devletten beklentileri fazlalaşmıştır.

Kamuya yönelik hizmeti sunan kurum devlet ise, devletin meşruluğu ve etkinliği kamu hizmetini sunduğu düzeyde olacaktır. Bir devlet kamu hizmetini kaliteli ve etkili sunduğu oranda etkin devlet sayılmaktadır. Ülkeden ülkeye ve toplumdaki topluma değişiklik gösteren kamu hizmeti anlayışının yakınlık derecesi, ülkelerin yönetim şekillerinin benzerliğiyle doğru orantılıdır.

Örneğin Türkiye ve Fransa’da yönetim şekilleri merkezi olduğundan, kamu hizmeti tanımları da birbirine benzemektedir (Sezer ve Vural, 2010:205).

Kamu hizmeti kavramının halen net bir tanımı bulunmamaktadır. Çünkü özel bazı hizmetler kamulaştırma ile kamu hizmeti haline dönüşebilir. Kamusal bazı hizmetler ise özelleştirme yoluyla özel hizmet haline dönüşebilir. Faaliyet bakımından günümüzde hangi hizmetin özel hangisinin kamusal olduğu konusunda net bir ayırım yapılamamış olması da kamu hizmeti kavramının net olarak tanımlanmamasının bir sebebidir.

Kamu hizmeti; kamu hizmetlerinin kesintisiz ve düzenli biçimde yürütülmesi manasına gelen süreklilik ilkesi, kamusal hizmet dağıtılırken toplumun tamamına karşı tarafsız şekilde hareket edilmesi manasına gelen eşitlik ilkesi, bedelsizlik ve parasızlık manasına gelen meccanilik ilkesi ve kamu hizmetinin değişen şartlara uyarlanması gerektiğini öne çıkaran uyum ilkesi gibi temel ilkelere sahiptir. Meccanilik ilkesi için

“piyasa fiyatının aşağısında bir bedelde hizmet sunulması” tabirinin kullanılması yanlış olmayacaktır. Bu ilkeler temel olarak özel sektörün ve devletin görev farklılıklarını ortaya koymaktadır.

Klasik kamu yönetimi anlayışının yerini yeni kamu yönetim anlayışına bırakmasıyla beraber, yerel yönetimler eski model kamu hizmeti sunma tekniklerinden vazgeçmiş, modern kamu hizmeti sunma tekniklerini hayata geçirmeye başlamıştır.

Klasik anlamda en fazla karşılaşılan model olan emanet yönteminde, kamu idaresi, ilgili kamu hizmetini kendisi sunar. Yine çok geniş alanlarda kullanılan ihale yönteminde; ilgili kamu idaresi, kamusal hizmeti özel şirketlere yaptırır. Bu modelde mülkiyet devri yoktur. Bir diğer yöntem olan imtiyaz yönteminde; kamusal bir hizmetin idaresini ve finansmanını üstlenen özel girişimci, yaptığı yatırımın karşılığını almaktadır.

Kamu-Özel İşbirliği Hizmet Yöntemi; devletle özel sektörün birlikte katılımını sağlayan bütün mal ve hizmet sunum modellerini kapsayan bir kavramdır. Yap-İşlet-Devret yöntemi; kamusal bir hizmetin sermayesi ve riski özel bir işletme tarafından üstlenilmek şartıyla, kâr amacı güdülerek süreli bir biçimde işletilmesinin ardından, koşulsuz ve ücretsiz şekilde kamu kuruluşuna devir ve teslimini içeren bir modeldir.

Belediye şirketleri; piyasadaki rekabet şartları bakımından bir bedel ya da ücret karşılığı mal ve hizmetin üretilmesinde sorumlu olan kamusal şirketler şeklinde tanımlanabilir. Yönetimler arası işbirliği yönteminde; yerel yönetimler aralarında birlik, dernek, vakıf, kooperatif ve şirket kurarak işbirliği yapabilirler. Yönetimler arası işbirliğinin en çok kullanılan hali mahalli idare birlikleridir.

Satış yönteminde; Belediyeler her çeşit mal varlığını, hisse satış veya doğrudan satış modelleri ile satmaktadır. Kupon yönteminde; Devlet kamusal hizmetin bedelinin tamamını ya da bir kısmını kupon karşılığında tüketicilere ödemektedir. Fiyatlandırma yöntemi; kamu kuruluşlarının ürettiği mal ve hizmetin maliyet açısından piyasada koşullarına uyarlanması esasına dayanmaktadır.

Bunların dışında vergi teşvikleri ve idari düzenlemeler, kendi kendine hizmet ve gönüllü kuruluşlar yöntemleri de mevcuttur.

Tüm bu yöntemler değişen ve sürekli değişen çağımızda toplumsal kamu hizmeti ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamaktadır. Günden güne ihtiyaçlar çoğalmaktadır. Kamu hizmeti tanımlamasının da net olmaması bu ihtiyaçların karşılanması noktasında yetersizlik oluşturmaktadır. Bu sorunların giderilmesi için; kamu hizmeti tanımının tam olarak yapılması, hangi işin devlet hangi işin özel sektör tarafından yapılacağı net olarak belirlenmesi ve halkın kamu hizmeti ihtiyaçlarının güncel olarak takip edilebileceği platformların oluşturulması gerekmektedir. Bu şekilde etkin bir kamu hizmeti sunumu yapılabilecektir.

KAYNAKÇA

Acartürk, E. (2001). “Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumunda Alternatif Yöntemler”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(6), 46-60.

Akıllı, H. (2013). “Kamu Hizmeti İmtiyazından Yap İşlet Devret Yöntemine: Yasal Serüven”, *Sayıştay Dergisi*, 89, 91-114.

Altın, A. (2013). “Kamu Hizmeti Anlayışında Değişim”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 101-118.

Altın, A. & Şahin, O. E. (2019). “Yerel Yönetimlerde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemi Olarak Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(3), 89-114.

Ataay, F. (2015). “Neoliberal Reformlar, Devletin Yeniden Yapılandırılması ve Kamu Hizmetlerinde Dönüşüm”, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 15(30), 20-39.

- Bayrakcı, E. & Kahraman, S. (2017). “Yeni Kamu Hizmeti Anlayışı ve Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 299-315.
- Çakır, M. (2014). “1980 Sonrası Kamu Hizmeti Kavramının Dönüşümü Üzerine Bir İnceleme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Çal, S. (2009), “Kamu Hizmeti Kavramı Üzerine Kimi Düşünceler”, *Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan*, ss. 1829-1906, Vedat Yayıncılık: İstanbul.
- Çapar, S.; Demir, R. & Yıldırım, Ş. (2016). “Kamu Hizmet Sunumunda İdarecilerin İşlevi”, Erişim Tarihi: 24.01.2024, <https://www.icisleri.gov.tr/arem/kamu-hizmet-sunumunda-idarecilerin-islevi>
- Dayar, H. (2012). “Türkiye’de Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Etkileri: Kütahya Belediyesi Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 1-14.
- Demirkaya, Y. (2010). “Avrupa Birliği’nin Yerel Kamu Şirketleri Stratejisi: Türkiye’de Hukuki Yapı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Uygulamaları”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 420-444.
- Eryiğit, B. H. & Yörükoğlu, F. (2012). “Yerel Yönetimlerde Özelleştirme Yöntemleri ve Hukuksal Altyapı”, *Öneri Dergisi*, 10(37), 151-165.
- Eser, H. B.; Memişoğlu, D. & Özdamar, G. (2010). “Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 201-217.
- Gence Şen, N. & Acar Ü. (2017). “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem ve Modeller: Türkiye’den Uygulama Örnekleri”, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 173-193.
- Şahin İlkorkor, Z. (2010). “Kamu Yönetiminde Etkinliğin Sağlanmasında Alternatif Bir Model: İhale Yöntemi”, *Türk İdare Dergisi*, 468, 63-84.
- Kaypak, Ş. (2012). “Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(17), 171-196.
- Kurun, İ. (2017). “Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımının Kamu Hizmetlerine Etkisi: Belediyeler Örneği”, *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(16), 85-106.
- Mecek, G., Doğan, M. ve Kaymaz, A. R. (2015). Yerel yönetim hizmetlerinin finansmanında ve sunumunda alternatif bir model: KÖSİ (kamu - özel sektör işbirliği) uygulamaları. *İdari ve Mali Açısından Türkiye’de Yerel Yönetimler* (Ed. M. Mecek, M. Doğan, B. Parlak), Bekad Yayınları, Antalya, 481-506.
- Mecek, M. ve Yılmaz, V. (2021). Postmodern kamu yönetimi ekseninde yerel yönetişim ve katılım. *Postmodern Kamu Yönetimi: Kavramlar, Teoriler, Yaklaşımlar* (Ed. B. Parlak, K. C. Doğan), Nobel Yayınları, Ankara, 231-273.
- Orkunoğlu, I. F. (2010). “Özelleştirme ve Alternatifleri”, *Akademik Bakış Dergisi*, 22, 1-22.
- Ökmen, M. & Demir, F. (2010). “Kamu Hizmetinin Felsefi Temelleri ve Yeni Kamu Yönetiminde Geçirdiği Dönüşüm”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), 19-42.
- Palabıyık, H. (2011). “Gönüllülük ve Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım Üzerine Açıklamalar”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 83-114.
- Sezer, Ö. (2008). “Kamu Hizmetlerinde Müşteri (Vatandaş) Odaklılık: Türkiye’de Kamu Hizmeti Anlayışı Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 147-171.
- Sezer, Ö. & Vural, T. (2010). “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı”, *Maliye Dergisi*, 159, 203-219.
- Şimşek, D. Ç. (2016). “Yerelde Kamu Hizmeti ve Kadın”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Samsun.
- Ulusoy, A. & Vural T. (2003). “Yerel Hizmetleri Özelleştirme Yöntemleri”, *Türk İdare Dergisi*, 439, 119-130.

- Usta, S. & Bilgiç, E. (2016). “Yerel Yönetimlerde Hizmet Sunumu: Kamu Özel Ortaklığı Modeli”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 249-268.
- Ün, L. (2014). “Kamu Hizmetinin Görülmesinde Kamu - Özel Sektör - Vatandaş İşbirliği Örneği: Kadişehri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Yıldız, H. (2014). “Kamu Hukuku ile Özel Hukukun Kesiştiği Yer: Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmelerinde Tahkim Yolu”, *TBB Dergisi*, 26(111), 279-296.
- Yılmaz, V. ve Mecek, M. (2021). Kavram ve kuramsal açıdan Türkiye’de dijital kamu yönetimi ve dönüşümü. Kamu Yönetiminde Değişim Olgusu: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar (Ed. B. Akıncı), Nobel Yayınları, Ankara, 103-138.
- Zengin, G. (2011). “Yerel Yönetimler Arası İşbirliği Modelleri: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerindeki Yerel Yönetim Birlikleri Üzerine Bir İnceleme”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 86-106.

The Effects of The Bauhaus School on Present-Day Basic Design Education¹

Gözde ÖZALTUN

Dr. Öğr. Gör., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, TBMYO

gozde.ozaltun@iuc.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-9616-6782>

Mehmet Emin KAHRAMAN

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi

mek@yildiz.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2089-3067>

Makale Başvuru Tarihi : 01.01.2024

Makale Kabul Tarihi : 31.01.2024

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2024

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.10600785

Abstract

Anahtar Kelimeler:

*Bauhaus,
Temel Sanat Eğitimi,
Temel Tasarım,
Tasarım Eğitimi,
Tasarım Okulu*

Along with the industrial revolution, in a period when new searches influenced the fields of art and thought, because of technological developments in the early twentieth century and the whole devastations left behind by World War I, the Bauhaus school, which was established in Weimar city of Germany in 1919, has been a determining factor in every field of art until the present day. The effects of a new perspective which keeps creative ideas in the center of the functionality and combines functionality with aesthetics in mass-produced products devoid of aesthetic concern, support the design through the combination of art and craft, and raises awareness and imposes a responsibility to the artists against to the society survived until today. Through the course of basic design education in the Bauhaus State School founded by Walter Gropius, students manifest their unique styles by improving their skills such as imagination and curiosity and thus make it possible to create practical solutions to problems. Although the first reflections of the Bauhaus school emerged with the establishment of Village Institutions, the structure that trains designers originally started at the Tatbiki School of Fine Arts in 1957. The continuance of the Bauhaus school, and the adoption of Bauhaus principles with the beginning of "Basic Design Education" in all fields of art education with instructors from Germany and under the leadership of Turk - German and reflected in the collective structure and design culture of today's contemporary art education.

In this study, the effects of the Bauhaus education approach, which was effective in the modernization process of the Young Turkish Republic and is considered a reference model today, on Turkish educational institutions have been tried to be revealed by the literature review method.

Bauhaus Okulu'nun Günümüzdeki Temel Tasarım Eğitimine Etkisi

Özet

Keywords:

*Bauhaus,
Basic Design
Education,
Basic Design,
Design Education,
Design School*

Endüstri devrimiyle beraber 20. Yüzyılın başlarında yaşanan teknolojik gelişmelerin ve I. Dünya Savaşı'nın geride bıraktığı yıkımların tüm sanat ve düşünce alanlarını etkilemesi sonucu yeni arayışların başladığı bir dönemde, Almanya'nın Weimar kentinde 1919'da kurulan Bauhaus Okulu, günümüze kadar sanatın her alanında belirleyici bir unsur olmuştur. Estetik kaygıdan yoksun seri imalat ürünlerinde işlevselliği ve işlevselliğin estetik ile birleşmesinde yaratıcı fikirleri merkezinde tutan, sanat ve zanaatın birleşimiyle tasarımı destekleyen ve sanatçıyı içerisinde yaşadığı topluma karşı bilinçlendirerek onlara sorumluluk yükleyen yeni bakış açısının etkileri günümüze kadar gelmiştir. Walter Gropius tarafından kurulan Bauhaus Devlet Okulu'nda, üzerinde önemle durulan Temel Tasarım Eğitimi dersiyle öğrencinin hayal kurma, merak ve düşünme gibi becerileri geliştirilerek kendi özgün üslubunu ortaya koymasına sağlanmış,

¹ This article is an extended and revised version of an oral paper with the same title presented in abstract form at the International Fine Art and Print Conference (IFAPC) in Dubai, February 2-3, 2023.

problemlere pratik çözümler geliştirilmesini mümkün kılmıştır. Bauhaus Okulu'nun Türkiye'deki ilk yansımaları her ne kadar Köy Enstitülerinin kurulmasıyla ortaya çıkmış olsa da tasarımcı yetiştiren yapısı gerçek anlamda 1957 yılında, Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'nda başlamıştır. Almanya'dan gelen eğitimcilerle Türk-Alman Bauhausçular liderliğinde tüm sanat eğitimi alanlarında "Temel Sanat Eğitimi" dersinin verilmeye başlanmasıyla Bauhaus ilkeleri benimsenerek Bauhaus ekolünün devam ettirilmesi, çağdaş sanat eğitiminin kolektif yapısının ve tasarım kültürünün yansımalarından kaynaklanmıştır.

Bu çalışmada, Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme sürecinde etkili olan ve günümüzde referans modeli olarak ele alınan Bauhaus eğitim anlayışının Türk eğitim kurumlarındaki etkileri, literatür taraması yöntemiyle ortaya konmaya çalışılmıştır.

INTRODUCTION

Few institutions in the history of art and design have had as profound an impact as the Bauhaus School. The Bauhaus movement emerged in the early 20th century, amidst the breezes of modernism, and radically changed the way we perceive and approach design. Founded by Walter Gropius in Weimar, Germany in 1919, the Bauhaus was not only an art school, but also a revolutionary philosophy that combined fine art, crafts and technology, and established a new paradigm for design education. Today, the legacy of the Bauhaus School still influences basic design education and shapes future design professionals; its teachings continue to nurture and inspire innovative thinking in design. This paper examines the profound and lasting impact of the Bauhaus School on contemporary basic design education and analyzes how its principles have been integrated into today's curriculum.

THE BAUHAUS SCHOOL AND EVOLUTION OF BASIC DESIGN EDUCATION

Along with the industrial revolution, in a period when new searches influenced the fields of art and thought because of technological developments in the early twentieth century and the whole devastations left behind by World War 1, the Bauhaus School was established by Walter Gropius in Weimar City of Germany in 1919. The mass-produced products' lack of aesthetic concern, which comes with industrialization led the artists to question the social necessity of art and design and to seek ways for combining function and aesthetics. Thus, the Bauhaus School, which aimed to support improving functional and aesthetic features of inexpensive consumer goods, merged arts and crafts with the industry. During this period, society also concluded that mass-produced products were handy, and practical and aesthetic features were also important, like the rest of the artists. So, the "Bauhaus School" appeared as a combination of art and craft (Bektaş, 1992: 69; Lynton, 1982; Meggs, 2012; Tepecik, Toktaş, 2014; Buçukoğlu, 2020; Bunulday, 2021).

The Bauhaus School shaped the graphic design, product design, furniture design, and architecture of Germans who were defeated in the war and who sought a social order in every sphere of life. It rapidly completed its first and hard phases of evolution at the end of the 1920s, and it raised artists in every field by emphasizing the importance of functional graphic design. It tried to produce not the artworks but the aesthetic and handy a design where the form is function-dependent, and to close the gaps between every field of the pure and applied arts by giving them equal importance (Arntson, 2012: 32; Meggs, 1983: 329-330; Bayer et al., 1990: 12).

The Bauhaus School, a structure established for social purposes, had aimed its art education to raise artists who can produce solutions in the direction of the necessity of societies. With this idea in mind, Gropius, who designed the Bauhaus School as a kind of "workshop school", provided workshops for its students to produce, and they used these workshops like laboratories. To meet the needs of the industry here, designs were prepared, their prototypes revealed, and production started in factories (Bulat et al., 2014: 106; Bayer et al., 1990; Kollektif, 2002; Antmen, 2008: 107).

Gropius had expressed in a manifest that aimed to announce Bauhaus School's purposes in the month that it was established, there are no differences between artists and artisans, by empathizing with the importance of how art and design education should be, the artists from all spaces of art are a compound nature of a structure, both to see it as an undivided whole and to recognize and comprehend it again in separate sections and the creativity will be out-sparkled where the artists also are artisans (Buçukoğlu, 2020; Conrads, 1991; Baş 2020; Kollektif, 2002: 21; Itten, 1978: 7).

The design education provided by the Bauhaus school was practically performed together with the artist-instructors through theory and teachings by revealing the necessity of basic art education, which is provided as an introductory course and aimed to build a robust infrastructure for students. Johannes Itten, who was the first instructor of the lesson called Vorkurs (basic course), aimed to provide thinking freely to his students. Itten gathered these aims under three major titles:

"To liberate the creative forces and thereby the artistic talents of the students. Their own experiences and perceptions were to result in genuine work. Gradually, the students were to rid themselves of all the dead wood of convention and acquire the courage to create their own work. To make the students' choice of career easier. Here, exercises with materials and textures were a valuable aid. Each student quickly found the material with which he felt the closest affinity; it might have been wood, metal, glass, stone, clay, or textiles that inspired him the most to creative work. Unfortunately, at that time the Basic Course did not have a workshop, where all the basic skills such as planing, filing, sawing, bending, gluing, and soldering could be practiced. To present the principles of creative composition to the students for their future careers as artists. The laws of form and color opened to them the world of objectivity. As the work progressed, it became possible for the subjective and objective problems of form and color to interact in many ways" (Itten, 2003: 7-8).

Vorkurs, which constituted Bauhaus School's basic education program and forms today's curriculum of the basic design program initially planned as 2 - 3 months periods in preparations for the design education. But the courses were made compulsory for 2 - 6 months periods in total by the reason of the students' low results due to intense material usage. It was aimed along with the students' theoretically acquired principles from the courses to recognize and absorb the materials, create a certain emotion, and be able to relate them with the different materials. After completing six months of the period here, students were temporarily sent to a related workshop, according to their material specialization. And after completing the period here too, they were considered apprentices in the workshops. At the end of working for three years, the students will be eligible for entry to an exam that is required to be a journeyman. During the training period, as far away from a rigid understanding of education but intensely disciplined, creative, and unique works were included (Baş, Akbulut, 2020: 108; Bayer et al., 1990: 34; Kollektif, 2002: 23; Fitch, 1960: 12).

Gropius, by removing the class distinction between artists and artisans, had created a new artisans guild, tried to produce affordable, functional consumption goods for the working class, and wanted to spiritually revitalize society with the power of design. These unprecedented approaches and implementations, which had not been seen in art departments of universities before, revolutionized the creation of the curriculum in the areas which provide design courses. The promise included in Gropius' manifest, "School is the servant of the workshop", also revealed the vital importance of workshops in the Bauhaus School (Nadeem, 2022: 4; Kollektif, 2002).

Paul Klee and Wassily Kandinsky, who started instructing in the Bauhaus School in the early 1920s, developed progressive ideas on form, color, and space. Klee included visual communication elements and symbols in his works and made it possible for them to participate in art by using dots, lines, and stains. He examined the elements in contrasts and opposites by associating them in different forms. Also, he taught how to create a form

from point to line and line to surfaces on a blank surface by starting from nothingness. He emphasized that while creating the forms in a process leading to an abstraction, the pictures should give a message, and neither the forms be a necessity. But he expressed that, to increasing of opportunities there should have reached pure shapes, however, the form that evoking of the objects is not pure and the power of intuition should be used along with the scientific solutions to creating an artwork (Bektaş, 1992; Soylu, Çomak, 2018; Yıldırım, 2019; Johnson, 2012; Soylu, Çomak, 2018). On the other hand, Klee, by working on the perceptual and expressive factors of both color and form, tried to put forth its features and power. Kandinsky, who likens color and form to the deep emotions that music on humans, enfreed the pictures from the representational elements and motives (Meggs, 2012; Kollektif,1983).

The gap of Johannes Itten, who left the school, was filled with Hungarian constructivist artist Laszlo Moholy-Nagy. At the end of his research with a versatile and reformist personality, he put forth different forms of expressions by bringing innovations to the usage of light-shadow and space design in the photo sessions by new photomontage and photogram methods. He expressed that; it is a visual communication tool when it is used along with photograph and typography, the text and visual which he described as visual literature when used together that provide messages transmitting rapidly and easily, and he led the Bauhaus school to focus on the visual communication issues (Meggs, 2012: 328; Bektaş, 1992: 73).

After a while, when the Bauhaus School moved to Dessau city at the end of 1924's, due to negativities, because of the pressure from Nazi groups, and did not get the support of local authorities, between 1925-32, had been the school's maturity period in the philosophical sense. And then, a work organization called 'Bauhaus Cooperation" was established, for the sale of the prototypes those developed in the workshops, and it found smart solutions and improved formal principles for design problems. It had shown itself in the industrial, architectural, environmental design, and typography by the new, numerous shiny ideas affecting the 20th-century lifestyle. From then on, the Professor title was granted to the instructors, and the name of the school changed to 'Hochschule für Gestaltung (School of Design)' (Baş, 2020: 14; Meggs, 2012: 331; Bayer et al., 1990: 13).

The motto called 'Art is for people' which was adopted by the Bauhaus School, disturbed many art schools and this event resulted in reporting the Bauhaus school administration and the instructors to the Nazi Party and the terminating of faculty policy. The school tried to be continued in an empty phone factory which is in the Berlin-Steglitz by the German architect Ludwig Mies van der Rohe. Again, it completely closed on August 10th, 1933, due to not being able to resist the hard pressures that came from the Nazis. The instructors, artists, and intellectuals fled to America due to the Nazi pressure which surrounded Europe back then. The starting of lectures on the important universities by the artists and instructors who went to America ensured the spread of Bauhaus philosophy and basic design education to the world (Bektaş, 1992: 81; Meggs, 2012: 334; Buçukoğlu, 2020: 71; Özkan, 2008: 11).

At the end of world war 1st, the "School of Design" (Hochschule für Gestaltung) which provided predominantly industrial design, was established in Ulm city of Germany, and Max Bill who was one of the lecturers at the Bauhaus school had been brought in its administration. Bauhaus, throughout the 14 year of lifespan, 33 lecturers, approximately 1250 students, and the shown achievements in architecture and visual communication, had revealed a modern design movement by its impact and contributions to the visual theory. It was a school that provides social change and cultural development by bringing art to the life with help of design (Özkan, 2008: 11; Meggs, 2012: 335; Buçukoğlu, 2020: 71).

THE EVOLUTION OF THE BASIC DESIGN EDUCATION IN TÜRKİYE AND THE EFFECTS OF THE BAUHAUS SCHOOL

The industrialization activities which started at the end of the Ottoman Empire were the first example of the steps taken in the art fields by the establishment of the Sanay-i Nefise Mektebi 'The School of Fine Arts' in 1883. After the proclamation of the Republic, Türkiye sped up the processes of industrialization and industrial design, by opening schools that raises artists and designers, analyzed the systems education models of art schools with the students sent to Europe, and laid the basis of modern art education in Türkiye with the appointment of the German lecturers in academia. So, the name of the school was changed from Sanay-i Nefise Mektebi to "Sanay-i Nefise Akademisi (The Academy of Fine Arts)". The school, which turned into a fine arts academy, had raised expert designers in the fields of graphic, affiche, ceramic, and interior architecture along with sculpture, painting, and architecture departments between 1929-32 (Aksel, 1979; Özsoy, 2015: 3; Kanmaz, 2015; Polat, 2019: 5; Özkan, 2008; Diğler, 2021 Aksel, 1979; Tunç, 2009: 31; Bunulday, 2021: 50). İsmail Tonguç, was one of the students, who contributed to the new education phase of the young Türkiye Republic. İsmail Tonguç and his friends, who studied abroad, had established village teacher schools "köy öğretmen okulları" and instructor courses within the scope of the project called köy eğitmeni "village instructor" in 1937 to achieve equality, among the people between rural and countries. The village institutes "köy enstitüleri" were established in 1940 (Bilgin and Bilici, 2021; Bunulday, 2001).

In Türkiye, at the time village institutes were established, the research performed by Tonguç revealed the necessity of the education of the people primarily who haven't seen machines in their lives before and the public. Therefore, Village Institutes were a model of an institution that emphasized the importance of training qualified personnel in the agriculture and industry fields (Bunulday, 2001: 51; Kabataş, 2017; Elpe, 2014). In the village institutes, like the Bauhaus School, practical lectures which were like the workshop courses along with agriculture and animal husbandry courses were given. The learning-by-doing principle, which is one of the educational objectives applied by student-centered education system, was related to collective job training at Bauhaus School by ensuring together of production and work training, also by becoming a way of life of art education, and by transferring learned knowledge to others (Bilgin and Bilici, 2021). The village institutes were accepted as the representation of the enlightenment movement of the Young Türkiye Republic. The institute which is arousing interest in the world because of achievements that followed education provided, the village institute movement that followed in both America and Europe, were taken over by German, British, Swish, etc. educators and it succeed to enter the literature in a book called World Education Encyclopaedia which is published in Switzerland by the title of "Tonguç and his institutes".

In the Gazi Institute of Education "Gazi Eğitim Enstitüsü" which was established in 1926 to raise art teachers, opening of fine arts department by the order of Mustafa Kemal Atatürk was the first step taken in this field. Tonguç, who provided the integration of the Bauhaus School into Türkiye's education system, gave lectures at the Gazi Institute of Education, and assumed the head of the department. Curriculum programs of the fine arts department were arranged in the 1932-33 education year and the school year was set as 3 years and a minimum one-year elementary teaching experience of adequacy was requested. Tonguç had raised productive individuals with educational practices that include functional studies aiming at art to participate in daily life (Özkan, 2008; Telli, 2001: 14; Polat, 2019: 51).

Reflections of the Bauhaus school on the education system of Türkiye mostly showed itself in art education. But the designer-raising focused structure of the Bauhaus School was started in the Tatbiki School of Fine Arts in 1957 which is known as Marmara University today. In direction of the needs appeared because of industrialization, the education model of Bauhaus School started to be applied by instructors who came from

Germany by drawing of experience of German Professor Adolph Schneck. Schneck suggested these, in all fields of art education for one year to make a start with "Basic Art Education" as a basic course, in the second year choosing new courses according to their success on "Basic Art Education" while the students dividing into different sections and second-year programs were planned accordance with first years. All these suggestions were accepted. He also suggested that five more departments should be arranged, and he provided to ensure Graphic Arts, Furniture and Interior Architecture, Decorative Arts, and Ceramic departments (Kanmaz, 2015; Polat, 2019; Bunulday, 2021; Tuna, 2003; Erim, 1999).

3.CONCLUSIONS

Bauhaus School, beyond an education model, an indicative of a life that can be constructed with art and design together again in Europe since 1850, it was an important contribution to the industrialization phase of Türkiye restructuring via art and renewing of cultural and education reforms. Integrating the collective job training education model to the Village Institutes, which were established by individuals educated in Europe, practical lectures were given in workshops that contribute to our daily lives. At the same time, it was ensured that production with learning-by-doing, and job training should be intertwined, transforming art education into a lifestyle and the necessity of aesthetic concern must be nourished from the art revealed and the transfer of learned knowledge to the other people have provided. Thus, the system was accelerated by creating a student-centered collective structure constructed as in the Bauhaus School. The moment of establishing village institutes and adoption of Bauhaus principles by numerous universities and ensuring the collective structure of modern education led its the acceptance of design culture by different audiences. Affecting whole visual arts and visual communication, with its modern design style, it inserted the art into daily life with the help of design by removing the walls among practical and fine arts. As a result of solving the emerging problems by the trial-and-error system and using visual language with integrity, and with the works where the arts meet the crafts, the students acquired major achievements in the workshops were conducted through interactive and interdisciplinary approaches in the "Basic Design Education" course. Besides all these, basic design education which is the main element of art education had played a key role that helping to find students' specific styles, developing cognitive and affective capabilities then raising awareness, and maintaining its system today as well (Seyhan, 2005: 22; Bulat et al. 2014: 188; Aliçavuşoğlu, Artun, 2017; Gürcüm, Kartal, 2017: 1795; Karabay, 2020: 110; Bilgin and Bilici, 2021; Bostancı, 2022: 85).

The Bauhaus education, which brings a new approach to the arts and crafts as a model which is integrated into the education system of Türkiye by waking the creative potential of the student, had raised professional individuals who can think outside the box, questions, and produce different solutions on the problems. By ensuring the art and the craft in life with the help of functional practices, who are not only consuming without questioning but also creative and productive individuals have been raised. Basic design education contributed to the development of the student's skills such as imagination, thinking, curiosity, and finding their rhythms. It is possible to create unlimited ideas and find practical solutions to problems with the constantly working and producing brain.

REFERENCES

- Akbulut, D. (2015). Tasarımda temel etkileşim: temel tasarım eğitiminde bütünleşik ortak zemin. *Journal of Art and Design*, 1(13), 23-40. <https://doi.org/10.18603/STD.46561>.
- Aksel, E., Akdeniz, H. (1989). Güzel sanatlar fakültelerinde temel sanat eğitimi üzerine düşünceler ve bir bakış açısı. *Güzel Sanatlar Fakültelerinde Temel Sanat Eğitimi Semineri*. G.S.F Yayınları (10).
- Aksel, D. (1981). *Tasarım eğitimi ve sorunları*. 2. İstanbul Sanat Bayramı, Türkiye'de Sanat Eğitimi ve Sempozyumu. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Planlama Programlama Grubu Araştırma (3).

- Aliçavuşoğlu, E., Artun, A. (2017). *Bauhaus: Modernleşmenin tasarımı Türkiye’de mimarlık, sanat, tasarım eğitimi ve Bauhaus*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Antmen, A. (2008). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Arntson, A. (2012). *Graphic design basics* (Fifth Edition). USA: Thomson Wadsworth.
- Baş, A. (2020). *Türkiye’de temel tasarım eğitimi yapılanmasına ilişkin bir yaklaşım*, Unpublished Master's Thesis, Ankara: Gazi University.
- Baş, A., Akbulut, D. (2020). Endüstri ürünleri tasarımında temel tasarım eğitimi: Türkiye’de yapılanmalar ve disiplinler arası yaklaşımlar. *Online Journal of Art and Design*, 8(4).
- Bektaş, D. (1992). *Çağdaş grafik tasarımın gelişimi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Buçukoğlu, S. M. (2020). Bauhaus tasarım okulu ve iki kadın grafik tasarımcı: Irmgard Sörensen-Popitz ve Ivana Tomljenovic-Meller. *Journal of Art and Design*, (11), 69-78.
- Bulat, S., Bulat, M., Aydın, B. (2014). Bauhaus tasarım okulu. *Journal of Social Sciences Institute*, 18 (1), 105-120.
- Bunulday, S. (2021). Bauhaus’ta eğitim: el sanatlarından endüstriyel üretime, bireyselden kolektif yaratıma. *MSFAU Journal of Social Sciences*, 1(23), 492-505.
- Bostancı, E. (2022). Bir iletişim biçimi olarak görsel iletişim tasarımda renk. *Disiplinlerarası iletişim çalışmaları*. (Ed. M. Bekman). İstanbul: Kriter Yayınevi, 75-89.
- Bilgin, S., Bilici, S., (2021). Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme süreci ve Bauhaus ekolünün etkileri (1923-1950). *Ankara University, Journal of Social Science*, 12(2), 162-169.
- Bayer H. (1938). *Bauhaus 1919-1928*. H.Bayer, W. Gropius & I. Gropius (Eds.). New York: The Museum of Modern Art.
- Conrads, U. (1991). *20. Yüzyıl mimarisinde program ve manifestolar*, (S. Yavuz, Trans.). Konya: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
- Diğler, M. (2021). Sanat eğitiminde kullanılan tasarım eleman ve ilkeleri. *Sanat eğitimi “çocuğun sanatsal gelişiminden yüksek öğretimdeki sanal sınıflara”* (Ed. T. Akalın). Ankara: Pegem, 41-78.
- Elpe, E. (2014). Köy enstitüleri ve sanat eğitimi. *Batman University Journal of Life Sciences*, 4 (2), 15-34.
- Erim, G. (1999). *Temel sanat eğitiminde renk algılamaları*, Unpublished Doctoral Dissertation, İstanbul: Marmara University.
- Fitch, J. M. (1960). *Walter Gropius*, New York: Pocket Books.
- Galen, A. Johnson. (2012). Metamorphosis and music: Klee and Merleau-Ponty. *Paul Klee: Philosophical vision; from nature to art*. (Ed. J.Sallis). Boston: McMullen Museum of Art Boston College, 85-97.
- Gürcüm, B. H., Kartal, S. (2017). Bauhaus ile tasarıma dönüşen zanaat. *İdil*, 6(34), 1767-1798. <https://doi.org/10.7816/idil-06-34-06>.
- Itten, J. (1978). *Design and form: The basic course at the Bauhaus*, (Fred Bradley, Trans.). London: Thames and Hudson.
- Kabataş, M. (2017). Köy enstitülerinde müzik ve sanat eğitimi. *Ulakbilge Journal of Social Sciences*, 5(13), 1109-1124.
- Kanmaz, E. (2015). Bir eğitim kurumu olarak Bauhaus’un günümüz görsel tasarım eğitimine getirileri. *Journal of Educational Sciences Dergisi*, 3(4), 117-136.
- Karabay, Ö. (2020). Güzel sanatlar öğrencilerinin tasarım gücünü geliştirmede (eleştirel bakma-merak etme-hayal kurma-yaratma bağlamında) temel sanat/tasarım dersinin gerekliliği. *İnönü University Journal of Art and Design*, 10(22), 108-120.
- Kırmızı, F. S. (2015). 1. Köy enstitülerinde öğretmen yetiştirmede kullanılan yöntemler. *Dumlupınar University Journal of Social Sciences*, (43), 1-11.

- Kollektif. (2002). *Walter Gropius ve Bauhaus, modern mimarlığın öncüleri dizisi 3*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Lynton, R. (1982). *Modern sanatın öyküsü*, (C. Çapan, Trans.). Ankara: Remzi Kitabevi.
- Meggs, B. Philip. (2012). *A history of graphic design*. New York: Van Nostrand Reinhold Company Inc.
- Nadeem, L. (2022, December 12). Bauhaus Dessau. <https://online.fliphtml5.com/rvmnj/chfc/#p=1>
- Özkan, Z. C. (2008). *Temel tasarım eğitimi ve dijital ortam*, Unpublished master's thesis, Ankara: Gazi University.
- Özsoy, V. (2015). *Görsel sanatlar eğitimi resim-iş eğitiminin tarihsel ve düşünsel temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Polat, M. Güçlü. (2019). Bauhaus tasarımının endüstri tasarımına etkisi ve buna dayalı cam tasarımları, Unpublished master's thesis, Eskişehir: Anadolu University.
- Seyhan, A. (2005). *Grafik'te temel tasarım*. İstanbul: Dağdelen Basın Yayın.
- Soylu, R., Çomak, N. (2018). Paul Klee'nin Bauhaus'ta temel sanat eğitimine katkıları. *Ulakbilge Journal of Social Sciences*, 6(22), 259-277. <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-06-22-02>
- Telli, H. (2021). *Köy enstitülerinde sanat eğitimi ve Tonguç*. Cumhuriyet Kitap.
- Tepecik, A., Toktaş, P. (2014). *Güzel sanatlar fakültelerinde temel sanat eğitimi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Tuna, S. (2003). Sanat eğitimi bölümlerinde tasarım ilke ve elemanlarının bilgisayar teknolojisi yardımı ile uygulanması, Unpublished doctoral dissertation, Ankara: Gazi University.
- Tunç, A. Z. (2009). Köy enstitülerinde sanat eğitimi ve dönemin yöneticilerinin sanata yaklaşımları. *Dokuz Eylül University Journal of Buca Education Faculty*, (26), 30-34.
- Yıldırım, İ. (2019). Geçmişten günümüze temel tasarım eğitimi ve bu eğitimde dijitalleşmeye yönelik görüş ve beklentiler. *International Journal of Art and Art Education*, 2(3), 18-34.

Uluslararası Akademik

ISSN 2757-6469

Birikim Dergisi

31 OCAK 2024 Cilt /7 Sayı/1

International Journal of ACADEMIC Accumulation

Uluslararası Hakemli E-Dergi

<https://akademikbirikimdergisi.com>